

BILTEN projekta Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj

Sadržaj

Uvodna riječ	1
Stanje prije početka projekta	2
O projektu	5
Tko je tko u provedbi projekta	6
Rezultati prve godine projekta	9
Institucionalno jačanje	9
Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja . . .	10
Smanjenje šteta	20
Edukacija i informiranje	23
Jačanje sudjelovanja interesnih skupina	26
Planovi za drugu godinu projekta	31

Nakladnik: Državni zavod za zaštitu prirode

Za nakladnika: Davorin Marković

Autori: Ana Štrbenac, Đuro Huber, Josip Kusak, Jasna Martinko, Sonja Desnica,
Aleksandra Majić, Nikica Skroza, Dragan Šarić, Petra Štrbenac

Lektura i korektura: Ivan Jindra

Fotografije: Boris Krstinić / Applaudo grupa, Alojzije Frković, Đuro Huber, Josip Kusak,
Ana Štrbenac, Nikica Skroza, Dragan Šarić, Aleksandra Majić, Goran Gužvica

Oblikovanje i priprema za tisak: W.A.S.P.

Tisak: Tiskara Grafing

ISBN 953-7169-02-2

Uvodna riječ

Vuk je, nema sumnje, jedna od onih životinjskih vrsta koje izazivaju najviše pozornosti i osjećaja u čovjeka, i to negativnih i pozitivnih.

Stočari se tuže na velike štete na stoci, lovci okrivljuju vuka zbog smanjenja broja divljači, a mnogi ljudi drže da je riječ o krvoločnoj životinji, opasnoj za život. Takva, mahom negativna, stajališta o vuku postoje otkako su se ljudi počeli baviti stočarstvom. Prijašnje zajednice nomada i lovaca u vuku su gledale uzor savršenoga lovca, a mnogi narodi držali

Par sivih vukova
(*Canis lupus*)

su ga svojim pretkom ili bratom. Osim toga, zahvaljujući udomaćivanju te vrste, čovjek je stekao jednoga od najvjernijih pratitelja - psa.

Vuka su poštovali Indijanci, Egipćani i Rimljani (sjetimo se mita o Romulu i Remu). Međutim, u srednjovjekovnoj Europi vuk je bio simbol svega zla koje su ljudi nalazili u sebi i takva se slika duboko urezala u čovjekovu svijest. Uostalom, svatko se sjeća priča o Crvenkapici, Vuku i tri praščića, Vuku i sedam kozlića.

Nažalost, posljedica je takvih stajališta o vuku istrjebljenje te vrste iz najvećega dijela Europe i Sjeverne Amerike.

Unatoč organiziranim hajkama i trovanjima, vuk se ipak uspio održati na području Hrvatske. Sve do svršetka 19. stoljeća vuk je bio rasprostranjen u cijeloj Hrvatskoj, a sada je stalno prisutan na području Gorskoga kotara, Like i Dalmacije.

Danas je ipak sve razvijenija svijest o potrebi očuvanja prirode, pa tako i vuka. Znamo da vuk ima važnu ulogu u održanju prirodne ravnoteže i očuvanju zdravih populacija divljih životinja kojima se hrani. Vuk je pokazatelj očuvanosti prirode neke zemlje i naša je obveza prema sljedećim naraštajima da ga sačuvamo. Na to nas uostalom obvezuju i međunarodni propisi, posebice oni vezani uz obveze države koja želi postati punopravnom članicom Europske unije.

Sivi vuk

Ovim biltenom želimo vas informirati o problematici zaštite vuka i sadašnjim aktivnostima koje se sustavno provode kako bi se očuvala ta vrsta, a sjedinjeni su u LIFE projektu "Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj".

Stanje prije početka projekta

Potkraj 80-ih i s početkom 90-ih godina prošloga stoljeća znatno je smanjen broj vukova u Hrvatskoj, pa su stručnjaci predložili strogu zakonsku zaštitu te vrste. Tako je 1995. vuk zaštićen Pravilnikom o zaštiti pojedinih vrsta sisavaca (*Mammalia*).

Provedba zaštite otežana je brojnim pitanjima i problemima s lokalnim interesnim skupinama, prvenstveno stočarima i lovcima.

Najveće štete na stoci u Hrvatskoj zabilježene su na području Dalmacije, gdje se vuk, u nedostatku prirodnoga plijena, hrani uglavnom stokom. Osim toga, u tom kraju zaboravljena je kultura čuvanja stoke, kakva je živa, primjerice, u Lici. Za to je područje otežavajuća okolnost odlazak mladih ljudi sa sela i rat, zbog čega je veliki broj domaćinstava spao na starije ljude koji nisu sposobni čuvati stoku. U poslijeratnom razdoblju na neka od raseljenih područja vraćaju se mladi ljudi i počinje razvoj modernijih, velikih farma s organiziranim stočarstvom, a time i boljom kulturom čuvanja stoke.

Na području Gorskoga kotara vuk se uglavnom hrani divljim životinjama, što izaziva negativne osjećaje lovaca, koji vuka drže glavnim krivcem za smanjeni broj divljači. S druge strane, postoje i tvrdnje da je smanjenje broja divljači u velikoj mjeri rezultat neadekvatnoga gospodarenja njome, a često i nekažnjavanoga krivolova.

Zbog takvih suprotnosti znatno je proširen ilegalni odstrjel vuka, koji zbog nedostatka dokaza nije dosad kažnjavao. Trenutačno je u postupku samo slučaj odstrjela vuka kod Dragonožca, nedaleko od Zagreba.

Poseban je problem neprikladno informiranje javnosti i nedostatna edukacija stanovništva. Mediji često objavljuju skandalom obojene vijesti o vuku, vodeći se logikom da se takve vijesti najbolje prodaju.

A-PDF MERGER DEMO

Izložba o vuku održana u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju 1994. godine

Obilježavanje vuka

Primjetan je i znatan nedostatak komunikacije između interesnih skupina, kao i to da u odlučivanje o vuku nije uključeno lokalno stanovništvo na koje zaštita vuka izravno utječe.

Nakon proglašenja vuka zaštićenom vrstom započele su aktivnosti s namjerom da se smanje sukobi i poboljša zaštita te životinjske vrste na terenu.

Godine 1996. Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu počeo je provoditi znanstveni projekt pod nazivom "Velike zvijeri Hrvatske". Taj je projekt uključivao i određivanje rasprostranjenosti vuka, procjenu njegove brojnosti, analizu prehrane vukova, njegova utjecaja na domaće životinje, analizu smrtnosti vukova, analizu staništa vukova i telemetrijsko praćenje vukova u Dalmaciji te ispitivanje javnog mišljenja o vuku i aktivnosti u svezi s informiranjem javnosti. Rezultati toga projekta dali su značajne informacije o stanju populacije vuka u Hrvatskoj

Bivša Državna uprava za zaštitu prirode i okoliša, kao mjerodavno tijelo za zaštitu vuka, zapošljava procjenitelje šteta na stoci, a na temelju njihovih se uviđaja nadoknađuju štete koje je počinio vuk i ostale zaštićene vrste. U razdoblju od 1995. do 1999. održana su tri seminara za vještake, a tiskan je i priručnik za prepoznavanje tragova velikih zvijeri na napadnutoj stoci.

Kako bi se smanjila šteta od vuka na stoci, Državna uprava je 1997., uz financijsku potporu tvrtke INA, počela darivati pse tornjake. Tako je do 2002. darovano ukupno 120 pasa, i to najviše na području Dalmatinske zagore. Donacija se pokazala uglavnom uspješnom, a neuspješnom ondje gdje psi nisu bili odgajani i držani na pravilan način (nisu bili ispravno hranjeni ili su odgajani kao kućni ljubimci i sl.).

Pri spomenutoj Državnoj upravi osniva se i Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri koje ima ulogu savjetodavnoga tijela za problematiku zaštite velikih zvijeri. Članovi Povjerenstva pripremili su 1999. "Privremeni plan gospodarenja vukom u Hrvatskoj", kao upute mjerodavnim tijelima za rješavanje problematike zaštite vuka. Taj plan je bio "privremeni" zbog više razloga. Nije bio usuglašen s glavnim interesnim skupinama i stapanj znanstvenih spoznaja o stanju vuka je bio nedostatan.

Godine 2000., pod vodstvom prof. Alistaira Batha i Aleksandre Majić, ostvaren je projekt istraživanja ljudske dimenzije u upravljanju vukovima u

A-PDF MERGER DEMO

Tornjak sa stokom

Hrvatskoj, a u tom sklopu provedena su i istraživanja javnoga mišljenja o vuku. Studija je pokazala prostornu podijeljenost stajališta o vukovima, kao i razliku u stajalištima između pojedinih interesnih skupina. Tako su najpozitivnija mišljenja zabilježena na području Gorskoga kotara, a najnegativnija u Dalmaciji.

Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja financiralo je 2001. projekt Veterinarskog fakulteta za provedbu toga Privremenog plana. U sklopu projekta održane su dvije radionice pod vodstvom A. Batha i A. Majić, na kojima su predstavnici različitih interesnih skupina pokušali naći zajedničko mišljenje o načinu očuvanja vuka u Hrvatskoj. Ideja tih radionica bila je da sve interesne skupine zajedno sudjeluju u ovom procesu i da su spremne na kompromise kako bi se donijelo rješenje s kojim će se svi složiti. Zbog velike razlike u stavovima i međusobnog nepovjerenja, predstavnici interesnih skupina nisu uspjeli usuglasiti zajedničko mišljenje u te dvije radionice.

Kao rezultat svih tih aktivnosti, pokazala se potreba za sustavnim pristupom zaštiti vuka i uspostavi mehanizma za dugoročno očuvanje vuka u Hrvatskoj, uz što skladniji život s ljudima. Kako su za takve aktivnosti bila potrebna novčana sredstva koja nadmašuju raspoloživ iznos iz proračuna, Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri na svojem

Prvo anketiranje lokalnog stanovništva o stavovima prema vukovima

A-PDF MERGER DEMO

je sastanku, održanom 20. rujna 2001., predložilo da se novac za tu svrhu traži iz fonda Europske komisije LIFE - treće zemlje. S tim u skladu, pod vodstvom Ane Štrbenac, tada stručne suradnice u Upravi za zaštitu prirode, pripremljen je prijedlog projekta pod nazivom "Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj", kojemu je potom i odobrena potpora za financiranje iz programa LIFE za 2002. godinu.

Projekt je podržalo i tadašnje Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva.

O projektu

Provedba i financiranje projekta

Provedbu projekta započelo je Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, kao nositelj, u suradnji s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, kao partnerom.

Početak druge godine projekta, obilježila je promjena vlade i posljedičnog ustrojstva državne uprave. Tako je cjelokupna problematika zaštite prirode prenesena s Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja u Ministarstvo kulture. S obzirom na to da su aktivnosti u projektu, sukladno novom Zakonu o zaštiti prirode, u najvećoj mjeri u nadležnosti Državnoga zavoda za zaštitu prirode, dogovoreno je da se provedba projekta prenese na Zavod. U tijeku je donošenje službene odluke od strane Europske komisije o toj promjeni nositelja projekta.

Ukupna vrijednost projekta je 664.810 eura, od čega je 418.200 eura (66%) osigurano iz programa Europske komisije LIFE - treće zemlje, dok je udio nositelja projekta i partnera u projektu 246.610 eura (34%).

Cilj i trajanje projekta

Cilj projekta je uspostava mehanizma za dugoročno očuvanje vukova i njihov što skladniji život s ljudima. Projekt traje tri godine, počev od svršetka prosinca 2002.

Aktivnosti u projektu

Projekt se provodi u pet osnovnih aktivnosti:

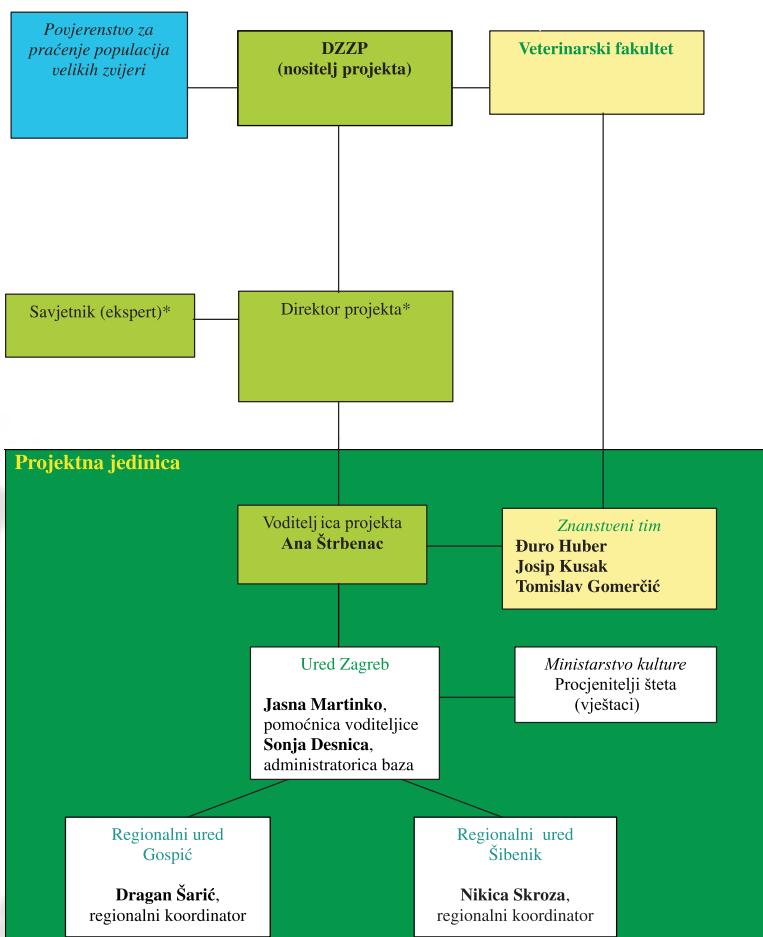
1. Institucionalno jačanje
2. Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja
3. Smanjenje šteta
4. Edukacija i informiranje
5. Jačanje sudjelovanja interesnih skupina u odlučivanju

Tko je tko u provedbi projekta

Projektna jedinica

Projektna jedinica koordinira i provodi aktivnosti u projektu. Središnju ulogu ima ured u Zagrebu dok su regionalni uredi zaduženi za provedbu aktivnosti na lokalnoj razini. Stručnjaci s Veterinarskoga fakulteta, koji čine znanstveni tim, zaduženi su za provođenje aktivnosti praćenja populacije vuka i aktivnosti upravljanja i predavanja o vukovima u osnovnim i srednjim školama u Gorskom kotaru, Lici i Dalmaciji.

Organizacijska shema projekta

* U prvoj godini provedbe, dok je nositelj projekta bilo Ministarstvo zaštite okoliša i prostornog uređenja, funkciju direktora projekta i savjetnika na projektu obavljali su pomoćnik za zaštitu prirode, dr.sc. Ivan Martinić i načelnica Odjela za biološku i krajobraznu raznolikost, Jasminka Radović. Promjenom nositelja projekta, tu funkciju obavlja ravnatelj Zavoda, Davorin Marković, a savjetnik i dalje ostaje gđa Radović, sada stručna voditeljica Zavoda.

A-PDF MERGER DEMO

Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri ima savjetodavnu ulogu u provođenju projekta, a djeluje i kao svojevrsno koordinacijsko tijelo budući da su članovi Povjerenstva ujedno izravno uključeni u provedbu projekta.

Članovi Povjerenstva:

- **Želimir Štahan**, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode
- **Ana Štrbenac**, Državni zavod za zaštitu prirode
- **Branko Iviček**, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Uprava za šumarstvo i lovstvo
- **Mr. sc. Branka Buković-Šošić**, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Uprava za veterinarstvo
- **Prof. dr. sc. Đuro Huber**, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za biologiju
- **Dr. sc. Josip Kusak**, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za biologiju
- **Mr. sc. Darko Kovačić**, JU Park prirode Lonjsko polje
- **Alojzije Frković**, umirovljeni djelatnik Hrvatskih šuma i član Hrvatskoga lovačkog saveza

Procjenu šteta od zaštićenih vrsta životinja u 2003. godini obavljali su ovi vještaci: Željko Dasović, Josip Tomljanović, Dragan Milković, Davor Zec, Alojzije Frković, Ana Grgas, Dalibor Lovretić, Ivica Šupe, Stipe Kokić, Boris Šabić, Damir Bosiljevac, Zoran Bračulj, Anita Petković i Dražen Matičić.

U 2004. godini došlo je do još nekih izmjena u sastavu vještaka, budući da pojedini vještaci nisu bili u mogućnosti dalje obavljati svoj posao. U ovom biltenu donosimo popis vještaka iz 2004. godine, s napomenom da je u tijeku odabir još jednog vještaka za područje Ličko-senjske županije.

Ovlašteni vještaci za procjenu šteta od zaštićenih vrsta životinja u 2004. godini

REDNI BROJ	IME I PREZIME	MJESTO STANOVANJA	TELEFON	ŽUPANIJA	FAKS
1.	Željko Dasović	Brinje	053700688 <i>mobitel:</i> 098414355	Ličko-senjska županija	
2.	Dragan Milković	Gospić	053679026 <i>mobitel:</i> 0989397156	Ličko-senjska županija	
3.	Igor Hak	Gračac	023775070 <i>mobitel:</i> 098446665	Ličko-senjska županija	
4.	Alojzije Frković	Rijeka	051546236 <i>mobitel:</i> 0916060641	Primorsko-goranska županija	051546130
5.	Ana Grgas	Benkovac	023681997	Zadarska županija	023681110
6.	Marko Ljubičić	Knin	022661402 <i>mobitel:</i> 0915338938	Šibensko-kninska županija	
7.	Ivica Šupe	Šibenik	022334333 022214126 022214549 <i>mobitel:</i> 0915052267	Šibensko-kninska županija	022331441

A-PDF MERGER DEMO

REDNI BROJ	IME I PREZIME	MJESTO STANOVANJA	TELEFON	ŽUPANIJA	FAKS
8.	Stipe Kokić	Sinj	021824901 <i>mobitel:</i> 098423159	Splitsko-dalmatinska županija	
9.	Boris Šabić	Makarska	021612008 <i>mobitel:</i> 0915384585	Splitsko-dalmatinska županija	021612008
10.	Damir Bosiljevac	Omiš	021863239 <i>mobitel:</i> 0915133263	Splitsko-dalmatinska županija	021862553 021862140
11.	Zoran Bračulj	Split	021539814 <i>mobitel:</i> 0916060663	Splitsko-dalmatinska županija	021539814
12.	Anita Petković	Dubrovnik	020331139 <i>mobitel:</i> 0989271007	Dubrovačko-neretvanska županija	
13.	Dražen Matičić	Karlovac	047613439 047613400 <i>mobitel:</i> 098763981	Karlovačka županija	047613438

Vanjski suradnici

Na provedbi projekta sudjeluje i nekoliko vanjskih suradnika:

Prof. Alistair Bath, Memorijalno sveučilište u Newfoundlandu (Kanada), zadužen je za vođenje radionica za izradu Plana upravljanja vukom i pomoć regionalnim koordinatorima u vođenju sastanaka s lokalnim stočarima.

Aleksandra Majić, Memorijalno sveučilište u Newfoundlandu (Kanada), sudjeluje s prof. Bathom u vođenju radionica za izradu Plana upravljanja vukom i vodi istraživanje javnog mišljenja o vuku.

Šandor Horvath vodi program donacije pasa tornjaka i zadužen je za snimanje dokumentarnoga filma o vuku.

Dr. sc. Goran Gužvica, "Oikon", u suradnji sa stručnjacima s Veterinarskoga fakulteta provodi telemetrijska istraživanja vukova na području Like.

Prof. dr. Luigi Boitani, Sveučilište u Rimu, sudjeluje u projektu kao stručnjak koji svojim savjetima pomaže prilikom izrade nacrtu Plana upravljanja vukom.

Rezultati prve godine projekta prema osnovnim aktivnostima

Projekt je prvi put predstavljen široj javnosti na konferenciji za novinare 17. prosinca 2002. u tadašnjem Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja. Početkom ožujka 2003. u Nacionalnom parku "Risnjak" održan je skup "Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj" na kojemu je projekt predstavljen predstavnicima svih interesnih skupina koje su vezane uz problematiku zaštite vukova u Hrvatskoj. Tom prilikom dogovorene su i pojediniosti povezane s operativnom provedbom projekta. Na skupu je sudjelovalo oko 50 sudionika, među kojima su bili predstavnici tadašnjeg Ministarstva zaštite okoliša i prostornog uređenja, Ministarstva poljoprivrede i šumarstva, Ministarstva za okolje Republike Slovenije, Upravnog odjela za gospodarski razvoj Primorsko-goranske županije, Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, stručnjaci iz Velike Britanije i Bugarske, predstavnici druga lovaca i stočara, javnih ustanova za upravljanje zaštićenim područjima, Hrvatskih šuma, ovlaštene vještaci i kandidati za nove vještake.

Institucionalno jačanje

Zapošljavanje na projektu

Pri bivšem Ministarstvu zaštite okoliša i prostornog uređenja početkom 2003. osnovan je ured za provedbu LIFE projekta, a za rad u uredu odabrane su Željka Rajković, kao pomoćnica voditeljice projekta, i Sonja Desnica, kao administratorica baza. Željku Rajković je u listopadu 2003. zamijenila Jasna Martinko.

Za regionalne koordinateure odabrani su Dragan Šarić iz Gospića i Nikica Skroza iz Šibenika. Napominjemo da su se za regionalne koordinateure mogle javiti jedino osobe iz područja za koja su osnovani regionalni uredi, a prednost je dana nezaposlenima.

Početak rada regionalnih ureda

U travnju 2003. uspostavljena su na području rasprostranjenosti vuka dva regionalna ureda, koje vode regionalni koordinateuri. Tako je u Gospiću osnovan regionalni ured za područje Gorskog kotara i Like, a u Šibeniku za područje Dalmacije. Osnivanje tih ureda rezultat je nastojanja da se lokalna zajednica aktivnije uključi u rješavanje problematike

A-PDF MERGER DEMO

zaštite vukova. S tim u vezi, regionalni koordinatori na sastancima održavaju stalne kontakte s lokalnim stanovništvom i aktivno sudjeluju u edukaciji i informiranju javnosti na tom području. Uredi imaju i ključnu ulogu u provođenju programa donacije jer redovitim nadzorom korisnika donacija pomažu da se donirani psi i ograde što uspješnije upotrijebe za zaštitu stoke od napada vukova.

Novi vještaci i seminar za vještake

U ožujku 2003. održan je i seminar za vještake, na kojemu su sudionici obaviješteni o zakonskom okviru naknade štete, prepoznavanju znakova predatora na žrtvi i iskustvima vještaka. Također se raspravljalo o postojećim uputama za utvrđivanje šteta i obrascu zapisnika. Napravljene su i odgovarajuće izmjene u obrascu zapisnika, kako bi se procjene šteta poboljšala. Praktični dio seminarra uključivao je sekciju životinja koje je usmrtio vuk. Na seminaru su, uz postojeće vještake, sudjelovali i kandidati za nove vještake. Tako su od 2003. godine angažirana još tri vještaka: Zoran Bračulj, za područje Splitsko-dalmatinske županije, Dragan Milković, za područje Ličko-senjske županije, i Dražen Matičić, za područje Karlovačke županije.

Seminar za obuku vještaka

Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja

Telemetrijsko praćenje vukova u Gorskom kotaru

Nakon uspješne sezone hvatanja vukova u ljeto/jesen 2002., ušlo se u zimu s tri obilježena vuka. Nažalost, to nije dugo potrajalo. Na početku zime, u dva tjedna izgubljena su dva vuka obilježena radiooglicama. Prvi je bio W6 - Blaža, pronađena 3. prosinca 2002. unutar granica NP Risnjak, nedaleko od sela Krašićevica. Prvi pregled na terenu pokazao je da je vučica ustrijeljena, a to se i potvrdilo naknadnim pregledom i razudbom na Veterinarskom fakultetu. Blaža je praćena ukupno 41 dan, pri čemu je zabilježeno sedam njezinih lokacija.

Vučica W4 - Ines pronađena je nakon dva tjedna, 13. prosinca 2002., nedaleko od skijališta Platak, u predjelu Malo Snježno. Na osnovi pronađenih ostataka vučice i zbog činjenice da su ostaci nađeni izvan poznatog teritorija čopora "Snježnik", zaključeno je da

A-PDF MERGER DEMO

je vučica Ines stradala i da su je pojeli drugi vukovi. Na ostacima su se kasnije hranili i strvinari. Tijekom 177 dana praćenja, vučica Ines locirana je 50 puta. Vrijeme praćenja bilo je prekratko da bi se dobila slika o potpunoj veličini teritorija čopora "Snježnik". Sve lokacije vučice Ines, osim zadnje, pokrivaju površinu od 59,3 km². Nakon uginuća W4, na njezinu teritoriju su u prvoj polovici zime bila još najmanje dva vuka.

Slikanje i mjerenje vuka

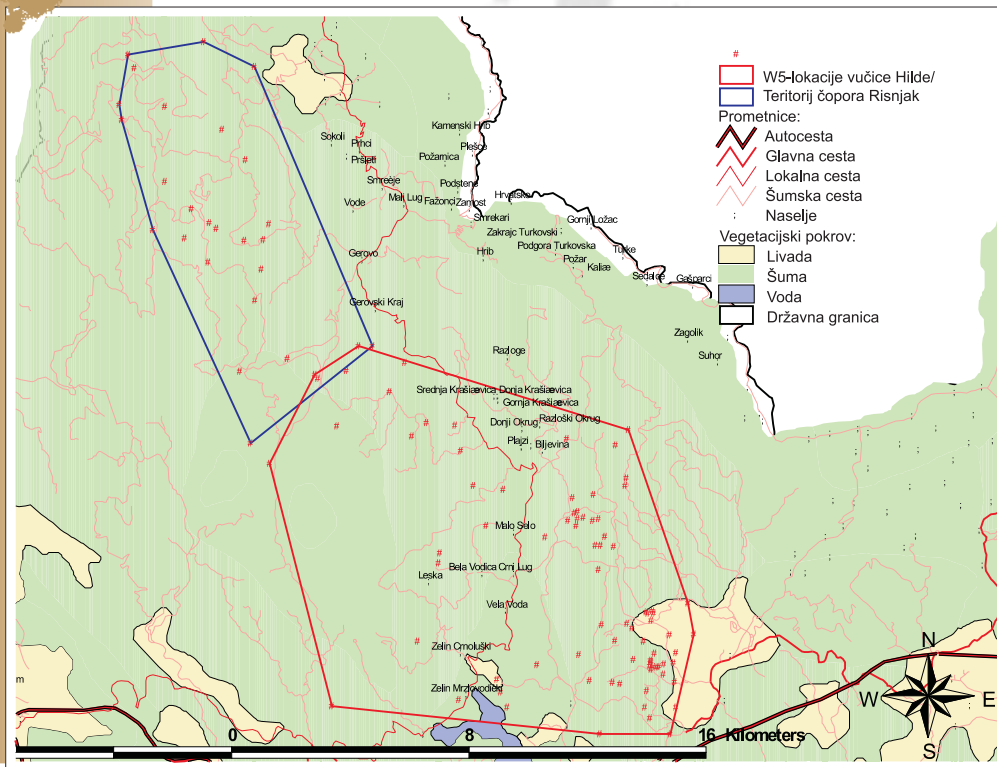
Treća vučica W5-Hilda preživjela je zimu 2002/2003., a do 27. ožujka 2003. zadržavala se unutar područja otprije poznatoga kao teritorij čopora "Risnjak". Prema učestalosti tragova u snijegu zaključeno je da se čopor sastoji od četiri vuka, uključujući i Hildu. Veličina teritorija čopora u to vrijeme bila je 140,5 km². Dana 18. travnja 2003. Hilda je pronađena sjeverno od teritorija čopora, na teritoriju susjednoga čopora "Snježnik". Od tada pa do siječnja 2004. ostala je na tom području i niti jednom nije pronađena na svom starom području. Kretanje i aktivnost vučice Hilde tijekom proljeća i ljeta pokazuju da nije imala ni brloga ni okupljališta. U siječnju 2004. s prvim snijegom, bilo je moguće pratiti tragove. Tada se pokazalo da vučica Hilda nije sama, nego u društvu velikoga mužjaka te da se i dalje zadržavaju sjeverno od teritorija čopora "Risnjak", ali i da se ne kreću prema zapadu. Sličan obrazac uporabe prostora imala je za života i vučica Ines. Razlog tome je najvjerojatnije postojanje trećega čopora koji živi zapadno od teritorija dvaju poznatih čopora. Njegovo postojanje potvrđeno je nalazom tragova u snijegu (najmanje četiri vuka). Taj čopor najvjerojatnije je usmrtio vučicu Ines kada im je ušla u teritorij. Vučica Hilda napustila je svoj čopor i pronašla novi prostor i mužjaka na teritoriju bivšeg čopora "Snježnik".

Tablica 1. Osnovni podaci o praćenim vukovima u Gorskom kotaru od 21. 6. 2002 do 11. 1. 2004.

Oznaka	Ime	Početak	Kraj	N lokacija	N dana	Sudbina
W4	Ines	21.6.2002	15.12.2002	50	177	mrtav
W5	Hilda	02.7.2002	11.1.2004	111	558	živ
W6	Blaža	23.10.2002	3.12.2002	7	41	mrtav
Ukupno				168		

A-PDF MERGER DEMO

Karta 1. Teritoriji čopora obilježeni vukova.

W6-Blaža, nađena ustrijeljena unutar granica NP Risnjak, 3.12.2002

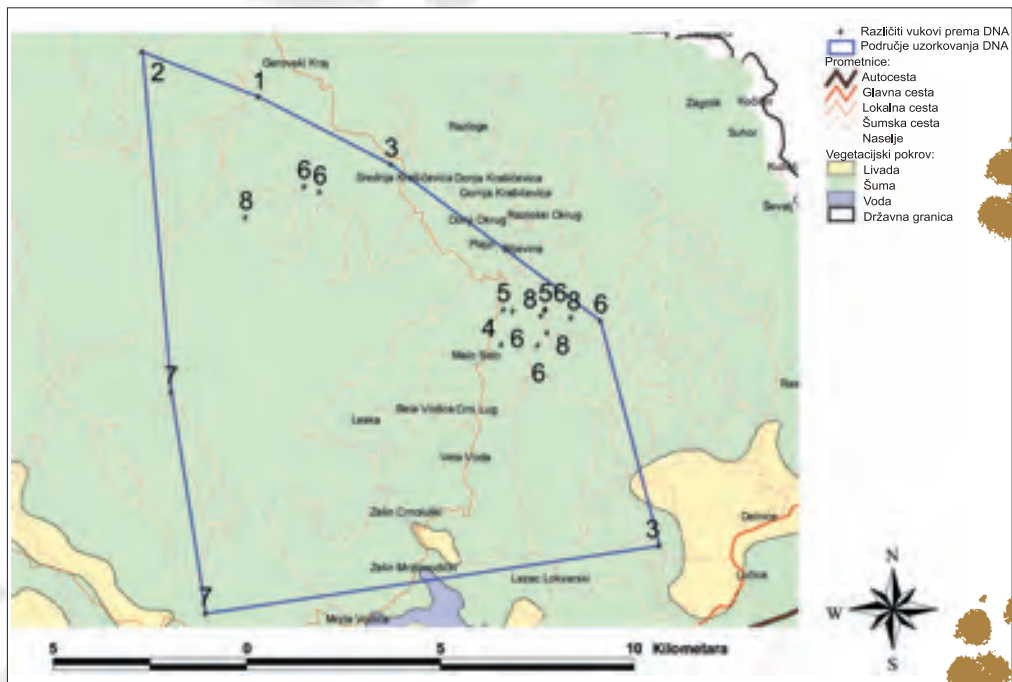
A-PDF MERGER DEMO

Genetika u istraživanju vukova u Gorskom kotaru

Osim telemetrijskoga praćenja vukova, predviđenoga projektom, stručnjaci s Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu započeli su s genetičkom analizom uzoraka vučjeg izmeta, što je jedna od najnovijih i najpouzdanijih metoda utvrđivanja brojnosti vukova.

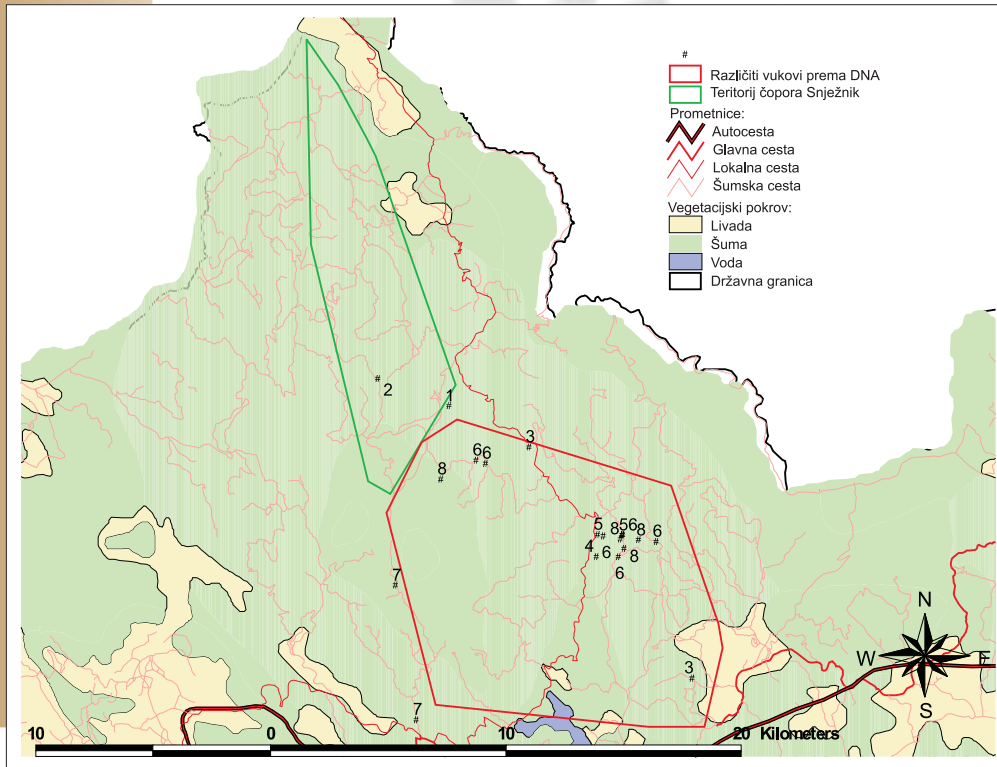
Godine 2002. započela su skupljanja uzoraka svježih vučjih izmeta za potrebe genetskih istraživanja. Prvi rezultati se uklapaju i nadopunjuju telemetrijske podatke. Genetske analize potvrdile su da zimu 2002/2003. nije preživio ili je barem napustio teren čopora znatan broj vukova, naročito iz čopora "Snježnik". Tijekom ljeta 2002. sakupljeni su uzorci izmeta na površini od 123 km². Analizom tih uzoraka određeno je postojanje osam različitih vukova na tom području. Preklapanjem te karte s kartama teritorija praćenih čopora proizlazi da je šest vukova pripadalo čoporu "Risnjak" (jedinke 3, 4, 5, 6, 7 i 8), a preostala dva vuka bila su iz čopora "Snježnik" (jedinke 1 i 2). To pokazuje najmanji broj vukova u tim čoporima u ljeto 2002. Moguće je da još neki vukovi nisu pronađeni jer je broj uzoraka izmeta bio relativno malen. Na kraju zime samo su četiri vuka iz čopora "Risnjak" bila još živa (po tragovima u snijegu). To znači da je, osim Blaže, još najmanje jedan vuk iz čopora nestao (stradao ili napustio čopor) tijekom zime.

Karta 2. Mjesta gdje su uzimani uzorci za genetičku analizu i prostorni raspored određenih jedinki vukova. Svaka genetski određena jedinka označena je brojem (1 do 8).

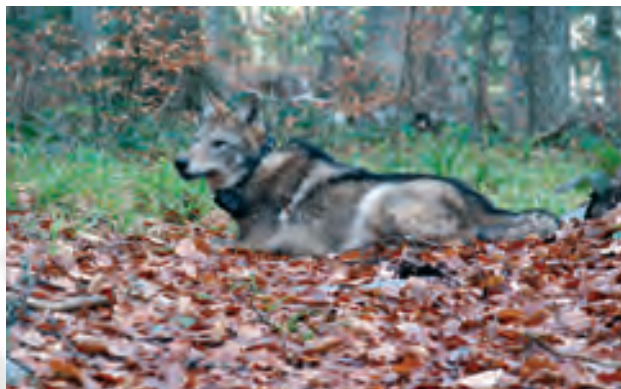
A-PDF MERGER DEMO

Karta 3. Odnos položaja genetski određenih jedinki vukova i teritorija telemetrijski praćenih vukova.

Telemetrijsko praćenje vukova u Lici

U kolovozu 2003. započeta su istraživanja vukova na području Like. Istraživanja su bila usmjerena na područje Kutereva, Krasna i Kosinja, odnosno sjevernu padinu Velebita. Dana 25. studenog 2003. ulovljena je mlada vučica (W7, Jelica) u dobi od 7 mjeseci na području Jelovca iznad Krasna. Ulovljenoj vučici stavljena je ogrlica koja omogućuje

Prvi obilježeni vuk u Lici - vučica Jelica

A-PDF MERGER DEMO

satelitsko praćenje životinje. Vučica je bila dobroga zdravstvenog i gojnog stanja i mase 18 kg. Kad je obilježena vučica puštena, uslijedilo je intenzivno praćenje kojim je utvrđeno da se priključila čoporu četvrtog dana nakon puštanja. Utvrđeno je da se čopor kojemu pripada obilježena vučica u tom razdoblju kretao područjem od 156 km². Nakon toga vučica je praćena metodom klasične telemetrije, pa je utvrđeno još šest položaja koji se nalaze unutar prije utvrđenoga područja kretanja toga čopora.

Smrtnost vukova

U razdoblju od 1. 11. 2002 do 17. 4. 2004. zabilježili smo smrtnost 15 vukova. Od toga čak četiri (WCRO42, WCRO44, WCRO45, WCRO46) iz jednog čopora - čopora koji živi u Dalmaciji, na teritoriju nekada telemetrijski praćenog čopora "Opor". U tom čoporu prvo je stradala reproduktivna ženka (WCRO42), a zatim, tijekom ljeta, još najmanje tri vučica. Pregledom tijela ženke ustanovili smo da je imala ukupno sedam vučića u 2003 godini.

Tablica 2. Popis poznatih smrtnosti vukova u razdoblju od 1. 11. 2002. do 17. 4. 2004.

Datum	Mjesto	Područje	Oznaka	Spol	Dob	Masa	Uzrok uginuća
30.11.2002	Krašićevica – Plajzi	Gorski kotar	WCRO38	F	0.8	24	W6-Blaža, ustrijeljena
8.12.2002	Platak, Malo Snježno	Gorski kotar	WCRO39	F	1.8		W4-Ines, drugi vukovi
14.12.2002	Dragonožac	Dolina rijeke Save	WCRO40	M	1.8	31	Ustrijeljena
21.2.2003	Kukuzovac, Mojanka	Dalmacija	WCRO41	M	3.5	31	Auto
12.6.2003	Prgomet, Nožine	Dalmacija	WCRO42	F	5.0	29	Auto
27.7.2003	Vrhovine - Rudopolje	Lika	WCRO43				Vlak
27.7.2003	Zrmanja	Lika					Auto (tijelo bačeno na smetlište i zatrpano)
13.8.2003	Primorski Dolac	Dalmacija	WCRO44		0.5		Auto
13.8.2003	Primorski Dolac	Dalmacija	WCRO45		0.5		Auto
13.8.2003	Primorski Dolac	Dalmacija	WCRO46		0.5		Auto
25.11.2003	Gospić	Lika	WCRO47	F	2.5	29	Auto
14.12.2003	Trolokve	Dalmacija	WCRO48	M	4	31	Lišmanioza
7.12.2003	Kijevo	Dalmacija	WCRO49	M	3	31	Auto
31.3.2004	Mrzli Dol	Lika	WCRO50	?	?	?	Bjesnoća
17.4.2004	Maljkovo	Dalmacija	WCRO51	M	2	32	Auto

Najčešći uzrok smrtnosti vukova bio je promet, pri čemu su najviše stradavali mladi vukovi. Svjesni smo da to ne odražava stvarnu sliku jer se ilegalni odstrjel vukova ne prijavljuje.

A-PDF MERGER DEMO

Prikupljanje podataka o plijenu, utjecaju vuka i staništu

U sklopu ove aktivnosti prikupljeni su podaci o plijenu vuka, tj. divljači i stoci, podaci o štetama na stoci i ostalim značajkama staništa koja određuju prisutnost vuka (prometnice, stanovništvo i dr.).

Podaci o divljači na području rasprostranjenosti vuka prikupljeni su u nekoliko navrata za potrebe izrade Planova upravljanja velikim predatorima. U tijeku su dogovori o daljnjem sistematskom prikupljanju podataka, u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva.

Zahvaljujući Hrvatskom stočarskom selekcijskom centru prikupljeni su podaci o brojnosti registrirane stoke u Hrvatskoj za 2002. i 2003. godinu.

Stvorena je i nova baza za upisivanje šteta od vuka na stoci, izrađena na temelju izmijenjenoga zapisnika za očevid šteta na stoci. Kako su prije provođenja projekta upisane štete za razdoblje od 1996. do 1999., za vrijeme prve godine provedbe projekta, upisani su podaci iz zapisnika za 2000. i 2001. godinu, a u tijeku je upisivanje šteta za 2002. godinu.

Detaljniju analizu svih prikupljenih podataka objavit ćemo nakon obrade u GIS-u.

Ovom prilikom za ilustraciju samo prikazujemo obradu dijela podataka koji se odnose na brojnost stoke i evidentirane štete u 2000. i 2001. godini.

Analize brojnosti stoke i šteta od vuka

Za razdoblje od 1. siječnja 2000. do 31. prosinca 2001. godine analizirano je ukupno 1696 riješenih zahtjeva od čega se 780 odnosi na štete prouzročene u 2000. godini, a 916 na štete iz 2001. Podaci o štetama prijavljenim u 2002. i 2003. godini nisu detaljno analizirani jer se još unose u bazu podataka. Stoga u ovom biltenu iznosimo samo podatke o broju prijavljenih šteta na temelju izvješća ovlaštenih vještaka. Ukupno gledajući najviše prijave stiglo je iz Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije. Budući da se očevidi rade kad god postoji sumnja da je štetu počinila zaštićena životinja (vuk ili ris), broj obavljenih očevida ne znači ujedno i broj šteta od vuka.

Očevid štete

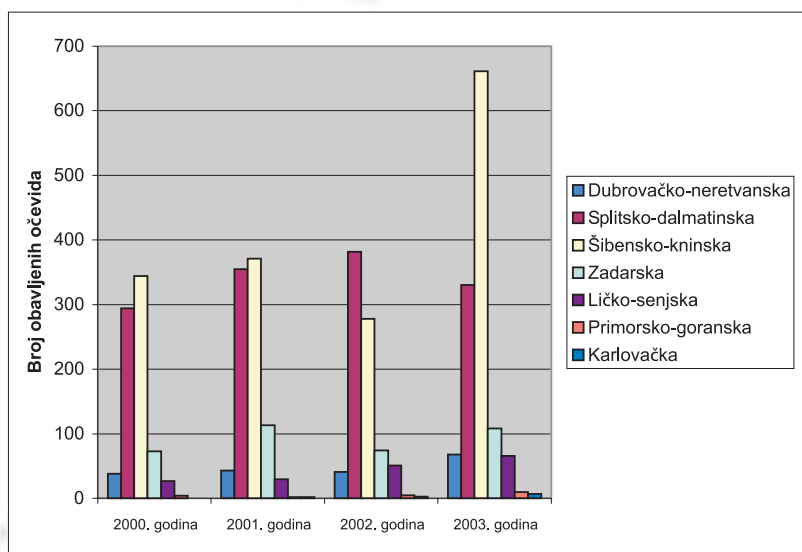
A-PDF MERGER DEMO

Tako je od ukupnog broja analiziranih zahtjeva u 2000. i 2001. godini, vuk počinio štetu u 1555 (91,5%) slučajeva svih prijavljenih šteta, ris u 4 (0,2%) slučaja, medvjed također u 4 (0,2%), čagalj u 11 (0,7%) i pas u 14 (1%) slučajeva. U 108 (6,4%) slučajeva procjena je bila nesigurna ili nije izrečena. U skladu s tim proizlazi da je u 2000. godini utvrđeno 724 štete od vuka, a u 2001. 831 ili povećanje od 12,9%.

Tablica 3: Broj prijavljenih šteta na stoci po županijama u razdoblju od 2000. do 2003. godine

Županija/Godina	2000.	2001.	2002.	2003.
1. Dubrovačko-neretvanska	38	43	41	68
2. Splitsko-dalmatinska	294	355	382	330
3. Šibensko-kninska	344	371	*278	661
4. Zadarska	73	113	74	108
5. Ličko-senjska	27	30	51	66
6. Primorsko-goranska	4	2	5	10
7. Karlovačka	0	2	3	7
UKUPNO	780	916	834	1250

* Podaci ne uključuju sve podatke o očevidima od vještaka Dalibora Lovretića, koji pokriva nekoliko općina s područja Šibensko-kninske županije.

A-PDF MERGER DEMO

Tablica 4: Raspored prijavljenih šteta na stoci po procijenjenoj vrsti predatora i po županijama, 2000. i 2001. godine

Predator	Vuk		Ris		Medvjed		Čagalj		Pas		Nepoznat		Ukupno	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Dub-neretvanska	36	43	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	37	43
Spl-dalmatinska	274	323	0	0	0	0	0	0	4	6	15	26	293	355
Šib-kninska	311	335	0	0	0	1	2	9	2	1	28	25	343	371
Zadarska	73	101	0	0	0	0	0	0	0	0	1	12	74	113
Ličko-senjska	26	26	1	3	1	1	0	0	1	0	0	0	29	30
Prim-goranska	4	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	4	2
Karlovačka	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Ukupno	724	831	1	3	1	3	2	9	7	7	45	63	780	916

Vukovi napadaju čitav spektar domaćih životinja, i to prvenstveno ovce i koze, a također i goveda, konje, magarce i pse.

Tablica 5: Brojnost svake pojedine vrste stoke napadnute od vuka po županijama 2000. i 2001. godine

Vrsta	Govedo		Konj		Kozu		Magarac		Ovca		Pas		Ukupno	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Dub-neretvanska	21	26	0	1	10	15	1	4	23	12	2	0	57	58
Spl-dalmatinska	34	38	11	0	203	240	20	23	343	332	29	24	640	657
Šib-kninska	18	34	1	3	97	96	15	11	527	506	3	6	661	656
Zadarska	0	1	0	0	98	146	0	2	173	205	1	0	272	354
Ličko-senjska	0	0	0	0	0	6	0	0	61	39	0	0	61	45
Prim-goranska	0	0	3	0	0	1	1	0	11	0	0	0	15	1
Karlovačka	0	0	0	0	0	0	0	0	0	11	0	0	0	11
Ukupno	73	99	15	4	408	504	37	40	1138	1105	35	30	1706	1782

Iz navedenih podataka vidi se da je najveći broj šteta od vuka na ovcama i kozama. Usporedivši te podatke s podacima Hrvatskog stočarskog selekcijskog centra dobije se udio stoke nastradale od vuka u ukupnom broju stoke. Na žalost, podatak o ukupnom broju stoke nije potpuno točan i ne odražava pravo stanje stvari. Radi se samo o stoci koju je registrirao HSSC, te se najvjerniji podatak o ukupnom broju dobije preko zahtjeva za poticaje za svako pojedino grlo. Prema grubim procjenama, taj broj odražava oko 80 % stvarnog stanja na terenu, a u nekim područjima i znatno manje. Sve štete se također ne prijavljuju. Stoga postoci navedeni u tablicama 6 i 7 nisu posve točni i pravi udio stoke nastradale od vuka vjerojatno je nešto manji. Za analizu su bili korišteni podaci HSSC-a jer drugih podataka za sada nema.

A-PDF MERGER DEMO

Tablica 6: Udio ovaca i koza nastradalih od vuka u ukupnom broju ovaca i koza po županijama 2000. godine

2000. godina				
Vrsta	Ovca		Koza	
Brojnost stoke → Županija	*Ukupno reg. od HSSC	Udio stoke nastradale od vuka (%)	**Ukupno reg. od HSSC	Udio stoke nastradale od vuka (%)
Dub-neretvanska	3.676	0,6%	4.846	0,2%
Spl-dalmatinska	47.433	0,7%	14.492	1,4%
Šib-kninska	36.590	1,45%	4.827	2%
Zadarska	70.512	0,25%	14.918	0,65%
Ličko-senjska	25.157	0,25%	1.304	0%
Prim-goranska	30.615	0,04%	618	0%
Karlovačka	10.783	0%	2.760	0%
Ukupno	224.766	0,5%	43.765	0,93%

*Sveukupno brojno stanje grla ovaca (i ojanjene janjadi) u 2000. godini registrirano od HSSC-a

**Sveukupno brojno stanje grla koza (i ojarane jaradi) u 2000. godini registrirano od HSSC-a

Tablica 7: Udio ovaca i koza nastradalih od vuka u ukupnom broju ovaca i koza po županijama 2001. godine

2001. godina				
Vrsta	Ovca		Koza	
Brojnost stoke → Županija	*Ukupno reg. od HSSC	Udio stoke nastradale od vuka (%)	**Ukupno reg. od HSSC	Udio stoke nastradale od vuka (%)
Dub-neretvanska	2.127	0,6%	2.767	0,5%
Spl-dalmatinska	52.808	0,6%	10.980	2,2%
Šib-kninska	63.744	0,8%	5.722	1,7%
Zadarska	59.822	0,35%	9.848	1,5%
Ličko-senjska	60.019	0,06%	4.083	0,15%
Prim-goranska	21.582	0%	548	0,2%
Karlovačka	10.435	0,1%	1.872	0%
Ukupno	270.537	0,4%	35.820	1,5%

*Ukupan broj ovaca za koje su podneseni zahtjevi za poticaje u 2001. godini

**Ukupan broj koza za koje su podneseni zahtjevi za poticaje u 2001. godini

Ovce koje nisu čuvane - najčešći plijen vuka

Smanjenje šteta

Donacija pasa tornjaka

Tornjak je hrvatska pasmina planinskoga psa, kojemu nas prvi pisani tragovi vode do rukopisa Hrvatske katoličke crkve, odnosno do đakovačkog biskupa Petra Horvata (13. stoljeće). Stoljećima su uzgajani u našim krajevima za uzgoj stoke. Bolje su prilagođeni prirodnim uvjetima naših krajeva od svih drugih pastirskih pasa i posebno su skloni životu uz stado. Danas je zapravo riječ o suvremenom čistokrvnom potomstvu vrlo starog oblika pasa za zaštitu stoke. Tornjaci su po urođenim psihofizičkim osobinama ravnopravni suparnici krupnim zvijerima. Stalnim nadziranjem prostora u kojemu se svakodnevno kreću i njegovim označivanjem oni stvaraju zaštićeni teritorij u koji predatori zalaze samo u iznimnim okolnostima. Ako se to ipak dogodi, ti psi uzbunjuju ljude, a uljeze su gotovo uvijek sposobni i sami istjerati.

Program dodjele tornjaka, kao jedna od aktivnosti u okviru LIFE projekta, započeo je u srpnju 2003. tiskanjem letka s osnovnim informacijama o tornjacima i uvjetima i kriterijima dodjele. Mladi tornjaci su se mogli dodjeljivati samo stočarima iz krajeva u kojima postoji mogućnost napada vukova na stoku i koji imaju štete od vuka, čije stado pase redovito u prirodi, a ne puštaju ga na pašu bez nadzora, čije stado broji barem 50 grla, a na pašnjacima nemaju i neće imati otrovnih tvari u obliku opasnom za pse.

Letak je preko regionalnih ureda podijeljen stočarima s područja Gorskog kotara, Like i Dalmacije.

Javilo se stotinjak stočara, a odabrani su oni koji su zadovoljavali propisane kriterije i koji su se obvezali na primjereno gospodarenje psima kako bi se postigli što bolji rezultati u zaštiti stoke od napada vukova. Odabranim stočarima Šandor Horvath je održao predavanja s uputama o odgoju, držanju i prehrani pasa. Za Liku i Gorski kotar predavanje je održao u Gospiću, a za Dalmaciju u Benkovcu. Prisutnim stočarima tom je prilikom podijeljen i pisani materijal, uputa u obliku brošure.

Predavanje stočarima o odgoju i držanju pasa tornjaka

Kako bi se osigurao otkup predviđenih 60 štenaca, na adrese svih registriranih uzgajivača u Hrvatskoj odaslana je obavijest o projektu i o otkupu štenadi, a zatraženi su i podaci o kujama i očekivanim terminima okota.

A-PDF MERGER DEMO

Da bi uspješno obavljali svoje funkcije, tornjake treba početi odgajati u dobi između 7 tjedana i 3 mjeseca, i to što bliže okruženju u kojemu će biti upotrijebljeni. Stoga se i štenci u toj dobi otkupljuju od registriranih uzgajivača i dodjeljuju odabranim stočarima. Za osposobljavanje tornjaka nužno je da već od rane dobi žive slobodno uz stoku, pogotovo kada se ona kreće u prirodi. Pas odgojen na lancu, u kavezu ili kao kućni ljubimac neupotrebljiv je za zaštitu stada. Svoju ulogu tornjaci mogu uspješno obavljati nakon navršene prve godine života, a punu zrelost dosežu s dvije i pol godine. Radni vijek tornjaka premašuje 10 godina.

Štenci
tornjaka

Svi otkupljeni štenci uredno su registrirani u Hrvatskom kinološkom savezu i posjeduju rodovnike.

Prve dvije primopredaje štenaca izvršene su 13. prosinca 2003. i 20. siječnja 2004. u Regionalnom uredu za Gorski kotar i Liku, u Gospiću, a donirani su stočari iz Karlobaga i Lukovog Šugarja. Svaki donirani stočar je po primitku psa bio dužan potpisati ugovor o pravu korištenja psa tornjaka, kojim stječe pravo na donaciju, ali preuzima i određene obveze kako bi se osiguralo da se psi pravilno drže i rabe za čuvanje stoke od napada vukova.

Prvi štenci za Dalmaciju dostavljeni su stočarima iz Ervenika i Kijeva. Primopredaja je izvršena 5. veljače 2004. u Kninu, odnosno na području Regionalnog ureda za Dalmaciju. Uz štenca, stočarima su dani rodovnici pasa, pisane upute o obveznom zdravstvenom tretmanu pasa, kao i upute o njihovu odgoju, držanju i hranidbi kako bi mogli vršiti svoju funkciju.

Primopredaja štenaca

A-PDF MERGER DEMO

Stočarima iz Gorskog kotara, točnije Mrkoplja i Lukovdola, prva dva štenca dodijeljena su 30. ožujka 2004. godine. Tako je u okviru projekta do početka travnja podijeljeno ukupno deset štenaca.

Nadzor doniranih pasa vode regionalni koordinatori, a osmišljen je u obliku jednomjesečnih posjeta korisnicima donacija. Prilikom svakog posjeta koordinatori popunjavaju "Protokol za psa", koji je izrađen za svakog pojedinog psa, a u koji upisuju podatke vezane uz učinkovitost pasa. Na taj način se želi pratiti držanje i stanje doniranih pasa. Stvarnu uporabnu vrijednost tornjaka u smislu čuvanja i obrane stada moći ćemo procjenjivati tek nakon navršene prve godine života. S lokalnim veterinarskim stanicama ostvarena je dobra suradnja u zdravstvenom tretmanu i nadzoru pasa.

Donacija električnih ograda

Jednako kao i dodjela tornjaka, program dodjele električnih ograda započeo je u srpnju 2003. tiskanjem prikladnog informativnog letka. Nakon što je letak podijeljen stočarima preko regionalnih ureda, pristigla su 62 zahtjeva, uglavnom od stočara s područja Like. Odabrani korisnici donacija prisustvovali su oglednim prezentacijama o postavljanju električnih ograda, održanima u listopadu 2003. u selu Oteš kraj Gospića i u Benkovcu. Tom prilikom su stočarima objašnjene sve potankosti o pripremi i montaži ograda, načinu rukovanja ogradom i o postupanju sa stokom unutar ograde.

Dodjela električne ograde u Lici

Postavljanje električne ograde u Lepurima Donjim kraj Benkovca

Prva električna ograda postavljena je u studenom 2003. u Otešu, na gospodarstvu Nikole Baričevića, a uslijedile su daljnje donacije na području Like, i to u Smiljanu, Buniću, Širokoj Kuli, Kukuljanovu i Poljici, njih ukupno 16.

Primopredaja električnih ograda za područje Dalmacije izvršena je u Benkovcu, u prostorijama PZ "Rašeljka" jer su donirani stočari, njih četvero, sa širega benkovačkog područja.

Potpisivanjem ugovora o pravu korištenja električnih ograda, donirani stočari su se obvezali na pravilno držanje i uporabu električnih ograda. Radi praćenja djelotvornosti ograda stočari su se također obvezali na redovito ispunjavanje odgovarajućeg protokola za korištenje ograda i za njihovo dostavljanje regionalnim koordinatorima. U protokol se unose podaci o dinamici uključivanja ograda, naponu struje, broju grla ograđenih ogradom i o mogućem viđenju vuka u blizini ograde.

A-PDF MERGER DEMO

*Edukacija i informiranje***Publikacije**

Na početku provedbe projekta tiskani su informativni letci o projektu na hrvatskom i engleskom jeziku. Hrvatska verzija letka podijeljena je lokalnom stanovništvu; javnim ustanovama za upravljanje nacionalnim parkovima i parkovima prirode; predstavnicima županija, gradova i općina na projektom području; predstavnicima nevladinih udruga; sudionicima radionica "Izrada Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj" i svima koji su bili zainteresirani.

Engleska verzija letka podijeljena je predstavnicima stalnog izaslanstva Europske komisije i sudionicima Radionice o zaštiti velikih zvijeri u Karpatima, održane sredinom lipnja 2003. u Rumunjskoj (Brašov) i Međunarodnog skupa o vukovima, održanog početkom studenog u Segoviji (Španjolska).

Izdana je i brošura o vuku, namijenjena prvenstveno školskom uzrastu. Brošura sadrži osnovne informacije o biologiji vuka, odnosu čovjeka prema ovoj vrsti, stanju populacije vuka u Hrvatskoj i važnosti očuvanja vuka. Za one koji su pročitali brošuru predviđena je i nagradna igra. Naime, potrebno je odgovoriti na 11 pitanja sastavljenih na temelju sadržaja brošure. Od onih koji pošalju točne odgovore, njih 10 biti će nagrađeno publikacijama izdanim u okviru projekta, majicom s likom vuka i ostalim publikacijama iz zaštite prirode. Brošura je podijeljena učenicima osnovnih i srednjih škola iz Gorskog kotara, Like i Dalmacije.

Osim toga, tiskan je poster vuka te već spomenuti informativni letci o dodjeli pasa tornjaka i električnih ograda.

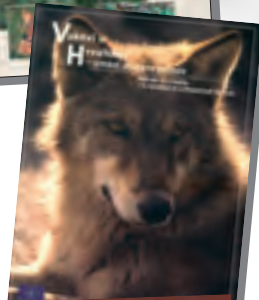
Web stranica

Sve detaljne informacije o aktivnostima u projektu, kao i općenito o problematici zaštite vuka u Hrvatskoj, od srpnja 2003. mogu se naći na službenim web stranicama projekta: www.life-vuk.hr

Stranice prosječno mjesečno pogleda 18.000 posjetitelja iz Hrvatske, Europe i svijeta (BiH, Švicarska, Austrija, SAD, Kanada, Belgija, Srbija i Crna Gora, Nizozemska, Velika Britanija, Litva, Finska, Italija, Australija, Novi Zeland i dr.).

Izgled web stranice

A-PDF MERGER DEMO

Predavanja u školama

U sklopu projekta održavaju se i predavanja o vuku za učenike osnovnih i srednjih škola kako bi djecu i mlade poučili o ulozi i značenju vuka u prirodi. Predavanja se održavaju u školama Gorskog kotara, Like i Dalmacije, dakle na području rasprostranjenosti vuka, a organizirana su u obliku multimedijske prezentacije u trajanju od jednog školskog sata. Zbog velikog je interesa nekoliko predavanja održano i izvan spomenutoga područja.

Dosad je održano ukupno 19 predavanja učenicima osnovnih i srednjih škola, a dva za studente Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Veleučilišta u Karlovcu, Izvanrednog stručnog studija lovstva i zaštite prirode. Većinu predavanja održao je dr. sc. Josip Kusak.

U organizaciji predavanja i distribuciji edukativnih materijala u školama na zadarskom području znatnu potporu pružaju članovi Udruženja za zaštitu vukova u Hrvatskoj.

Predavanja su održana u ovim osnovnim i srednjim školama:*Osnovne škole*

1. OŠ Kuterevo, Kuterevo
2. OŠ Ante Starčević, Pazarište i Klanac
3. OŠ Tin Ujević, Šibenik
4. OŠ Unešić, Unešić
5. OŠ Juraj Šižgorić, Šibenik
6. OŠ Bilaj, Bilaj
7. OŠ Ferdinandovac, Ferdinandovac
8. OŠ Gornji Kosinj, Gornji Kosinj
9. OŠ Knin, Knin
10. OŠ Kistanje, Kistanje
11. OŠ Perušić, Perušić
12. OŠ dr. F. Tuđmana, Lički Osik
13. OŠ I.G.Kovačić, Lukovdol
14. OŠ Mrkopalj, Mrkopalj

Srednje škole

1. Srednja strukovna škola, Gospić
2. Gimnazija Dr. Ivan Kranjčev, Đurđevac
3. Gimnazija Antun Vrančić, Šibenik
4. Gimnazija Juraj Baraković, Zadar
5. Srednja kemijska škola, Zadar
6. Srednja strukovna škola, Karlovac

Predavanje u osnovnoj školi u Šibeniku

A-PDF MERGER DEMO

Kontakti s medijima

Osim redovitih usmenih kontakata s novinarima, u okviru projekta održane su tri konferencije za novinare (dvije u Zagrebu i jedna u Zadru) na kojima su predstavljene aktivnosti u projektu i stanje njihove provedbe.

Objavljeno je stotinjak članaka u tiskovinama, desetak priloga na televiziji i nekoliko radijskih emisija.

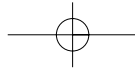

Konferencija za novinare u Zagrebu

Izvadci iz tiskovina

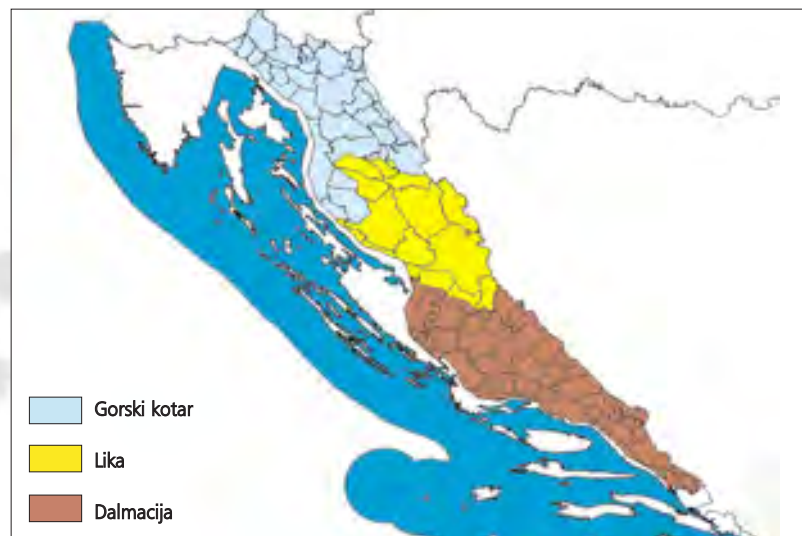
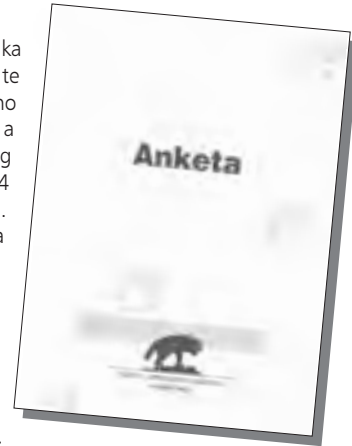
A-PDF MERGER DEMO

Jačanje sudjelovanja interesnih skupina u odlučivanju

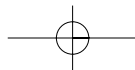
Istraživanje javnog mišljenja o vukovima

Kako bi se znanstveno dokumentirala stajališta stanovnika Hrvatske o vukovima i upravljanju vukovima u Hrvatskoj te njihovo poznavanje vukova i vjerovanja o njima, provedeno je istraživanje anketiranjem. Anketiranje je bilo anonimno, a populacija iz koje je izvršeno uzorkovanje putem slučajnog odabira uključivala je odrasle stanovnike (starije od 14 godina) područja u kojima vukovi danas stalno obitavaju. Područje rasprostranjenosti vukova u Hrvatskoj je za potrebe istraživanja stajališta ljudi o vukovima podijeljeno u tri zone (slika). Kako se tri spomenute regije znatno razlikuju u određenim karakteristikama, za koje se očekuje da mogu bitno utjecati na stajališta javnosti o vukovima (npr. učestalost napada vukova na domaće životinje, razvijenost ovčarstva i sl.), za svaku regiju pripremljen je samostalan, reprezentativan uzorak, proporcionalan broju stanovnika za svako naselje. Cilj je bio postići pouzdanost prikupljenih rezultata od 95% (moguća pogreška od 5%), pa je veličina tog uzoraka iznosila 400 anketa u svakoj regiji. Prema tome, ukupan je uzorak za sve tri regije obuhvatio 1200 ispitanika.

Anketni listić sastojao se od 82 pitanja kojima su obuhvaćena sljedeća područja:

- Općenito stajališta prema vukovima
- Stajališta o različitim temama važnim u upravljanju vukovima (štete koje vukovi čine na domaćim životinjama, broj vukova u Hrvatskoj, zaštita populacije vukova i slično)
- Strah od vukova
- Poznavanje biologije i statusa vukova u Hrvatskoj
- Iskustva ispitanika s vukovima
- Demografski podaci o ispitaniku (spol, dob, naobrazba).

A-PDF MERGER DEMO

Svih 1200 anketa provedeno je osobnim kontaktom i razgovorom u prebivalištu ispitanika. Anketiranje su, osim koordinatora istraživanja, provodili i volonteri. U prosjeku je jedan anketar obavio oko 12 intervjua dnevno, tako da je ukupno bilo potrebno 99 anketarskih dana. Anketiranje je provedeno u više od 360 naselja u područjima Gorskog kotara, Like i Dalmacije, a istovremeno su na terenu bila prisutna najviše tri anketara. Na anketiranje je pristalo više od 80% nasumično odabranih predstavnika javnosti.

Kao jedna od najvažnijih interesnih skupina, čija stajališta svakako treba pažljivo analizirati i uzeti u obzir prilikom donošenja odluka u upravljanju vukovima u Hrvatskoj, posebno su u istraživanje uključeni i stočari. Regionalni koordinatori u Šibeniku, za područje Dalmacije, te u Gospiću, za područje Like i Gorskog kotara, osobno su kontaktirali uzgajivače ovaca i koza te im, između ostalog, ponudili ispunjavanje anketnog listića.

Osim anketiranja stanovnika s područja Hrvatske u kojima obitavaju vukovi, provodi se i istraživanje mišljenja stanovnika urbanih područja, točnije Zagreba. Poštom su poslani anketni listići s označenom povratnom adresom i unaprijed plaćenom poštarinom na tisuću adresa u Zagrebu. Adrese su odabrane slučajnim odabirom iz telefonskog imenika.

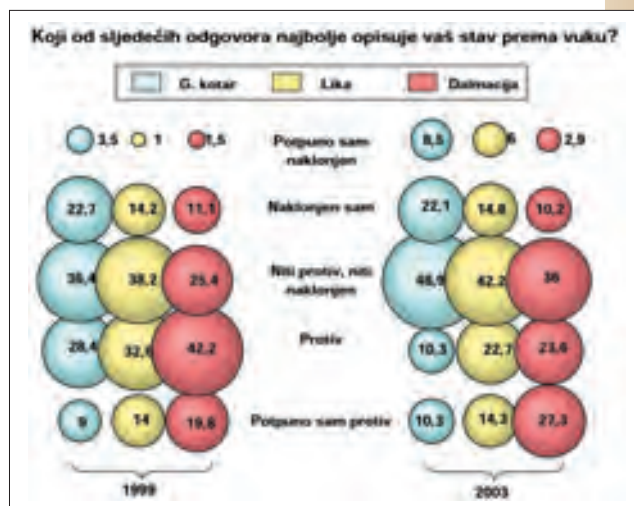
Upotrijebljeni anketni listići pripremljeni su u skladu s listićem koji je primijenjen 1999. u sličnom istraživanju, a kako bi se omogućilo vjerodostojno uspoređivanje podataka sakupljenih tada i 2003. Tako je započelo praćenje mišljenja javnosti o vukovima u Hrvatskoj.

Pokazalo se da najpozitivnije stavove prema vuku imaju stanovnici urbanog područja. Naime, više od 63% ispitanika s područja Zagreba sebe su ocijenili kao naklonjene ili potpuno naklonjene vukovima.

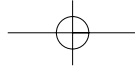
Dosadašnja analiza rezultata anketa koje su ispunjavali predstavnici javnosti u područjima gdje obitavaju vukovi pokazala je da su stajališta prema vukovima u Hrvatskoj i dalje relativno pozitivna. Iako većina ispitanika smatra da se njihova mišljenja o vukovima nisu mijenjala u posljednjih nekoliko godina, zabilježen je pomak prema pozitivnijim ili / i neutralnim stajalištima, u usporedbi s podacima sakupljenim 1999. Na primjer, na pitanje "Koji od sljedećih odgovora najbolje opisuje vaš stav prema vuku?" (slika), postotak ispitanika koji su odabrali odgovore "Potpuno sam protiv" ili "Protiv sam" smanjio se u Dalmaciji sa 62% na oko 50%, u Lici sa 47% na 37%, a u Gorskom kotaru sa 37% na 21%.

I dalje su stavovi na području rasprostranjenosti vuka najpozitivniji u Gorskom kotaru, a najnegativniji u Dalmaciji. Taj podatak se može obrazložiti vrlo visokim stupnjem nezadovoljstva stanovništva Dalmacije zbog šteta koje trpe od vukova, te vjerovanjem da su se vukovi u to područje umjetno naseljavali u razdoblju nakon Domo-vinskoga rata.

Poznavanje biologije i statusa vukova u Hrvatskoj ostalo je na istoj razini

A-PDF MERGER DEMO

zabilježenoj 1999. u Dalmaciji, dok je poznavanje vukova u Lici i Gorskom kotaru statistički značajno lošije negoli prije četiri godine. Najbolji poznavatelji vukova su stanovnici Dalmatinske zagore, dok najmanje o vukovima znaju stanovnici Gorskog kotara. Zanimljivo je da su, protivno očekivanom, najnegativnija stajališta prema vukovima pokazali upravo ispitanici koji najbolje poznaju biologiju vukova i njihov status u Hrvatskoj.

Sastanci sa stočarima i lovcima

Kako bi se osiguralo značajnije sudjelovanje predstavnika lokalnih interesnih skupina u odlučivanju o zaštiti vuka u Hrvatskoj, organizirani su sastanci sa stočarima i lovcima iz Gorskog kotara, Like i Dalmacije. Sudionici sastanaka iznijeli su svoja razmišljanja o problematici zaštite vukova i predložili moguća rješenja. Svi ti prijedlozi razmatrani su prilikom izrade "Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj".

Sastanak sa stočarima u Mrkoplju

Gorski kotar

Na području Gorskog kotara održana su četiri sastanka s lokalnim stočarima i lovcima i vođen je niz neformalnih razgovora u obilascima lokalnog stanovništva koji su obuhvatili i dio Primorja.

Sastanci su održani u Mrkoplju i Jelenju - Dražice, a na njima je sudjelovalo ukupno 56 predstavnika stočara iz Poljica, Begova Razdolja, Brestove Drage, Sungera, Potkilovca, Baštijana, Kukuljanova i Bakra te predstavnika lovačkih društava "Vepar" i "Jelen" Čavle - sekcija Jelenje.

Stočari su uglavnom prigovarali zbog premalene novčane naknade za štete što ih na stoci počinu vuk i na slabu zaštitu stada od vukova. S tim u vezi predložili su veće odštete i zatražili da im se dodijele električne ograde i psi. Naglasili su da odobravaju zaštitu vuka, ali drže potrebnim od njega preventivno zaštititi stada.

Lovci su uvjereni da je populacija vuka povećana nerazmjerno sadašnjem broju divljači po lovištima. Misle da bi se trebale prijavljivati i isplaćivati "štete" na divljači*. Predložili su i poboljšanje komunikacija između mjerodavnih institucija. I oni su naglasili da odobravaju zaštitu vuka, ali uz određeni odstrjel.

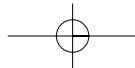
... i u Donjem Lapcu

Lika

Na području Like održano je sedam sastanaka, i to pet sa stočarima i dva s lovcima, na kojima je sudjelovalo 125 zainteresiranih. Također je održan veći broj obilazaka i neformalnih razgovora s lokalnim stočarima i lovcima na području Like.

Sastanci su održani u Gospiću, Vrelu Zrmanje, Karlobagu i Donjem Lapcu, a na njima su sudjelovali predstavnici stočara iz Klanca, Perušića, Vranovine, Aleksinca, Zrmanje, Kuma, Kusca, Ribarice, Cesarice, Lukovog Šugarja, Lovinca, Ribnika, Sv. Roka, Štikade, Orlovca, Kestenovca i Doljanja te predstavnici Županijskog lovačkog saveza te 10 lovačkih društava (Orao iz Kosinja, Kuna iz Ličkog Osika, Lane iz Perušića, Jastreb iz Kose, Klisa iz Perušića, Tetrijeb iz Pazarišta, Lika iz Gospića, Gradina iz Udbine i IKAM d.o.o. iz Gospića).

* Napominjemo da se isplaćuju samo štete na stoci jer je posrijedi privatno vlasništvo. Kad je riječ o divljači, ne možemo govoriti o isplati štete jer je divljač državno dobro.

A-PDF MERGER DEMO

Stočari iz Like, jednako kao oni u Gorskom kotaru, žele veće odštete i drže da im treba pomagati darivanjem električnih ograda i pasa tornjaka. I oni naglašavaju da vuku nedostaje prirodni plijen (srna, jelen, divlja svinja).

Mišljenja lovaca iz Like podudaraju se s onima iz Gorskog kotara. Posebno ističu kako treba očuvati vuka jer je i on dio naše kulturne baštine.

Dalmacija

Na području Dalmacije održano je ukupno deset sastanaka na kojima je sudjelovalo stotinjak uzgajivača ovaca te dijelom koza i konja. Sastanci su održani u Mravnicama, Unešiću, Podgrađu, Kninu, Benkovcu, Oklaju, Kijevu, Primorskom Dolcu i na Biokovu.

Također je održan veći broj neformalnih razgovora, a sudjelovalo se u radu sastanaka interesnih skupina (Tematska sjednica o upravljanju vukom u Hrvatskoj i utjecaju na gospodarenje divljači u organizaciji HLS Splitsko-dalmatinske županije, Trogir, 24. svibnja 2003., Druga stočarska smotru u Benkovcu, 10. lipnja, 2003.).

Sastanak sa
stočarima sa
Kijevu

Stočari iz Dalmacije drže da treba poboljšati postojeći sustav procjene šteta. Posebno se žale na složenost postupka procjene i, katkada, nemogućnost dokazivanja štete, što ih lišava prava na odštetu. Traže i redovitije isplate naknade od šteta. Poput stočara iz Gorskog kotara i Like, predlažu veće odštete, konkretno iznos od 150 do 200 eura po jednoj ovci. Na pitanje voditelja sastanka bi li platili tu cijenu pri kupnji ovce, stočari ipak nisu pozitivno odgovorili. Pojedini stočari predlažu i model subvencioniranja.

Iznose i problem staroga stanovništva zbog čega je često fizički nemoguće organizirati čuvanje stada. Kada je riječ o konkretnim mjerama zaštite stoke, mišljenja su podijeljena. Pojedini stočari su zainteresirani za donacije, dok drugi ocjenjuju da su električne ograde, s obzirom na konfiguraciju terena, samo djelomično upotrebljive, a troškove držanja tornjaka ne mogu pokrivati.

Radionica za izradu Plana upravljanja vukom

Održano je ukupno pet radionica za izradbu Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj na kojima su sudjelovali predstavnici svih interesnih skupina (lovci, stočari, predstavnici državne uprave, predstavnici lokalne uprave, nevladine udruge, predstavnici iz Slovenije itd.). Svi sudionici radionica su se složili da je osnovni cilj očuvati populaciju vukova u Hrvatskoj, ali da se treba dogovoriti oko načina postizanja toga cilja. Prikupljeni su i prezentirani podaci o stanju populacije vuka u Hrvatskoj, obilježjima staništa vuka (uključujući prometnice i prijelaze za velike zvijeri), broju divljači i stoke, genetičkim istraživanjima, dosadašnjim iskustvima u vezi s prevencijom šteta na domaćim životinjama (dodjela pasa tornjaka), analizi šteta na domaćim životinjama, međunarodnim i domaćim pravnim propisima i dokumentima vezanim uz zaštitu vuka, istraživanju ljudske dimenzije i režimu zaštite u Sloveniji. Najveće rasprave vodile su se o režimu zaštite vuka, tj. treba li ustrajati na strogoj zaštiti ili omogućiti zahvat u populaciju vuka. Zadnja radionica je održana u Skradinu sredinom prosinca 2003. Predstavnici Hrvatskog lovačkog saveza odbili su sudjelovati na ovoj radionici, argumentirajući to činjenicom kako se njihovi stavovi ne uzimaju u obzir. U tom smislu su dostavili i svoje pismeno očitovanje s prijedlozima. Neovisno o tome, prema planu radionice ostali sudionici su do potankosti

A-PDF MERGER DEMO

Radionica za izradu Plana upravljanja vukom u Velebnom

... i u Skradinu

razradili opciju zaštite uz mogućnost zahvata u populaciju vuka. S tom opcijom složili su se svi predstavnici, uz uvjet da u skladu s međunarodnim i domaćim propisima zahvat bude ograničen (tako da ne ugrozi populaciju) i strogo nadziran. Odlučeno je da se ta opcija primjenjuje na određeno vrijeme, u nadi da će se tako smanjiti ilegalni odstrjel. Dogovoreno je da uža skupina dovrši prijedlog Plana te ga dostavi na očitovanje drugim sudionicima radionica.

U pripremi Plana upravljanja vukom sudjelovali su predstavnici sljedećih institucija i udruga:

Državni zavod za zaštitu prirode Hrvatske šume	Park prirode Velebit
Hrvatski lovački savez	PMF Sveučilišta u Zagrebu
Hrvatski stočarski selekcijski centar	Šumarski fakultet, Sveučilišta u Zagrebu
Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Uprava za šumarstvo i lovstvo, Uprava za veterinarstvo	Udruge uzgajivača ovaca i koza
Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva	Udruženje za zaštitu vukova Hrvatske
Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode	Univerza v Ljubljani
Nacionalni park Krka	Upravni odjel za gospodarski razvoj, Primorsko-goranska županija
Nacionalni park Paklenica	Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Nacionalni park Plitvička jezera	Zavod za gozdove v Sloveniji, Gojdbeno lovišće Jelen
Nacionalni park Risnjak	Zelena akcija
Nacionalni park Sjeverni Velebit	Županijski lovački savezi Dubrovačko-neretvanske, Ličko-senjske, Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije
Oikon d.o.o	

Planovi za drugu godinu projekta

U tijeku je priprema nacрта Plana upravljanja vukom, koji bi sredinom godine trebao biti stavljen u zakonsku proceduru.

Planira se izdavanje slikovnice o vuku, namijenjene predškolskoj djeci, a u izradi je i dokumentarni film o vuku.

Budući da se tijekom predavanja pokazao kod djece i nastavnika interes za aktivnijim uključivanjem u zaštitu vuka, u ovoj godini bit će osmišljen odgovarajući program. Jednako tako bit će upućena inicijativa mjerodavnom ministarstvu da se predavanja o vuku uključe u redovite školske programe.

Uspješno se nastavlja i program donacija električnih ograda i tornjaka, tako da će nadzor korisnika donacija u ovoj godini biti jedna od glavnih aktivnosti regionalnih ureda.

Donaciji se priključio i Državni zavod za zaštitu prirode, koji je tijekom prosinca 2003. i siječnja 2004. otkupio i donirao pet kujica koje su podijeljene stočarima s područja Mrkoplja, Lukovdola, Karlobaga i Gospića.

Naime, u sklopu provedbe LIFE projekta, stočari su pokazali interes za samostalni uzgoj tornjaka te udruživanje i osnivanje manjih regionalnih udruga po pojedinim područjima. Na taj način bi se stvorila središta za uzgoj tornjaka na području gdje su oni najpotrebniji i time oživio tradicionalni način čuvanja stoke.

U tijeku je hvatanje i praćenje vukova u Gorskom kotaru i Lici, a nadamo se da će u ovoj godini biti obilježeno još vukova. Prikupljaju se i ostali podaci koji čine podlogu za određivanje načina upravljanja populacijom. Uz podatke o stoci, to su podaci o divljači, prometnicama, stanovništvu, stanišnim tipovima i pokrovnosti. Svi ti podaci, uključujući one o doniranim tornjacima i ogradama, bit će obrađeni modeliranjem u GIS-u. Osim tih podataka, uzet će se u obzir i odgovarajući podaci iz ostalih projekata zaštite prirode koje provode ovlaštena ministarstva. Tako, primjerice, Državni zavod za zaštitu prirode provodi LIFE projekt za uspostavu nacionalne ekološke mreže i mreže NATURA 2000, Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva trenutno provodi LIFE projekt za izradu vegetacijskog pokrova, dok se pri Ministarstvu kulture provodi projekt očuvanja krških ekoloških sustava (KEC).

Napominjemo kako GIS modeliranje pripada važnim alatima za planiranje upravljanjem populacijom vuka u Hrvatskoj. Drugim riječima, usporedbom prostornih prikaza svih čimbenika koji neposredno i posredno utječu na populaciju vuka u Hrvatskoj mogu se dobiti odgovori na pitanja koji činitelji (ekološki i društveno-gospodarski) najviše utječu na sadašnju i buduću rasprostranjenost i širenje populacije vuka te gdje se u tome mogu očekivati određeni problemi.

U prvoj polovici godine bit će održan i seminar za obučavanje vještaka.

U okviru projekta još će se u većoj mjeri poticati suradnja s interesnim skupinama, posebice u prikupljanju podataka i edukativnim aktivnostima.

A-PDF MERGER DEMO

Sve detaljnije informacije možete pronaći na službenim web stranicama www.life-vuk.hr i uspostavom veze s našim uredom u Zagrebu ili s jednim od dva regionalna ureda na područjima gdje prebiva vuk:

LIFE projekt "Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj"

Državni zavod za zaštitu prirode

Bogovićeva 1a

10000 Zagreb

tel: 01/4813 094

faks: 01/4876 100

e-mail: uredzagreb@life-vuk.hr

LIFE projekt "Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj"

Regionalni ured za Gorski kotar i Liku

Smiljanska 40

53000 Gospić

tel. i faks: 053/560-524

e-mail: uredgospic@life-vuk.hr

LIFE projekt "Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj"

Regionalni ured za Dalmaciju

S. Radića 28

22000 Šibenik

tel.: 022/335-563

e-mail: uredsibenik@life-vuk.hr

BILTEN projekta

Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj

Br. 1 / 2005.

Sadržaj

Uvodna riječ	1
Rezultati druge godine projekta prema osnovnim aktivnostima	2
<i>Institucionalno jačanje</i>	2
<i>Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja</i>	4
<i>Smanjenje šteta</i>	17
<i>Edukacija i informiranje</i>	20
<i>Jačanje sudjelovanja interesnih skupina u odlučivanju</i> ..	23
Planovi za treću godinu projekta	31

Uvodna riječ

Je li vuku u Hrvatskoj danas bolje no što mu je bilo dvije godine prije kada smo intenzivno počeli raditi na njegovoj zaštiti i upravljanju njime u Hrvatskoj, u sklopu LIFE projekta? Rad na očuvanju vukova dugotrajan je i opsežan, posebno zato što se ponajviše zasniva na radu s ljudima, a znamo da je to uvijek najteže. Uostalom, budućnost vuka u Hrvatskoj u konačnici ovisi jedino o čovjeku i o aktivnoj suradnji i zajedničkom radu svih tzv. interesnih skupina, osobito onih koje žive s vukom. Stoga možemo reći da se štošta promijenilo na bolje, pogotovo u komunikaciji između različitih interesnih skupina. Proces izradbe Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj pokazao je da je njihova suradnja moguća. Jednostavno, naučili smo međusobno komunicirati tako da slušamo jedni druge i da uzimamo u obzir i druga mišljenja kako bismo došli do pravog rješenja. Planom smo zajednički odredili potrebne aktivnosti i postupke za očuvanje vuka tako da se problemi svedu na najmanju moguću mjeru. Koliko smo u tome uspjeli, pokazat će provedba Plana.

Svjedoci smo poboljšane suradnje, ali i pozitivnih promjena na razini javne svijesti. Konkretno je primjer spašavanje vučice Eve. Ne tako davno, u središnjem se Dnevniku među glavnim novostima emitirala i vijest o stradavanju ovaca od vukova, sa slikama starica umrljanih krvlju. Danas, naprotiv, u vijestima gledamo kako lokalno stanovništvo spašava tradicionalno „omražene“ životinjske vrste. Da, štete na stoci i dalje nastaju, bilježe se i redovitije isplacuju. Uz isplatu šteta, u posljednje dvije godine donirano je, kao pomoć stočarima u zaštiti stoke od napada vukova, više pasa tornjaka i električnih ograda. Sve se više uviđa da su štete na pravilno čuvanoj stoci znatno manje ili ih uopće nema. Uostalom, bilo da je riječ o divljim životinjama ili o stoci, vuk uvijek napada najpristupačnije. Uz promjene u području stočarstva, predstoji usklađivanje lovnoga gospodarenja s prisutnosti velikih zvijeri. Područja velikih zvijeri bit će sastavni dio ekološke mreže NATURA 2000, kao osnovnoga programa zaštite prirode u Europskoj uniji. A u tim područjima sve države su obvezne održati povoljno stanje vrsta, odnosno u konkretnom slučaju velikih zvijeri.

Veliki infrastrukturni zahvati, poput izgradnje prometnica, presjekli su staništa velikih zvijeri u Hrvatskoj. Na sreću, upravo su zahvaljujući rezultatima istraživanja velikih zvijeri, koja su započela i prije LIFE projekta, izgrađeni zeleni mostovi preko

Slika 1. Spašavanje vučice Eve u zaselku Sebišine u Imotskom

kjih životinje mogu prelaziti u inače odsječene dijelove staništa. Završni radovi na mostovima i postavljanje senzora za praćenje, uz bolje osiguranje ograda uz autoceste, trebalo bi životinjama omogućiti siguran prijelaz.

Nadalje, osnivanje regionalnih ureda, u sastavu projekta, pokazalo se izvanredno vrijednim radi komunikacije s lokalnim stanovništvom, a i njihova su stajališta uključena u Plan upravljanja vukom koji vam predstavljamo u ovom biltenu. Provedba svih točaka Plana trebala bi vuku osigurati budućnost.

Koliko su dosadašnje aktivnosti pridonijele tom cilju i kakav je odgovor na pitanje s kojim smo započeli, procijenite sami čitajući ovaj bilten.

Rezultati druge godine projekta prema osnovnim aktivnostima

Institucionalno jačanje

Aktivnosti regionalnih ureda

Za provedbu projekta na regionalnoj razini zaduženi su regionalni koordinatori koji vode Regionalni ured za Gorski kotar i Liku u Gospiću i Regionalni ured za Dalmaciju u Šibeniku. Svojim su djelovanjem regionalni uredi uspostavili stalnu komunikaciju sa stočarima, lovcima, lokalnim vlastima i ostalima zainteresiranim za problematiku zaštite vukova. Većina aktivnosti ureda bila je usmjerena na program donacije pasa tornjaka i električnih ograda te na organizaciju predavanja u školama i ostalih događaja i prezentacija povezanih s provedbom projekta. U sklopu programa donacije koordinatori redovito obilaze donirane stočare i pomažu im savjetima kako bi se donirani psi i ograde doista iskorištavali u skladu s namjenom dodjele.

Novi vještaci i seminari za vještake

U drugoj godini projekta održana su dva seminara za ovlaštene vještake; u Baškim Oštarijama 17. lipnja 2004. i u Zagrebu 15. i 16. veljače 2005.

Na oba seminara održana su predavanja o zakonskim okvirima odšteta i o prepoznavanju znakova predatora na žrtvi, s naglaskom na posebnim razlikama između pojedinih predatora. Tom prilikom vještaci su mogli međusobno razmijeniti iskustva s terena. Raspravljalo se o uputama za utvrđivanje šteta i o obrascu zapisnika u koji su unesene i manje izmjene. Praktični dio seminara uključivao je razudbu životinja koje je usmrtio vuk.

Na seminaru održanom na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu težište je bilo na praktičnom radu. Tako su vještaci odslušali predavanje o osnovama tehnike razudbe na terenu, a sama razudba rađena je na više životinja. Posebna je pozornost pos-

većena uzimanju uzoraka za dodatne pretrage i DNA analize. Također se pokazala potreba za izradbom Protokola o prikupljanju usmrćenih zaštićenih životinja.

U 2005. godini došlo je i do određenih izmjena u sastavu vještaka. Naime, Dražen Matičić, zadužen za Karlovačku županiju, nije više bio u mogućnosti obavljati vještačenje pa je umjesto njega predložen Ivan Pavličić iz Rakovice. Predloženo je i da se sklopi ugovor s Darkom Abramovićem, zaduženim za Sisačko-moslavačku županiju, i Miroslavom Andrićem, za Zadarsku županiju. Ministarstvo kulture s njima upravo sklapa ugovore. U ovom broju biltena donosimo cjelovit popis ovlaštenih vještaka za 2005. godinu.

Ovlašteni vještaci za procjenu šteta od zaštićenih vrsta životinja u 2005. godini

RED. BR.	IME I PREZIME	MJESTO STANOVANJA	TELEFON	ŽUPANIJA	FAKS	E-MAIL
1.	Željko Dasović	Brinje	053700688 mob.: 098414355	Ličko-senjska		
2.	Dragan Milković	Gospić	053679026 mob.: 098439187	Ličko-senjska		
3.	Igor Hak	Gračac	023775070 mob.: 098446665	Ličko-senjska		
4.	Berislav Šimunić	Senj	053881418 mob.: 0981882833	Ličko-senjska	053881404	
5.	Alojzije Frković	Rijeka	051546236 mob.: 0916060641	Primorsko-goranska	051546130	
6.	Ana Grgas	Benkovac	023681997	Zadarska	023681110	anagrgas@hzpss.hr
7.	Miroslav Andrić*	Benkovac	023682015	Zadarska		
8.	Marko Ljubičić	Knin	022661402 mob.: 0915338938	Šibensko-kninska		
9.	Ivica Šupe	Šibenik	022334333 022214126 022214549 mob.: 0915052267	Šibensko-kninska	022331441	
10.	Stipe Kokić	Sinj	021824901 mob.: 098423159	Splitsko-dalmatinska		
11.	Boris Šabić	Makarska	021612008 mob.: 0915384585	Splitsko-dalmatinska	021612008	boris.sabic@st.t-com.hr
12.	Damir Bosiljevac	Omiš	021863239 mob.: 0915133263	Splitsko-dalmatinska	021862553 021862140	
13.	Zoran Bračulj	Split	021539814 mob.: 0916060663	Splitsko-dalmatinska	021539814	zoran_braculj@yahoo.com
14.	Anita Petković	Dubrovnik	020331139 mob.: 0989271007	Dubrovačko-neretvanska		
15.	Ivan Pavličić *	Drežnik grad	047784009 mob.: 098446813	Karlovačka		
16.	Darko Abramović*	Sisak	044559151	Sisačko-moslavačka		

* Ugovaranje u postupku

Slika 2. Razudba usmrćene ovce na seminaru za vještake u Baškim Oštarijama

Slika 3. Razudba i predavanje u sklopu seminara za vještake održanog na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu

Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja

Telemetrijsko praćenje vukova i genetička analiza

Gorski kotar

Druga polovica 2004. pokazala se uspješnom za hvatanje i obilježavanje vukova. Tako su u razmjerno kratkom vremenu uhvaćena i obilježena tri vuka: vučić Felix, uhvaćen 25. kolovoza 2004. na području čopora *Snježnik*; mlada vučica Mila, uhvaćena 11. rujna 2004. kod Tršća, i reproduktivna vučica Tanja, uhvaćena 17. rujna 2004. na području čopora *Risnjak*. Na žalost, vučić Felix (Srećko) nije opravdao svoje ime jer je uginuo trećega dana nakon hvatanja zbog infekcije. Signal vučice Mile

izgubljen je u prosincu 2004., a zadnji je put zabilježen na području Kupičkog vrha. Sumnja se da je vučica ustrijeljena, a ogrlica uništena.

Prvi rezultati praćenja vučice Mile navodili su na zaključak da ona pripada čoporu *Platak*. Poslije se pokazalo da ne pripada niti jednom čoporu, nego da je i sama u potrazi za životnim prostorom i partnerom. Mila se kretala na području od čak 940 km², što je osam puta više od veličine poznatih teritorija vučjih čopora u Hrvatskoj. Primjerice, u jednom je danu prelazila i 30 km. Zabilježena je i njezina prisutnost u susjednoj Sloveniji. Na putu je zalazila u teritorije stranih čopora ili njima prolazila, izlažući se opasnosti da je otkriju i ubiju drugi vukovi.

Vučica Tanja pripada čoporu *Risnjak*, a pretpostavlja se da su joj dosad obilježene vučice Blaža i Hilda neposredni potomci, a Felix unuk. To tek trebaju potvrditi genetičke analize.

Nastavljeno je praćenje vučice Hilde, obilježene već 2002. Kao što je poznato, ona je napustila svoj čopor (*Risnjak*), pronašla nov prostor i mužjaka te imala mlade. Hilda je dosad najduže praćena vučica – 976 dana.

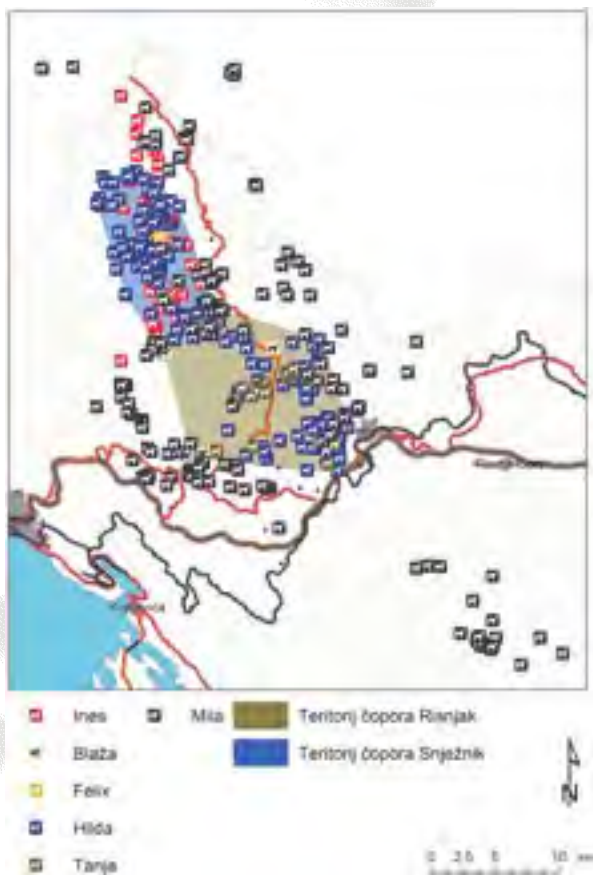
Ta su istraživanja pokazala da su vukovi u Gorskom kotaru veoma aktivni i danju jer im šumski pokrov pruža dovoljnu

Slika 4. Vučica Mila, prvi vuk u Gorskom kotaru obilježen GPS-GSM ogrlicom

Slika 5. Felix, mlado vučice Hilde

Karta 1. Karta kretanja svih obilježenih vukova u Gorskom kotaru

zaštitu. Za razliku od njih, vukovi u Dalmatinskoj zagori najaktivniji su noću.

Praćenjem tragova u snijegu i analizom DNA iz uzoraka vučjih izmeta ustanovili smo da je veličina čopora u ovom dijelu Gorskog kotara od dvije do šest jedinka. To znači da bi u tri čopora broj jedinka varirao od 10 do najviše 15 vukova. Broj vukova se stalno mijenja. Mladi vukovi rađaju se u proljeće, neki ubrzo stradaju, neki i uspiju doseći dob kada napuštaju roditeljski čopor, no većina ih strada baš u tom razdoblju razdvajanja od svoga čopora. Samo poneki uspiju doseći spolnu zrelost, a još manje njih i dobije priliku za razmnožavanje.

Analize ostalih prikupljenih uzoraka trebale bi odgovoriti na pitanje srodstvenih veza dosad obilježenih vukova u Gorskom kotaru.

Lika

Kako je već potkraj ožujka 2004. prestala raditi i komponenta ogrlice za klasično telemetrijsko praćenje, nije se više mogla pratiti vučica Jelica. Lovci na tom području obavijestili su o svom opažanju vučice sredinom studenog 2004. Od svibnja 2004. u tijeku je obilježavanje nove jedinke.

Slika 7. Praćenje kretanja vučice Eve u Imotskom

Dalmacija

Krajem veljače Adam Baković iz zaselka Sebišine, nedaleko od sela Runovići u Imotskom pronašao je vučicu zarobljenu u zamku za divlje svinje, kakve zakon strogo zabranjuje. Čelična je omča vučicu stegla oko struka, a kako se pokušavala osloboditi, sve joj se jače urezivala u tijelo i ozljeđivala je. Uz pomoć nekoliko susjeda Adam Baković uspio ju je osloboditi i prenijeti do svoje kuće, gdje ju je smjestio u staju. Ta vijest je ubrzo doprla do Zagreba, baš u vrijeme održavanja sastanka Povjerenstva za praćenje populacija velikih zvijeri. Nakon te dojave dr. sc. Josip Kusak otišao je do Sebišina. Vučica je zbog ozljede prenesena u Veterinarsku stanicu u Imotskom, gdje su ranu kirurški obradili veterinari Luka Majić, Ivan Gudelj Ivanica, Perica Tucak i Mario Maršić. Vučica je dobila sve potrebne lijekove te je opremljena

satelitskom GPS ogrlicom. Prema glasovanju slušatelja lokalne radiopostaje, koji su uzeli u obzir ime nalaznika, vučica je dobila ime Eva. S obzirom na ozbiljnost ozljede, vučica nije imala velike šanse, pa ipak je uspjela preživjeti i pridružiti se čoporu koji živi na tom području. U svojem kretanju vučica je posjetila i susjednu Bosnu i Hercegovinu.

Spašavanje vučice Eve pozitivan je primjer kako lokalno stanovništvo može znatno pridonijeti očuvanju divljih vrsta životinja i prirode uopće.

Slika 6. Vučica Tanja, obilježena je ubrzo nakon Mile

Smrtnost vukova

U razdoblju od 24. srpnja 2004. do 1. svibnja 2005. godine zabilježena je smrtnost devet životinja. Zanimljiv je slučaj u Donjem Lapcu gdje je bijesna životinja napala čovjeka, no ubijena je i uništena, a u Zagreb je na analizu stigla samo njezina glava. Po izgledu lubanje stručnjaci zaključuju da je riječ o vuku. Tek će rezultati genetičke analize potvrditi je li doista riječ o vuku, iako je u ovom slučaju mnogo bitnija činjenica da je životinja doista bila bijesna. Naime, svaka bijesna životinja, bez obzira na vrstu, može napasti čovjeka.

Zanimljivo je da od početka 2005. dobivamo više informacija o nezakonito odstranjenim vukovima, što se dosad nije često događalo. U tome pomoć pružaju lovci.

Tablica 1. Popis poznatih smrtnosti vukova u razdoblju od 24. srpnja 2004. do 1. svibnja 2005.

Datum	Mjesto	Područje	Oznaka	Spol	Dob	Masa	Uzrok uginuća
28. 8. 2004.	Gicijev vrh	Gorski kotar	WCRO54	M	0.40	14.50	Chlamidia sp.
1. 9. 2004.	Bukov vrh	Gorski kotar	WCRO55				Pronađen mrtav nakon 2 godine (sjekirica)
21. 9. 2004.	Donji Lapac, Gajnice	Lika	WCRO56?	F			Bjesnoća
22. 12. 2004.	Sinj Glavice Donje	Dalmacija	WCRO58	F	7	28	Nepoznat (trovanje?)
2. 1. 2005.	Novo Selo Bosiljevsko	Kordun	WCRO59	F	6	37	Ustrijeljen
17. 2. 2005.	Vrbnik Polje - Kaldrma	Dalmacija	WCRO60	F	0.8	24	Nepoznat (trovanje?)
17. 2. 2005.	Čitluk - Puljane	Dalmacija	WCRO61	F	11	29	Ustrijeljen
18.05.2005.	Konjsko, nedaleko od Dugopolja	Dalmacija	WCRO62	Ž	2	26	Auto
29.4. 2005.	Grab, nedaleko od Trilja	Dalmacija	WCRO63	M?			Auto (pronađen zapaljen)

Slika 9. ... i u krivolovu

Slika 8. Vuk stradao na prometnici

Analiza brojnosti divljači

Za potrebe projekta prikupljeni su podatci o broju divljači po vrstama, planirani i realizirani godišnji odstrjel za lovne godine 2002/2003., 2003/2004. i 2004/2005. te broj grla koji godišnje strada od vuka. U analizu su uključene ove vrste divljači: *srna, jelen, muflon, divlokoza, divlja svinja i smeđi medvjed*.

Po tri obrasca, za tri lovne godine, poslana su na 218 adresa lovačkih društava i pojedinaca koji u zakupu imaju jedno ili više lovišta na području rasprostranjenosti vuka. Dosad je odgovorilo 128 lovačkih društava, poslavši 451 ispunjeni obrazac iz ukupno 154 državnih i zajedničkih lovišta. Od pet nacionalnih parkova koji se nalaze na području rasprostranjenosti vuka, odgovor su poslala tri. (Tablice 2 i 3). Najviše je popunjenih obrazaca pristiglo iz Ličko-senjske, Karlovačke i Primorsko-goranske županije. Svi su podatci pohranjeni u bazu podataka i analizirani.

Treba napomenuti kako prikupljeni podatci ne odražavaju stvarno stanje broja divljači. Iako se na temelju ovih podataka zasniva lovno gospodarstvo, radi se o procjeni koja nije znanstveno utemeljena te se kao takva treba uzeti s rezervom. Dakle, radi se o podacima subjektivnog karaktera koji su ujedno jedini podatci o divljači koji postoje u Hrvatskoj. Unatoč tome ipak odražavaju općenite trendove kretanja broja divljači, odnosno daju nam određenu sliku potencijalnog fonda plijena za vuka.

Tablica 2. Broj državnih i zajedničkih lovišta te nacionalnih parkova u županijama na području rasprostranjenosti vuka koji su dostavili popunjene obrasce o broju divljači

Županija/Broj lovišta	Državna lovišta	Zajednička lovišta	Nacionalni parkovi	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska	3	3	0	6
Splitsko-dalmatinska	5	1	0	6
Šibensko-kninska	6	9	0	15
Zadarska	8	5	1	14
Ličko-senjska	33	11	1	45
Primorsko-goranska	10	12	1	23
Karlovačka	12	36	0	48
UKUPNO	77	77	3	157

Tablica 3. Broj popunjenih obrazaca o broju divljači u državnim i zajedničkim lovištima te nacionalnim parkovima u županijama na području rasprostranjenosti vuka

Županija/Broj obrazaca	Državna lovišta	Zajednička lovišta	Nacionalni parkovi	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska	9	9	0	18
Splitsko-dalmatinska	15	3	0	18
Šibensko-kninska	18	21	0	39
Zadarska	23	15	3	41
Ličko-senjska	92	36	3	131
Primorsko-goranska	30	36	3	69
Karlovačka	36	108	0	144
UKUPNO	223	228	9	460

Tablica 4. Površina lovišta uključenih u obradbu podataka o divljači

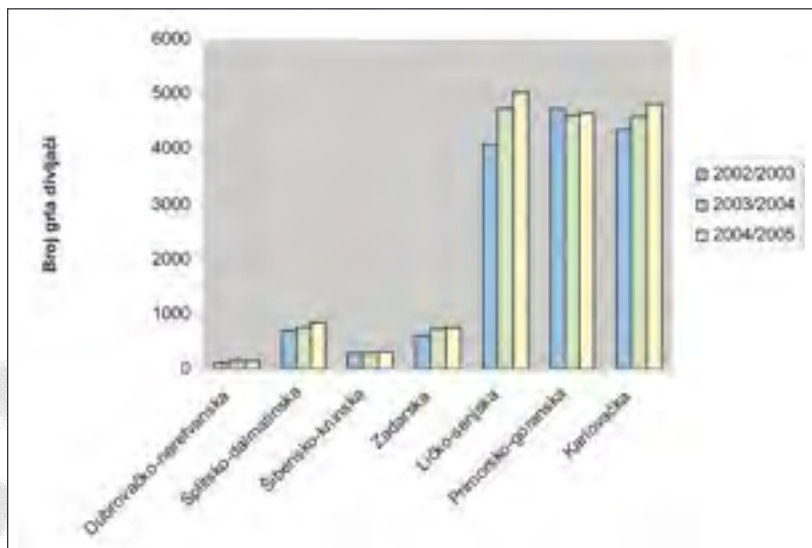
Županija	Površina kopnenog dijela županije (km ²)	Površina lovišta uključenih u obradbu (km ²)	Udio u ukupnoj površini kopnenog djela županije(%)
Dubrovačko-neretvanska	1783	313,72	17,60
Splitsko-dalmatinska	3620	530,19	14,65
Šibensko-kninska	2850	928,02	32,56
Zadarska	3642	1402,25	38,50
Ličko-senjska	5258	3641,38	69,25
Primorsko-goranska	2544	1547,65	60,84
Karlovačka	3622	2399,11	66,24

Iz pristiglih podataka primjetan je kontinuirani porast broja divljači iz godine u godinu u svim županijama osim Primorsko-goranske.

Tablica 5. Trend brojnosti divljači po pojedinim županijama

Županija/Godina	2002/2003	2003/2004	2004/2005
Dubrovačko-neretvanska	112	133	137
Splitsko-dalmatinska	697	771	840
Šibensko-kninska	285	289	323
Zadarska	605	742	755
Ličko-senjska	4099	4735	5044
Primorsko-goranska	4744	4634	4648
Karlovačka	4355	4583	4823
UKUPNO	14897	15887	16570

Slika 10. Ukupan broj grla divljači po županijama i lovnim godinama

Tablica 6. Broj grla divljači po vrsti i županiji u lovnoj godini 2002./2003.

Županija/Divljač	Srna obična	Jelen obični	Muflon	Divokoza	Divlja svinja	Medvjed	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska	0	0	0	18	94	0	112
Splitsko-dalmatinska	10	0	85	455	147	0	697
Šibensko-kninska	14	0	0	37	234	0	285
Zadarska	101	9	0	64	407	24	605
Ličko-senjska	1483	308	414	165	1470	259	4099
Primorsko-goranska	2224	1163	108	141	857	251	4744
Karlovačka	2962	127	0	0	1195	71	4355
UKUPNO	6794	1607	607	880	4404	605	14897

Tablica 7. Broj grla divljači po vrsti i županiji u lovnoj godini 2003./2004.

Županija/Divljač	Srna obična	Jelen obični	Muflon	Divokoza	Divlja svinja	Medvjed	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska	0	0	0	30	103	0	133
Splitsko-dalmatinska	19	0	49	516	187	0	771
Šibensko-kninska	16	0	0	39	234	0	289
Zadarska	117	12	0	100	487	26	742
Ličko-senjska	1737	354	452	205	1709	278	4735
Primorsko-goranska	2244	1115	98	141	787	249	4634
Karlovačka	3128	142	0	0	1234	79	4583
UKUPNO	7261	1623	599	1031	4741	632	15887

Tablica 8. Broj grla divljači po vrsti i županiji u lovnoj godini 2004./2005.

Županija/Divljač	Srna obična	Jelen obični	Muflon	Divokoza	Divlja svinja	Medvjed	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska	0	0	0	35	102	0	137
Splitsko-dalmatinska	26	0	53	531	230	0	840
Šibensko-kninska	19	0	30	40	234	0	323
Zadarska	127	18	0	118	464	28	755
Ličko-senjska	1934	321	440	229	1813	307	5044
Primorsko-goranska	2216	1125	95	158	793	261	4648
Karlovačka	3401	121	0	0	1222	79	4823
UKUPNO	7723	1585	618	1111	4858	675	16570

Iako se broj divljači iz godine u godinu povećavao, distribucija divljači po vrstama u svim je županijama ostala ista. Tako možemo primijetiti kako je srna najbrojnija divljač na području Karlovačke, Primorsko-goranske i Ličko-senjske županije. Iz navedenih podataka možemo zaključiti kako u tom dijelu Hrvatske obitava između 80 i 90% ukupnog fonda divljači na području rasprostranjenosti vuka. Na području Dalmacije najzastupljenije su divlja svinja i divokoza.

Kada uspoređujemo podatke o ostvarenom odstrjelu te o broju divljači koja godišnje strada od vuka ili risa, možemo zaključiti kako najveći broj grla divljači godišnje strada tijekom regularnog odstrjela (14-15%) dok značajno manji postotak divljači strada od vuka, risa ili ostalih uzroka (promet, bolest itd.). Isti je trend zamjetan u svim županijama u sve tri lovne godine, osim u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Međutim treba naglasiti da podatci o Splitsko-dalmatinskoj županiji ne odražavaju stvarno stanje jer lovišta iz te županije, koja su poslala ispunjene obrasce i bila uključena u našu analizu, zauzimaju tek oko 14% ukupne kopnene površine županije. To je pak premali udio da bi se na temelju njega donosio sud o čitavoj županiji.

Tablica 9. Udio stradale divljači u ukupnom broju grla divljači* po uzrocima stradavanja i županijama, u lovnoj godini 2002./2003.

Županija/Divljač	Ostvareni odstrjel	Stradali od vuka	Stradali od risa	Ostala stradanja
Dubrovačko-neretvanska	44,64	7,14	0,00	0,89
Splitsko-dalmatinska	2,30	11,91	0,00	2,87
Šibensko-kninska	9,47	1,40	0,00	4,56
Zadarska	16,69	0,99	0,00	2,48
Ličko-senjska	12,71	3,22	0,90	1,85
Primorsko-goranska	16,38	2,74	1,08	3,88
Karlovačka	13,64	2,14	0,23	3,83
UKUPNO	14,00	3,06	0,66	3,20

* srna obična, jelen obični, muflon, divokoza, divlja svinja

Tablica 10. Udio stradale divljači u ukupnom broju grla divljači* po uzrocima stradavanja i županijama, u lovnoj godini 2003./2004.

Županija/Divljač	Ostvareni odstrjel	Stradali od vuka	Stradali od risa	Ostala stradanja
Dubrovačko-neretvanska	35,34	8,27	0,00	3,01
Splitsko-dalmatinska	1,17	14,92	0,00	3,63
Šibensko-kninska	10,03	1,38	0,00	13,15
Zadarska	11,73	3,91	0,13	7,14
Ličko-senjska	13,20	3,46	1,37	3,55
Primorsko-goranska	15,02	3,52	1,14	4,47
Karlovačka	17,65	2,01	0,28	4,25
UKUPNO	14,49	3,64	0,83	4,36

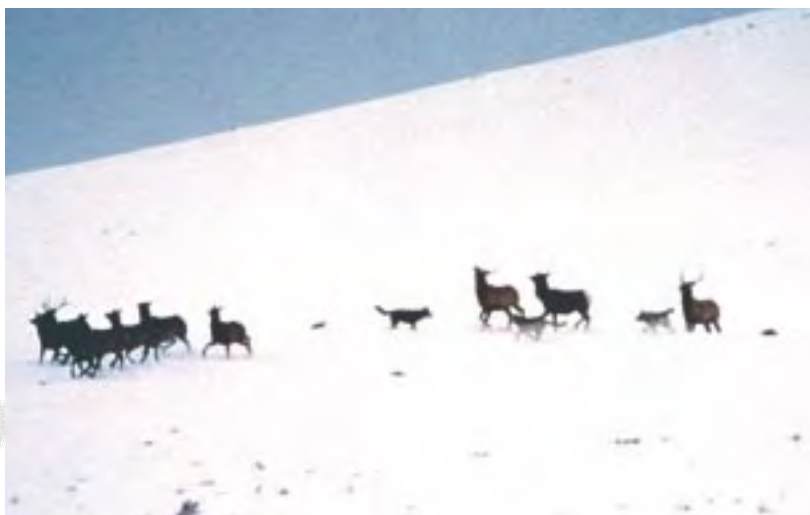
* srna obična, jelen obični, muflon, divokoza, divlja svinja

Tablica 11. Udio stradale divljači u ukupnom broju grla divljači* po uzrocima stradavanja i županijama, u lovnoj godini 2004./2005.

Županija/Divljač	Ostvareni odstrjel	Stradali od vuka	Stradali od risa	Ostala stradanja
Dubrovačko-neretvanska	35,77	6,57	0,00	2,19
Splitsko-dalmatinska	2,38	18,93	0,00	1,79
Šibensko-kninska	13,93	2,48	0,00	4,33
Zadarska	14,57	3,31	0,13	1,46
Ličko-senjska	13,40	4,06	1,01	2,44
Primorsko-goranska	15,45	3,10	1,18	4,43
Karlovačka	18,95	2,30	0,41	4,04
UKUPNO	15,28	3,99	0,77	3,42

* srna obična, jelen obični, muflon, divokoza, divlja svinja

Slika 11. Divljač je prirodni plijen vuka

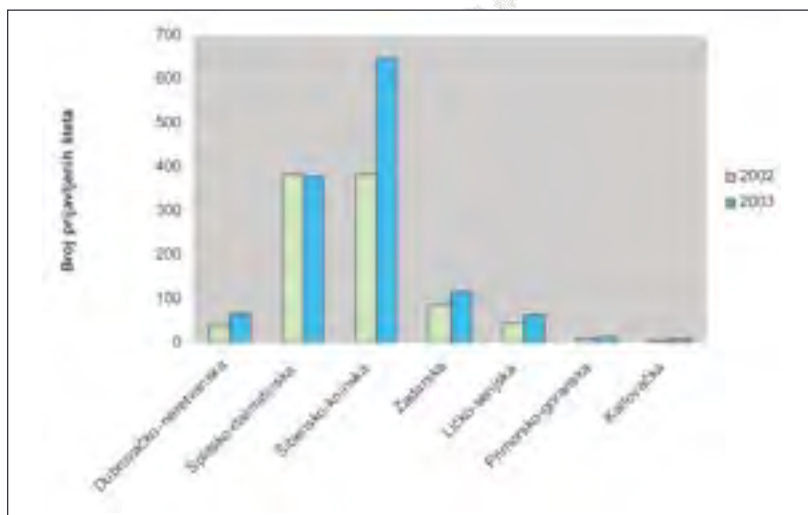
Analiza brojnosti stoke i šteta od vuka

U razdoblju od 2002. do 2003. godine zaprimljena su ukupno 2242 zahtjeva za naknadu šteta koje je počinio zaštićeni predator. Ukupno gledajući, najviše prijava opet je pristiglo iz Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije, a najmanje iz Karlovačke županije. Podatci pokazuju kako se više od tri četvrtine prijavljenih šteta dogodilo na području Dalmacije. Možemo zamijetiti i da se broj odštetnih zahtjeva u 2003. godini u odnosu na 2002. godinu povećao za 36%. Naime, iz godine u godinu sve je veći broj ljudi (vlasnika stoke) informiran i upoznat s činjenicom da mogu ostvariti pravo na novčanu naknadu ako su pretrpjeli štetu koju je počinila zaštićena životinja. U pristiglim prijavama brojni stočari su istaknuli da dosad nisu prijavljivali štete od vuka i risa jer nisu znali da imaju na to pravo. U samom procesu informiranja i edukacije stanovništva značajnu je ulogu imao upravo LIFE projekt.

Tablica 12. Broj prijavljenih šteta u 2002. i 2003. godini

Županija/Godina	2002	2003
Dubrovačko-neretvanska	37	66
Splitsko-dalmatinska	384	379
Šibensko-kninska	383	648
Zadarska	86	118
Ličko-senjska	44	63
Primorsko-goranska	9	13
Karlovačka	5	7
UKUPNO	948	1294

Slika 12. Broj prijavljenih šteta u 2002. i 2003. godini

Budući da se očevidi rade kada god postoji sumnja da je štetu počinila zaštićena životinja (vuk ili ris), broj obavljenih očevida ne znači ujedno i broj šteta od vuka. Napominjemo kako se odštete isplaćuju i u slučaju kada postoji vjerojatnost da je štetu počinio vuk. Analize šteta čije rezultate objavljujemo u ovom biltenu odnose se na slučajeve kada je utvrđeno da je štetu sigurno počinio vuk.

U 2002. godini utvrđeno je da je vuk sigurno počinio štetu u 74% slučajeva. U nekoliko slučajeva procijenjeno je da je štetu počinio pas, medvjed i čagalj. U 5,4% slučajeva procjena je bila nesigurna ili nije izrečena. U 2003. godini broj zabilježanih šteta od vuka se povećao u odnosu na ukupan broj prijavljenih šteta, pa je u toj godini procijenjeno da je u 81% slučajeva štetu sigurno počinio vuk.

U odnosu na 2002. godinu zamjetan je pad udjela psa kao predatora u ukupnom broju šteta. Međutim, potrebno je naglasiti kako podatci o štetama koje je počinio pas ne odražavaju stvarno stanje. Naime, poznato je kako se godišnje u puno većem broju šteta kao predator pojavljuje pas. Taj je problem posebno karakterističan za Dalmatinsku zagoru gdje postoji veliki broj napuštenih pasa i nije osigurana adekvatna higijenska služba za njihovo uklanjanje. Veliki broj oštećenika u tom slučaju niti ne prijavljuje štetu jer pas nije zaštićena životinja pa na toj osnovi nije moguće ostvariti pravo na odštetu.

Tablica 13. Raspored prijavljenih šteta na stoci koju je sigurno počinio navedeni predator

Predator	Vuk		Ris		Medvjed		Čagalj		Pas		Nepoznato		UKUPNO	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Županija/ Godina														
Dubrovačko- neretvanska	37	65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	37	66
Splitsko- dalmatinska	340	330	0	0	0	0	0	0	3	1	17	15	360	346
Šibensko- kninska	270	513	0	0	0	0	1	5	1	0	27	26	299	544
Zadarska	12	73	0	0	1	0	0	0	0	0	5	1	18	74
Ličko-senjska	37	56	0	3	1	0	0	0	0	0	2	1	40	60
Primorsko- goranska	6	11	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	8	12
Karlovačka	2	4	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3	4
UKUPNO	704	1052	0	4	4	0	1	5	5	1	51	44	765	1106

Analizom podataka o nastradalim domaćim životinjama uočeno je da vuk najčešće napada sitnu stoku - ovce i koze, a rjeđe krupnu stoku – goveda, magarce i konje. U razdoblju od 2002. do 2003. od svih napadnutih domaćih životinja čak 95% bile su ovce i koze. Vuk se također hrani i domaćim psima.

Prostorno gledajući, najviše stoke nastradalo je na području dalmatinskih županija (92,3%). Taj podatak ne iznenađuje, budući da je analizom prehrane vuka, provedenom 2002. godine, ustanovljeno da 73,4% vučje hrane na području Dalmacije čine upravo domaće životinje.

Tablica 14. Brojnost svake pojedine vrste stoke napadnute od vuka po županijama, 2002. i 2003. godine

Vrsta	Govedo		Konj		Koza		Magarac		Ovca		Pas		UKUPNO	
	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003	2002	2003
Županija/ Godina														
Dubrovačko- neretvanska	16	30	1	3	35	31	5	5	12	72	0	0	69	141
Splitsko- dalmatinska	13	15	4	0	293	338	12	6	544	391	47	52	913	802
Šibensko- kninska	9	6	1	0	68	127	4	17	588	1009	17	13	687	1172
Zadarska	5	10	1	2	112	145	1	1	110	186	0	2	229	346
Ličko-senjska	0	0	0	1	0	6	0	0	122	165	0	0	122	172
Primorsko- goranska	0	0	0	0	4	32	0	0	9	2	1	1	14	35
Karlovačka	0	0	0	0	0	1	0	0	7	9	0	1	7	11
UKUPNO	43	61	7	6	512	680	22	29	1392	1834	65	69	2041	2679

I u ovom biltenu prikazan je udio stoke nastradale od vuka u ukupnom broju stoke pojedine županije. Za razliku od prošlog broja, ovaj put se baratalo s ukupnim brojem stoke samo na području rasprostranjenja vuka, tj. uzeta je u obzir stoka registrirana na kopnenom dijelu županija, dok je stoka koja nastanjuje otoke isključena iz

analize. Podatke o ukupnom broju stoke ustupio je Hrvatski stočarski centar (HSC). Znatno veći ukupni broj ovaca i koza u 2003. u odnosu na 2002. godinu rezultat je drugačijeg kriterija evidentiranja stoke. Podatci od 2002. godine odražavaju samo broj stoke registrirane od HSC-a, dok je veliki porast broja stoke u 2003. godini u uskoj vezi s uvođenjem evidencije o državnim poticajima za sva grla, i ona koja su uključena u sustav selekcije, i ona koja su izvan tog sustava.

Tablica 15. Udio ovaca i koza nastradalih od vuka u ukupnom broju ovaca i koza svake pojedine županije, u 2002. godini

Vrsta	Ovca		Koza	
	Ukupno reg. od HSC	Udio stoke nastradale od vuka (%)	Ukupno reg. od HSC	Udio stoke nastradale od vuka
Brojnost stoke -->				
Županija				
Dubrovačko-neretvanska	891	1,35	901	3,88
Splitsko-dalmatinska	20497	2,65	7157	4,09
Šibensko-kninska	45824	1,28	4470	1,52
Zadarska	47809	0,23	10819	1,04
Ličko-senjska	25510	0,48	1562	0,00
Primorsko-goranska	3784	0,24	407	0,98
Karlovačka	7567	0,09	865	0,00
UKUPNO	151882	0,92	26181	1,96

Tablica 16. Udio ovaca i koza nastradalih od vuka u ukupnom broju ovaca i koza svake pojedine županije, u 2003. godini

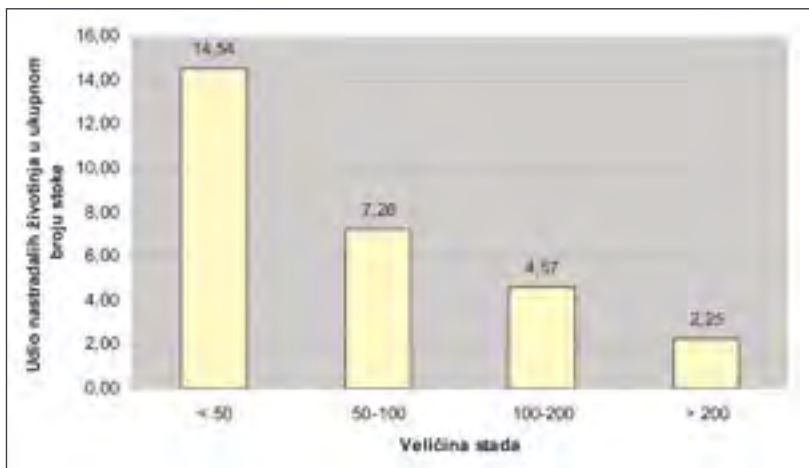
Vrsta	Ovca		Koza	
	Ukupno reg. od HSC	Udio stoke nastradale od vuka (%)	Ukupno reg. od HSC	Udio stoke nastradale od vuka
Brojnost stoke -->				
Županija				
Dubrovačko-neretvanska	3054	2,36	1020	3,04
Splitsko-dalmatinska	22353	1,75	8221	4,11
Šibensko-kninska	66552	1,52	5768	2,20
Zadarska	72135	0,26	13493	1,07
Ličko-senjska	45442	0,36	2398	0,25
Primorsko-goranska	7641	0,03	419	7,64
Karlovačka	14065	0,06	864	0,12
UKUPNO	231242	0,79	32183	2,11

U zapisnike s očevida bilježi se i podatak o veličini napadnutog stada ovaca, odnosno koza. Prilikom analize u obzir su uzeti svi slučajevi u kojima je takav podatak postojao, bez obzira na godinu u kojoj se šteta dogodila. Stoga tablica broj 17 sadrži podatke o veličinama stada od 1995. godine, kad su se počele isplaćivati odštete, do 2003. godine.

Tablica 17. Broj nastradalih životinja ovisno o veličini stada

Veličina stada	Broj napada	Ukupno stoke prisutno	Broj stradalih životinja	Prosječan broj stradalih životinja po napadu	Udio nastradalih životinja u ukupnom broju stoke
< 50	254	6913	1005	3,96	14,54
50–100	65	4420	321	4,94	7,26
100–200	15	2101	96	6,40	4,57
> 200	6	1820	41	6,83	2,25

Slika 13. Udio nastradalih životinja u ukupnom broju stoke u ovisnosti o veličini stada

Iz podataka se vidi da manja stada trpe veću štetu od velikih stada. Iako je prosječan broj životinja stradalih po jednom napadu manji (što je logično budući da je i broj životinja u stadu manji), udio nastradalih životinja u ukupnom broju stoke mnogo je veći kod malih stada.

Slika 14.
Nečuvana je
stoka lak plijen
vuku

Smanjenje šteta

Donacija pasa tornjaka i električnih ograda

S programom pasa tornjaka i električnih ograda nastavilo se u okviru projekta dodjelom 50 pasa i 9 električnih ograda od travnja 2004. do travnja 2005. Zbog velikog interesa stočara broj je dodijeljenih pasa i ograda i veći od planiranog, u čemu su pomogle i pojedine županije. Naime, kako bi se prikupila dodatna sredstva, održane su prezentacije dosadašnjih rezultata projekta u Primorsko-goranskoj, Ličko-senjskoj, Zadarskoj, Šibensko-kninskoj i Splitsko-dalmatinskoj županiji. Nastavku programa donacija pridružile su se Primorsko-goranska i Zadarska županija, dok se županije s najviše šteta nisu odazvale inicijativi da se pomogne stočarima koji žive na području rasprostranjenosti velikih predatora. No zahvaljujući potpori spomenutih županija, dodijeljeno je još deset pasa; pet u Primorsko-goranskoj i pet u Zadarskoj županiji.

Tako su od početka provedbe projekta, zahvaljujući sredstvima iz fonda LIFE, sredstvima Državnog zavoda za zaštitu prirode i Primorsko-goranske i Zadarske županije, donirana ukupno 83 psa i 29 električnih ograda.

Svrha programa međutim nije u tome da država ili županija svakog stočara opskrbe psom ili ogradom, nego da stočari uvide koliko je važno čuvati stoku i koliko se na taj način smanjuje rizik od šteta. Uostalom, analiza odštetnih zahtjeva pokazala je da su štete manje tamo gdje se stoka čuva.

Slika 15. Ovce u električnoj ogradi u Ričicama, Lika

Gorski kotar i Lika

Na području Gorskog kotara i Like donirano je u posljednjoj godini još 26 muških štenaca tornjaka stočarima iz ovih mjesta: Brinje, Donji Lapac, Gospić, Karlobag, Klanac, Korenica, Lički Osik, Lukovdol, Lukovo Šugarje, Mrkopalj, Novi Vinodolski, Ogulin, Perušić, Podlapača, Senj i Smiljan. Zahvaljujući sredstvima županije, u travnju 2005. donirano je još pet štenaca tornjaka stočarima iz Gomirja, Moravica, Sungera, Tršća i Vrbovskog. Time se ukupan broj doniranih pasa za Liku i Gorski kotar od početka provedbe projekta popeo na 37.

Psi su predani u prostorijama Regionalnog ureda u Gospiću i na terenu kod samih stočara. Donacije su provedene tijekom siječnja, svibnja, lipnja i kolovoza 2004.

Svi su psi redovito nadzirani, tako da se donirani stočari jedanput u dva mjeseca posjećuju te se tom prilikom utvrđuje stanje i djelotvornost psa, način hranjenja i

briga stočara, jesu li psi uredno cijepljeni, drže li se uza stoku, odnosno postupa li se njima primjereno.

Donirani psi su se pokazali vrlo uspješnim, naročito oni starije dobi, budući da se u doniranih stočara nisu pojavile nove štete na stoci, čak ni u onih što žive u bližoj okolini, a psi su obavljali svoju funkciju, upozoravali stočare o prisutnosti vuka, drugih životinja i slično. Stočari su vrlo zadovoljni dodijeljenim psima, pa je i broj zahtjeva za novim donacijama znatno porastao.

Zadovoljavajuća je i suradnja s lokalnim veterinarskim stanicama koje se brinu o zdravstvenom stanju doniranih pasa.

Na žalost, bilo je i gubitaka. Stradalo je ukupno pet pasa, od kojih su tri uginula zbog bolesti dok su dva stradala nesretnim slučajem. Vlasnici pasa o tim su slučajevima obavijestili regionalnoga koordinatora, pa o svakom postoji medicinska dokumentacija, odnosno policijsko izvješće.

Tijekom 2004. na području Gorskog kotara i Like donirano je 16 ograda, a pristigao je i veći broj novih zahtjeva za novim donacijama. Električne ograde uručuju se na terenu izravno doniranom stočaru jer lokalni koordinator unaprijed utvrdi lokaciju i organizira postavljanje stupova za montiranje električne ograde.

Početkom 2005. na području Gorskog kotara i Like donirano je još 13 ograda; od toga pet sredstvima iz projekta i osam iz proračuna Primorsko-goranske županije.

Ograde su dodijeljene stočarima iz Gospića, Smiljana, Ličkog Osika, Mušaluka i Brinja u Lici i Gomirja, Novog Vinodolskog, Moravica, Fužina, Lukovdola i Mrkoplja u Gorskom kotaru.

Tako je od početka provedbe projekta u Gorskom kotaru i Lici dodijeljeno ukupno 29 električnih ograda.

Donacije električnih ograda su se pokazale uspješnim. Stočari koji drže stoku unutar električne ograde na primjeren način nisu imali štete na stoci od predatora. Zanimljiv je slučaj iz Gorskog kotara gdje se na električnoj ogradi „opekao“ medvjed.

Ograde se redovito pregledavaju, a stočari su obvezni pratiti njihovu uspješnost i bilježiti sve parametre u poseban obrazac za praćenje.

U sklopu posjeta Hrvatskoj u listopadu 2004. godine, predstavnici Europske komisije, zaduženi za provedbu programa LIFE, obišli su pojedine donirane stočare u Lici.

Slika 16. Obilazak postavljene električne ograde s predstavnicima Europske komisije

Dalmacija

Tijekom 2004. na području Dalmacije donirano je ukupno 29 štenaca tornjaka stočarima iz sljedećih mjesta: Boraja, Ervenik, Glavice, Gljev, Hrvace, Kijevo, Knin, Kruševo, Lečevica, Maovice, Mirlović Zagora, Nevest, Podumci, Primorski Dolac, Radašinovci, Sinj, Unešić i Vinjani Donji. Tijekom siječnja i ožujka 2005. na tom je području podijeljeno još 17 štenaca tornjaka. Time se ukupan broj doniranih pasa popeo na 46 za Dalmaciju.

Predani su na terenu, odnosno u mjestima koja su središnja prema mjestima iz kojih dolaze stočari.

Svi psi su praćeni u okviru redovitih mjesečnih obilazaka doniranih stočara. I ovdje su se donirani psi pokazali vrlo uspješnima. Tako stočari nisu imali novih šteta na stoci, a psi su ih upozoravali na prisutnosti predatora. Zato su stočari vrlo zadovoljni psima, pa je broj zahtjeva za novim donacijama također porastao.

Uspjehu donacije pomogla je i dobra suradnja s lokalnim veterinarskim stanicama koje se brinu o zdravstvenom stanju pasa. Na žalost, i na ovom su području stradala četiri psa. Od toga dva u prometu, jedan od bolesti, a jedan od otrova. Za sve postoje veterinarsko i policijsko izvješće. Za otrovanog psa policija je prosljedila spis Državnom odvjetništvu.

Kao što je već napomenuto u prošlom broju biltena, u Dalmaciji su dodijeljene četiri ograde, i to stočarima iz Lepura Donjih i Benkovca. Korisnici donacije nisu imali šteta, pa su neki od njih izvijestili kako im ograde više neće trebati. Stoga su dvije ograde iz Lepura Donjih premještene novim korisnicima iz Kijeve i Bitelića.

Usprkos tomu što je interes stočara za električne ograde znatno manji od interesa za pse, na području Dalmacije ograde su se pokazale uspješnima, na zadovoljstvo doniranih stočara.

Ograde se također redovito pregledavaju, a stočari su obvezni pratiti njihovu djelatnost ispunjavanjem posebnog obrasca za praćenje.

Slika 17. Donacija štenaca tornjaka u Sinju

Slika 18. Za pse je najvažnije da od početka budu držani uz stoku

Edukacija i informiranje

Publikacije

Izdan je prvi broj biltena projekta „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“, u kojem su podrobno opisane sve aktivnosti od početka provedbe projekta do travnja 2004.

Nakon što je službeno prihvaćen, i Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj objavljen je na hrvatskom i engleskom jeziku.

Slika 19. Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj

Slika 20. Prvi broj biltena projekta

Web stranica

Službene web stranice projekta redovito se dopunjuju novim podacima. Tako su dodana i dva nova linka: *Istraživanje i praćenje* te *Prijelazi za životinje*. Sada se na stranicama mogu pronaći podrobni podatci o istraživanjima vukova na području Hrvatske i o rezultatima telemetrijskog praćenja, kao i sve podrobnije informacije o tzv. „zelenim mostovima“ i drugim prijelazima za životinje u Hrvatskoj. Tu je web stranicu proglasio web stranicom mjeseca ožujka 2005. *Pc-chip*, jedan od vodećih hrvatskih računalnih časopisa.

Broj posjetitelja web stranica raste iz mjeseca u mjesec, prelazeći brojku od 20 000. Posjetitelji su uglavnom iz susjednih država, ali i iz ostalih europskih i svjetskih država, kao što su SAD, Kanada, Njemačka, Velika Britanija, Švedska, Japan, Meksiko, Norveška, Novi Zeland.

Slika 21. Službena web stranica projekta www.life-vuk.hr

Predavanja u školama

U sklopu projekta i dalje se održavaju predavanja o vuku za učenike osnovnih i srednjih škola kako bi se učenike uputilo na značenje i ulogu vuka u prirodi.

U školskoj godini 2004./05. predavanja su održana u deset osnovnih i srednjih škola na području Gorskog kotara, Like i Dalmacije, a po jedno u Zagrebu i Varaždinu.

Osim toga, održana su i predavanja za studente Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Veleučilišta u Karlovcu, Izvanrednog stručnog studija lovstva i zaštite prirode.

Predavanja su održana u ovim osnovnim i srednjim školama:

Osnovne škole:

- OŠ „Vrbovsko“, Vrbovsko
- OŠ „Severin na Kupi“, Severin na Kupi
- OŠ „Karlobag“, Karlobag
- OŠ „Jure Turić“, Gospić
- OŠ „Murterski škoi“, Murter
- OŠ „Faust Vrančić“, Šibenik
- OŠ „Bukovac“, Zagreb
- OŠ „Kuterevo“, Kuterevo
- OŠ Krasno, Krasno

Srednje škole:

- Srednja strukovna škola, Moravice
- Srednja strukovna škola „Blaž Juraj Trogiranin“, Trogir
- Opća gimnazija u Varaždinu, Varaždin

Slika 22. Predavanje o vukovima o učenike Osnovne škole u Murteru

Informiranje javnosti

Javnost je redovito informirana o aktivnostima koje se provode u projektu, i to na web stranicama, na konferencijama za novinare, prezentacijama ili priopćenjima. Tako je 22. svibnja 2004., u sklopu obilježavanja Međunarodnoga dana biološke raznolikosti i Dana zaštite prirode u Hrvatskoj, u Zoološkom vrtu u Zagrebu održana prezentacija rezultata projekta i pripadajućih publikacija. Tom prilikom je uz nastambu vukova postavljen info-pult na kojem su posjetitelji Zoološkog vrta mogli dobiti sve informacije o vuku i slatkiše koje su dijelili „Vuk“, „Ovca“ i „Crvenkapica“.

Rezultati projekta su predstavljeni i u županijama na području rasprostranjenosti vuka: Ličko-senjskoj, Splitsko-dalmatinskoj, Primorsko-goranskoj, Zadarskoj i Šibensko-kninskoj. Tom prigodom održane su i tri konferencije za novinare.

Dodjele pasa tornjaka u okviru programa donacije medijski su popraćene, pa izdajamo donaciju pasa u Sinju, u listopadu 2004. te donacije u Benkovcu i Mrkoplju, održane u prvoj polovici 2005.

Medijski je osobito bio popraćen slučaj vučice Eve, o čemu su objavljeni prilozi u dva nedjeljna središnja Dnevnika.

Osim toga, objavljeno je više članaka u tiskovinama i prilozi u emisijama lokalnih radiopostaja, kao i televizijski prilozi u Meridijanu 16, županijskim panoramama i emisiji „Život uživo“.

Slika 23. Razbijanje mita o zločestom vuku...

Slika 24. ... vuk, Crvenkapica i janje dijele bombone i informiraju posjetitelje o vukovima u Zoološkom vrtu u Zagrebu

Jačanje sudjelovanja interesnih skupina u odlučivanju

Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj

Prihvatanje Plana

Nakon održanih radionica za izradbu Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj, na kojima su sudjelovali predstavnici svih interesnih skupina i stručnjaci iz susjedne Slovenije, uža skupina autora pripremila je Nacrt prijedloga plana, koji je prezentiran na posebnoj radionici, održanoj sredinom lipnja u Baškim Oštarijama. Nacrt prijedloga revidirali su i prof. Luigi Boitani, autor Europskog akcijskog plana za zaštitu vuka, i prof. Alistair Bath, voditelj radionica za izradbu Plana. Prijedlog je potom dostavljen mjerodavnom ministarstvu. Odlukom ministra kulture od 7. prosinca 2004. Plan je i službeno prihvaćen, kao i Plan upravljanja risom u Hrvatskoj.

Predstavljanje Plana

Na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 14. veljače 2005. predstavljeni su Planovi upravljanja vukom i risom u Hrvatskoj i Plan gospodarenja medvjedom. Sve te planove su i službeno prihvatila mjerodavna ministarstava. U ime domaćina, prezentaciju je otvorila dr. sc. Ljiljana Pinter, dekanica Veterinarskog fakulteta. Uvodne riječi izrekli su Josip Bartolčić, bivši državni tajnik Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva; dr. sc. Marina Mlakar, bivša pomoćnica ministra kulture, i Davorin Marković, ravnatelj Državnog zavoda za zaštitu prirode. Posebni gosti prezentacije bili su prof. Luigi Boitani, koji je naglasio da je izradba ovih planova izuzetno važan događaj u Europi, te prof. Alistair Bath. On je naglasio kako Plan upravljanja vukom, osim što obrađuje ekološku, posebnu pozornost usmjerava na društvenu dimenziju upravljanja, suživot vuka i ljudi, odnosno korist koju vuk donosi stanovništvu, primjerice za razvoj ekoturizma. Sadržaj samog Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj predstavili su Ana Štrbenac, Aleksandra Majić-Skrbinšek, Jasna Jeremić-Martinko, Sonja Desnica, Đuro Huber i Josip Kusak.

Slika 25. Službeno predstavljanje Plana upravljanja

Što donosi Plan upravljanja?

Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj dokument je koji upućuje kakve bi aktivnosti trebalo provesti da bi se osiguralo dugoročno očuvanje te vrste u što skladnijem suživotu s ljudima.

Plan se sastoji od dviju osnovnih cjelina; *Osnove za stvaranje Plana upravljanja i Operativnog Plana upravljanja vukom*. U prvom je dijelu potanko prikazano stanje populacije vuka u Hrvatskoj i svi čimbenici koji na nju utječu. Na temelju tih podataka izrađen je Plan upravljanja, kojim su predložene odgovarajuće aktivnosti, podijeljene u 12 tematskih cjelina.

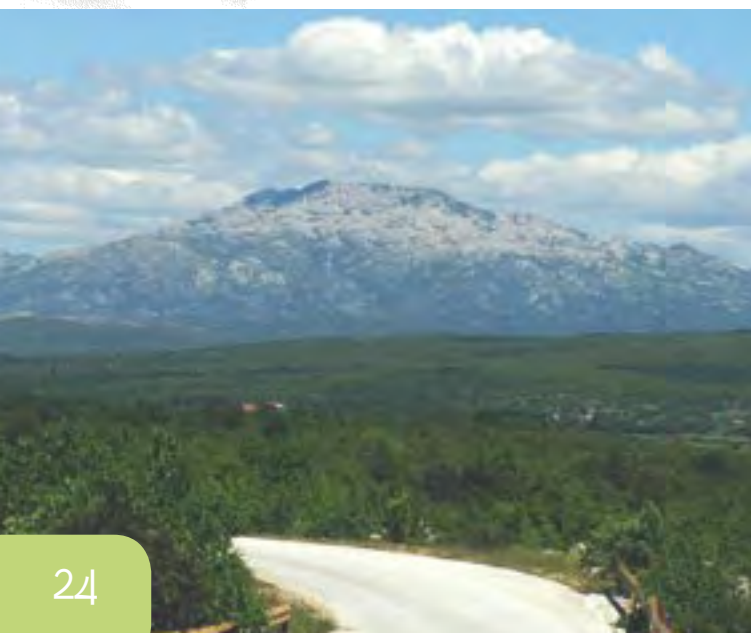
Istraživanje i praćenje

Jedna je od osnovnih aktivnosti u sklopu istraživanja i praćenja uspostava nacionalnog sustava za praćenje populacije vuka, koji uključuje prikupljanje podataka o vukovima (telemetrijskim praćenjem i analizom smrtnosti) te praćenje populacije njihova plijena.

Slika 26. Istraživanje i praćenje vukova uključuje i traženje znakova prisutnosti

Slika 27. Stanište vuka na južnim padinama Velebita

Očuvanje staništa

Plan predlaže mjere za očuvanje cjelovitosti i kakvoće staništa vuka. Te mjere uključuju izbjegavanje gradnja koje uzrokuju fragmentiranje staništa, izgradnju prijelaza za životinje; održavanje postojećeg prostornog odnosa šuma, livada i poljodjelskih površina; praćenje kakvoće staništa; prostorno planiranje koje vodi računa o prisutnosti vuka; preborni način gospodarenja šumama i sprječavanje unošenja alohtonih vrsta u staništa.

Slika 28.
I tunel je prijelaz za životinje

Lovstvo

Kako bi se uspostavila ravnoteža između očuvanja ove vrste i gospodarskog interesa, Plan predlaže niz mjera kojima je cilj usklađivanje postojećih lovnogospodarskih osnova s očuvanjem vuka i drugih zaštićenih predatora. Te mjere uključuju uračunavanje prisutnosti vuka pri određivanju koncesija, uspostavu sustava praćenja divljači, povećanje populacije divljači i znanstveno ustanovljenu objektivnu procjenu utjecaja vuka na divljač. Poseban je naglasak stavljen i na suzbijanje ilegalnog ubijanja divljači i vuka te na uvođenje strogih kaznenih mjera i povećanje odgovornosti u takvim slučajevima.

Slika 29. Potrebno je uskladiti lovno gospodarenje s prehranbenim potrebama vuka

Stočarstvo

U cjelini koja se odnosi na stočarstvo predložene su mjere kojima bi se usmjerilo gospodarenje stokom i povećala uspješnost čuvanja stoke, završila evidencija stoke u Hrvatskoj i poboljšao postojeći sustav kompenzacije štete. Pritom je naglašena potreba da se nastavi program donacije stočara, kao pomoć u čuvanju stoke od napada vukova, zatraženo je redovitije i brže isplaćivanje odštete, unaprijeđivanje rada vještaka i revidiranje postojećih uputa u postupku utvrđivanja štete od zaštićenih predatora s pripadajućim cjenikom. Predložene su i mjere za bolju organiziranost stočara, rješavanje problema divljih i napuštenih pasa i suzbijanje ilegalnog odlaganja klaoničkog otpada.

Slika 30. Čuvanjem stoke smanjuju se štete od predatora

Zahvati u populaciju vuka

Posebna tematska cjelina odnosi se na moguće zahvate u populaciju vuka, pod uvjetom da takve mjere ne ugroze stabilnost populacije i da se provode na selektivnoj osnovi. Takav režim zaštite provodio bi se tijekom probnog razdoblja od dviju godina i to prvenstveno u cilju smanjenja ilegalnog odstrela.

Zahvat u populaciju vuka dopušta se u slučajevima velikih šteta na stoci, neprihvatljivog utjecaja na divljač, ugrožavanja ljudi i zaraznih bolesti. Kvote predlaže Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri, a određuju se jedanput godišnje, i to na regionalnoj osnovi (Gorski kotar, Lika i Dalmacija), a u kvotu ulaze regionalne kvote, hitne intervencije, stradanja u prometu i ostala smrtnost. Za određivanje kvota uzima se u obzir i socijalno nosivi kapacitet te da se nakon prvih šest mjeseci provodi analiza stanja te se sukladno tome može povećati ili smanjiti planirani zahvat. Metoda zahvata je odstrel, koji je dopušten samo izvan vremena reprodukcije. Odstrel provodi lokalni ovlaštenik prava lova u suradnji s lokalnim koordinadorima te se o svakom zahvatu izrađuje podroban zapisnik. U slučaju bjesnoće, napadaja na ljude i drugih devijantnih ponašanja dopuštene su izvan planiranoga godišnjeg zahvata i hitne intervencije, za koje treba izraditi plan postupanja. Tijela vukova služe prvenstveno za znanstvene svrhe.

Za nadzor procesa određivanja i provedbe zahvata osniva se šire Povjerenstvo u kojem su predstavnici svih interesnih skupina, a sastaje se jedanput godišnje.

Edukacija i informiranje

U sklopu edukacije i informiranja treba nastaviti edukativnu i informativnu kampanju kako bi se povećala razina znanja o vrsti i objektivno spoznala problematika zaštite vuka. Te kampanje uključuju predavanja o vukovima, tiskanje publikacije, postavljanje izložba i redovito informiranje javnosti na konferencijama za novinare i priopćenjima. Također će se pratiti i razina znanja o vukovima u okviru istraživanja o stajalištima o vuku.

Slika 31. Očuvanje vuka započinje edukacijom najmlađih

Sudjelovanje javnosti u odlučivanju

Sudjelovanje javnosti u odlučivanju neposrednim uključivanjem ili praćenjem stajališta bitan je preduvjet kvalitetnoga odlučivanja u zaštiti i upravljanju vukovima u Hrvatskoj. Neposredno uključivanje primijenjeno je i u izradbi ovoga plana koji je i nastao na zajedničkim radionicama.

Slika 32. Na zajedničkim radionicama ostvaruje se suradnja i uključivanje interesnih skupina u odlučivanje

Turizam

Predložene su mjere za promicanje turizma, kao načina da se postigne i gospodarska korist od zaštite vukova. S tim je u vezi predložena uspostava tematskog edukativno-informativnog centra za velike zvijeri i osmišljavanje prikladnih turističkih programa te izradba primjerenih suvenira.

Suradnja sa susjedima

U Planu je također istaknuta potreba za međunarodnom suradnjom, i to prvenstveno sa susjednom Slovenijom i Bosnom i Hercegovinom, pa su predloženi mogući načini željene suradnje. Bosni i Hercegovini tek slijedi potpisivanje Bernske konvencije, što će biti osnova za aktivniju zaštitu ove vrste, pri čemu Hrvatska može znatno pridonijeti na temelju svojih iskustava. Suradnja sa Slovenijom već je dijelom ostvarena prilikom izradbe Plana, a predlaže se i redovito godišnje sastajanje stručnjaka i razmjena informacija te zajedničko provođenje aktivnosti predviđenih ovim planom.

Slika 33.
Predstavljanje Plana upravljanja na Međunarodnom seminaru o prekograničnoj suradnji u zaštiti velikih zvijeri, Osilnica, Slovenija

Provedba Plana

Za provedbu Plana poglavito je odgovorno Ministarstvo kulture, ovlašteno za zaštitu prirode. Osim toga, da bi se Plan uspješno proveo, nužno je sudjelovanje ministarstava zaduženih za gospodarenje divljači i stokom, odnosno Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva te Ministarstva zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva, mjerodavnog za prostorno planiranje. Osim toga, u provedbu su uključene i ovlaštene inspeksijske službe, Državni zavod za zaštitu prirode, kao središnja stručna institucija za zaštitu prirode, Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri, kao savjetodavno tijelo mjerodavnoga ministarstva te sve ostale interesne skupine, koje su i surađivale u izradbi Plana.

Revizija Plana

Plan je dinamičan dokument, a revidira se svake dvije godine, poslije prema potrebi.

Financiranje Plana

Sredstva za provedbu Plana osiguravaju se iz proračunskih sredstava (državni i županijski proračuni) i – ako je to moguće - iz međunarodnih fondova i Fonda za zaštitu okoliša.

Akcijski plan provedbe Planova upravljanja vukom i risom

Nakon donošenja Planova i službene prezentacije, održan je sastanak Povjerenstva za praćenje velikih zvjeri i predstavnika interesnih skupina koji su sudjelovali na radionicama. Raspravljalo se o Akcijskom planu provedbe Planova upravljanja vukom i risom. Naime, na temelju smjernica Planova upravljanja, izrađen je plan konkretnih aktivnosti koje treba poduzeti da bi se Planovi provodili u praksi. Za uspješnu je provedbu nužna suradnja, ali i aktivno uključivanje onih koji su surađivali na izradbi Planova. Osim konkretnih aktivnosti, određene su i osobe, rokovi i sredstva iz kojih će se one financirati. Riječ je o aktivnostima koje se planiraju za 2005. i 2006. godinu, tj. do predviđene revizije Planova. Akcijski plan je poseban dodatak ovog biltena.

Provedba Planova upravljanja

Slijedom dogovorenog Akcijskog plana, počela je provedba pojedinih aktivnosti.

U okviru projekta već su dosad napravljeni važni koraci u uspostavi Nacionalnog sistema praćenja populacije vuka pa se tako sustavno prikupljaju podatci o populaciji vuka, stoci, divljači koja mu je plijen i o ostalim značajkama njegova staništa. Svi podatci se prostorno obrađuju u GIS-u. Za njihovo je prikupljanje nužno uključivanje svih koji u okviru svoje djelatnosti mogu pružiti relevantne informacije. Tako je u sklopu projekta pripremljen i *Protokol za prikupljanje usmrćenih zaštićenih životinja (vuk, ris)*, koji je verificiralo Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvjeri, u nazočnosti Stjepana Jureneca iz Uprave kriminalističke policije MUP-a. U Protokolu je podrobno objašnjena procedura dojave u slučaju pronalaska usmrćenog vuka i risa. Važno je napomenuti da se takva informacija prvo dojavljuje ovlaštenom vještaku, koji

Slika 34.
Gorski kotar
– najkvalitetnije
stanište za
velike zvjeri u
Hrvatskoj

o tome mora izvijestiti druge ustanove u lancu, tj. mjerodavnu policijsku postaju, inspekciju zaštite prirode, Veterinarski fakultet ili Državni zavod za zaštitu prirode. Ako, primjerice, policija dobije informaciju prije vještaka, ona ga o tome mora obavijestiti. Shematski prikaz Protokola i njegovo pojašnjenje dodatak je ovog biltena. U ovom broju biltena objavljen je i popis ovlaštenih vještaka za 2005.

Kao što je već spomenuto, u okviru LIFE projekta Državni je zavod za zaštitu prirode organizirao prikupljanje podataka o divljači na području rasprostranjenosti vuka, a odredbama novog Zakona o lovstvu, koji je u procesu donošenja, propisuje se obveza organiziranog prikupljanja ovih podataka, koje bi trebao preuzeti Hrvatski lovački savez. U tijeku je i digitalizacija granica državnih lovišta, koju koordinira mjerodavno ministarstvo. Na taj će način biti omogućena bolja prostorna obradba podataka (GIS).

Slika 35. Vuk – prirodno bogatstvo Hrvatske

Državni je zavod za zaštitu prirode tražio da se u prijedlog novoga zakona o lovstvu ugrade odredbe koje bi trebale osigurati da se prilikom izradbe lovnogospodarskih osnova uračuna prisutnost velikih zvijeri, što bi se u konačnici trebalo odraziti i na visinu lovozakupnine. Nadalje, i Pravilnik koji će propisati sadržaj i način izradbe lovnogospodarske osnove donosit će se uz prethodno mišljenje ministarstva ovlaštenog za zaštitu prirode.

Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri također je razmotrilo pitanje mogućih zahvata u populaciju vuka, pod uvjetom da ona ne naruši stabilnost populacije. Predloženo je da godišnja kvota, odnosno broj jedinka koji se može izuzeti iz populacije iznosi 10% broja populacije ili 15. U tu kvotu ulazi stradanje u prometu, trovanje i ostali utjecaji. Stoga je nužno da se mjerodavne institucije obavijeste ako postoji informacija o takvom stradanju vuka, i to prema proceduri propisanoj spomenutim Protokolom. U mjesecu rujnu će se odlučivati o broju i područjima gdje će se dopustiti regularni zahvat u populaciju, a na temelju rezultata praćenja populacije i njezine smrtnosti tijekom godine. Na sastanak će uz Povjerenstvo biti pozvani i predstavnici svih interesnih skupina.

I naposljetku, započete su aktivnosti promicanja turizma i velikih zvijeri. U tijeku su pregovori s Općinom Mrkopalj u Gorskom kotaru radi osnivanja budućeg informacijsko- edukacijskog centra za velike zvijeri. Osnivanje takva centra potaknulo bi razvoj toga kraja, u smislu promicanja ekološki održivog turizma koji se zasniva na prirodnim vrijednostima kao što su velike zvijeri. Sredstva za uređenje ovog centra predviđena su u okviru prijedloga PHARE projekta „Provedba programa NATURA 2000 u Hrvatskoj”, koji bi se, ako bude prihvaćen, trebao započeti ostvarivati 2006.

Planovi za treću godinu projekta

Na području Gorskog kotara, Like i Dalmacije organizirat će se tzv. Dani otvorenih vrata za kojih će biti predstavljeni Planovi upravljanja vukom i risom u Hrvatskoj i Plan gospodarenja medvjedom. U tu svrhu u određenom prostoru bit će izloženi edukativni plakati s informacijama o svim trima velikim zvijerima (vuk, ris, medvjed) i o tome kako se svaki pojedinac može uključiti u provedbu Planova. Svi zainteresirani moći će dobiti edukativni materijal i primjerke Planova.

Provest će se drugo istraživanje mišljenja stanovnika o vukovima, upravljanju vukovima u Hrvatskoj, poznavanju vukova i vjerovanjima o njima. Tako će biti završeno u svjetskim razmjerima najsustavnije istraživanje javnog mišljenja o vukovima, što će biti osnova za planiranje upravljanja tom životinjskom vrstom.

Završit će se i izradba GIS modela za upravljanje vukom u Hrvatskoj.

Izradit će se i slikovnica o vuku za predškolsku djecu.

Pri završetku je i snimanje dokumentarnoga filma o vuku.

Nastavit će se sustavno pratiti populacije vuka i čimbenika koji na nju utječu, kao osnove za Nacionalni sustav praćenja populacije vuka.

Zahvaljujući dosadašnjim rezultatima projekta, nastavit će se aktivnosti vezane uz promicanje ekoturizma koji se temelji na prisutnosti velikih zvijeri.

Slika 36.
Puštanje
spašene i
obilježene vučice
Eve u prirodu

Slika 37. I čovjek i vuk imaju svoje mjesto u prirodi

Sve detaljnije informacije možete pronaći na službenim web stranicama www.life-vuk.hr i uspostavom veze s našim uredom u Zagrebu ili dva regionalna ureda na područjima gdje živi vuk:

LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“
Državni zavod za zaštitu prirode
Bogovićeva 1a
10000 Zagreb
tel: 01/4813 094
faks: 01/4876 100
e-mail: uredzagreb@life-vuk.hr

LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“
Regionalni ured za Gorski kotar i Liku
Ul. Frane Biničkog 4
53000 Gospić
tel. i faks: 053/560-524
e-mail: uredgospic@life-vuk.hr

LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“
Regionalni ured za Dalmaciju
S. Radića 28
22000 Šibenik
tel.: 022/335-563
e-mail: uredsibenik@life-vuk.hr

Akcijski plan

provedbe Planova upravljanja vukom i risom

1. Istraživanje i praćenje

1.1. Uspostava nacionalnog sustava praćenja (monitoringa) populacija vuka i risa

Praćenje populacija vukova i risova

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Prikupljati tijela mrtvih vukova i risova i ostale uzorke (dlaka, izmet)	1. Pripremiti protokol za prikupljanje tijela mrtvih vukova i risova s uputama i kontaktima i dostaviti ga svim sudionicima	Josip Kusak i Jasna Martinko	10. travnja 2005.	Državni proračun (u okviru redovite djelatnosti)
	2. Dostaviti protokol i epruvete za prikupljanje uzoraka za genetsku analizu svim sudionicima	Đuro Huber		
Telemetrijski pratiti		Josip Kusak (vuk), Tomislav Gomerčić (ris)	stalno	Državni proračun (redovita djelatnost + Ministarstvo znanosti + Ministarstvo kulture) + županijski proračuni
Pratiti po tragovima u snijegu	Jedan dan u godini, zimi, organizirati bilježenje tragova vukova i risova u snijegu - Protokol o načinu prikupljanja podataka	Josip Kusak i županijski lovački savezi te nadzornici NP, PP i uprave šuma. Obrada podataka – Državni zavod za zaštitu prirode (podaci su javni)	Rok – rujan 2005. Početi od zime 2005/2006. godine – naknadno dogovoriti točan datum	U okviru redovite djelatnosti + sredstva prikupljena od lovozakupnina

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Pratiti populacije plijena	1. Organizirati prikupljanje postojećih podataka (lovna statistika – prijedlog novoga zakona o lovu), i to ponavljati svake godine	Koordinacija: MPŠVG* – Robert Laginja, Branko Iviček	Nepoznat, radi se (čeka se donošenje novog zakona o lovu)	Državni proračun
	2. Osmisliti i organizirati znanstvenu procjenu broja divljači, koja uključuje kombinaciju različitih metoda (tragovi u snijegu + genetika + brojanje) – Pilot područje	Sudjeluju: HLS, županijski uredi za gospodarstvo, lovoovlaštenici Branko Iviček, Đuro Huber, Dario Majnarić i dr.	Dogovor o suradnji i metodama – do kraja lipnja (odabrati probna lovišta)	Državni proračun (MPŠVG), županijski proračuni, međunarodni fondovi – bilateralna suradnja sa Slovenijom
Uporaba GIS-a	Digitalizirati granice lovišta u Hrvatskoj	Koordinacija: MPŠVG – Branko Iviček, Zrinko Jakšić	Radi se za državna lovišta. Zajednička lovišta –?	Državni proračun (MPŠVG)

Državni zavod za zaštitu prirode (DZZP), kao središnja stručna ustanova odgovorna za praćenje stanja prirode (sukladno Zakonu o zaštiti prirode), povezuje i obrađuje sve prikupljene podatke.

* Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva

2. Očuvanje staništa

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Očuvati cjelovitost i kakvoće staništa	Provoditi Program NATURA 2000	DZZP	1. faza – 2003. – 2007.	Zasad međunarodni fondovi (LIFE projekt CRO-NEN, PHARE – od 2006.), državni proračun, županijski proračuni
	Dodatno tražiti od Ministarstva kulture da odobri izradbu pravilnika s mjerama zaštite prijelaza za životinje	Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri pri Ministarstvu kulture	Travanj 2005.	Državni proračun – Ministarstvo kulture
	Tiskati informativne brošure o prijelazima za životinje na hrvatskom i engleskom	Đuro Huber, Josip Kusak, Ana Štrbenac, Jasna Martinko	Jesen 2005. (ovisi o sredstvima)	Državni proračun – Ministarstvo kulture Državni zavod za zaštitu prirode, HLS?, Hrvatske autoceste?, Zelena akcija?, Udruženje za zaštitu vukova?

3. LOVSTVO

3.1. Usklađivanje lovnogospodarskih osnova s očuvanjem vuka i risa

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Uspostaviti sustav praćenja stanja divljači u Hrvatskoj	Kao pod praćenje populacije plijena + uspostaviti središnje GIS baze podataka u MPŠVG	MPŠVG: Robert Laginja, Branko Iviček	Radi se	Državni proračun (tj. proračun MPŠVG -? novac od lovozakupnina)
Uračunati prisutnost vuka i risa u koeficijent prirasta i fonda divljači	1. Upozoriti lovozakupnike da su se prilikom revizije lovnogospodarskih osnova obvezni služiti podlogama iz članka 14., stavak 2. i stavak 4. Zakona o zaštiti prirode. Podatke posjeduje DZZP 2. Uskladiti Pravilnik o izradbi lovnogospodarskih osnova	Napravljeno je – Ž. Štahan MPŠVG – Branko Iviček	Uz prvu reviziju lovnogospodarskih osnova	Državni proračun (redovita djelatnost)
Povećati populacije divljači	Vidi prethodnu aktivnost + unositi adekvatne autohtone vrste divljači	MPŠVG, HLS, drugi ovlaštenici prava lova	Uz prvu reviziju Plana upravljanja vukom	Budući međunarodni projekti u suradnji s lovozakupnicima
Znanstveno ustanoviti objektivnu procjenu utjecaja vuka i risa na populaciju divljači	Pokrenuti pilot-projekt za znanstvenu procjenu utjecaja na određenom području i taj model ubuduće primijeniti na sva ostala lovišta	Prijedlog projekta za risa, kojemu je jedna sastavnica takva procjena za risa i vuka, već je predložen za financiranje iz programa INTERREG	Prijedlog projekta je predan na natječaj do 1. ožujka 2005.	Program INTERREG III (ako prođe); drugi međunarodni fondovi – u sklopu projekata zaštite prirode; ubuduće bi se takve aktivnosti trebale financirati iz državnog proračuna (MPŠVG)

3.2. Suzbijati ilegalno ubijanje divljači, vuka i risa

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Povećati ovlasti lovočuvara i nadzornika zaštićenih područja i njihovu suradnju s lokalnom policijom	<p>1. Zakon o lovu – amandmani?</p> <p>2. Izraditi upute o tome komu se točno treba javiti u slučaju nezakonitog ubijanja vuka, risa ili drugih zaštićenih vrsta</p> <p>3. Izraditi popis inspektora zaštite prirode, lovnih inspektora i predstavnika lokalne policije s kontaktima radi bolje razmjene informacija</p>	<p>MPŠVG, Povjerenstvo (Ž. Štahan i A. Frković)</p> <p>Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu prirode – netko od inspektora</p> <p>Netko od inspektora z.p.+MPŠVG+MUP</p>	Odmah	Državni proračun – redovita djelatnost
Povećati djelotvornost ovlaštenih inspekcijskih služba na terenu	Vidi gore			
Educirati ovlaštene službe	Organizirati seminar za policiju, inspekciju i ostale mjerodavne o pitanjima svih zaštićenih životinja	Ministarstvo kulture – Darka Spudić, Andrea Štefan	Travanj 2005. u okviru redovitog sastanka za CITES	Državni proračun – redovita djelatnost
Povećati odgovornost lovoovlaštenika zbog neprijavlivanja nezakonitog ubijanja vukova i risova	Pravna osnova postoji i treba poticati i pomoći provođenje kaznene odgovornosti (medijski pritisak)	Ovlaštena inspekcija	Trajno	-
Strože sankcionirati krivolov (dodatne kazne trajnim oduzimanjem oružja)	Pravna osnova postoji i treba poticati i pomoći provođenje kaznene odgovornosti (medijski pritisak)	MUP	Trajno	-

4. Stočarstvo

4.1. Usmjeriti gospodarenje stokom i povećati uspješnost čuvanja stoke

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Stimulirati veća, ali ne prevelika stada	Preporuka	Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu	Trajno	-
Nastaviti pomagati stočarima u čuvanju stoke od napada vuka i risa	Nastaviti program donacije ustaljen u okviru LIFE projekta	DZZP i buduće lokalne ispostave	2006. godina	Državni proračun, županijski proračuni (već su se priključile Zadarska i Primorsko-goranska županija)
Uspostaviti autonomni uzgojni i selekcijski sustav pastirskih i ovčarskih pasa na području rasprostranjenosti vuka i drugih predatora	Održati sastanak s predsjednikom HKS-a Osnovati lokalne udruge uzgajivača	DZZP u suradnji s Hrvatskim kinološkim savezom	2006. godina	Državni proračun i HKS

4.2. Završiti evidenciju stoke u Hrvatskoj

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Obilježavanje stoke markicama	Obilježiti sve domaće životinje odgovarajućim markicama	Hrvatski stočarski centar; MPŠVG – Uprava za veterinarstvo	Nije još određen. Trajno	Državni proračun
Uspostaviti glavni (središnji) registar stoke	Izraditi odgovarajuću bazu podataka	MPŠVG – Uprava za veterinarstvo; Hrvatski stočarski centar	Nije još određen	Državni proračun

4.3. Poboljšati postojeći sustav kompenzacije šteta

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Osigurati redovitiju i bržu isplatu odštete	Rad vještaka na terenu Rad odgovornih u administraciji	Ministarstvo kulture	Trajno	Redovita djelatnost
Unaprijediti rad vještaka	Nastaviti održavati seminare	Ministarstvo kulture; DZZP; Veterinarski fakultet	2006. godina	Državni proračun (Ministarstvo kulture)
Revidirati postojeće upute u postupku utvrđivanja štete od zaštićenih predatora s pripadajućim cjenikom	Napraviti prijedlog odgovarajućeg Pravilnika	Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri	Jesen 2005.	Državni proračun (Ministarstvo kulture)

4.4. Poticati bolju organiziranost stočara

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Organizirati udruge/zadruge stočara po pojedinim županijama	Kao primjer - osnivanje udruge za područje Zadarske županije	Ozren Erceg, Ana Grgas	Trajno	-

4.5. Rješavati probleme pasa lutalica i napuštenih pasa

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Poboljšati rad i potaknuti osnivanje higijenskih servisa na području ugroženih županija	Obrazloženi zahtjev	Županije, općine, gradovi	Trajno	Proračuni županija, općina i gradova

4.6. Suzbijati ilegalna odlaganja klaoničkog otpada

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Evidentirati i sanirati ilegalna odlagališta otpada	Obrazloženi zahtjev	Županije, općine, gradovi	Kraj 2005	Proračuni županija, općina i gradova
Pojačati inspekcijski nadzor i sankcionirati sve počinitelje	Obrazloženi zahtjev	MPŠVG – Uprava za veterinarstvo, MZOPUG*	Trajno	Državni proračun

* Ministarstvo zaštite okoliša, prostornog uređenja i graditeljstva

5. Zahvati u populaciju vuka i risa

5.1. Provedba zahvata

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Određivati kvote	Godišnja kvota je već predložena. Odstrjelna kvota će se predložiti naknadno (nakon prvih 6 mjeseci) Pripremiti rješenje za ove prijedloge	Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri Ministarstvo kulture – Želimir Štahan	Godišnja – siječanj 2005., odstrjelna – rujan 2005. Veljača 2005. – za godišnju kvotu i rujan 2005. za odstrjelnu kvotu	Državni proračun-redovita djelatnost
Operativno provesti zahvate	Izraditi detaljnije upute s kontaktima	Povjerenstvo	Rujan 2005.	Državni proračun-redovita djelatnost
Poduzeti hitne intervencije	Izraditi plan postupanja za hitne intervencije	Povjerenstvo	Lipanj 2005.	-
Zbrinjavati tijela vukova i risova	Kao pod prikupljanje mrtvih vukova i risova			
Nadzirati zahvate	Na pojedine sastanke Povjerenstva pozivati i predstavnike interesnih skupina, ali isključivo u međusobnom dogovoru	Povjerenstvo	Trajno	Državni proračun

6. Edukacija i informiranje

6.1. Provoditi edukativnu i informativnu kampanju

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Prikupljati sredstva za informativne i edukativne kampanje	Tražiti sredstva međunarodnim projektima Razmotriti mogućnost marketinških aktivnosti za prikupljanje sredstava	Ana Štrbenac, Đuro Huber, Jasna Martinko, Josip Kusak	Cijelo vrijeme Zima 2006.	Državni proračun – redovita djelatnost
Osmisliti širu informativno-edukativnu kampanju	Predstaviti Planove upravljanja vukom i risom Izraditi plan i program takve kampanje	Ana Štrbenac, Đuro Huber, Jasna Martinko, Josip Kusak, Aleksandra Majić-Skrbinšek	Ožujak – lipanj 2005.	Državni proračun – redovita djelatnost
Predavati o vukovima, risovima	Nastaviti aktivnosti započete u LIFE projektu	Josip Kusak + studenti koji će to odraditi	Trajno	Državni proračun, međunarodni fondovi
Predložiti da se predavanje o vukovima i ostalim velikim zvijerima uključe u redovite školske programe	Dogovoriti sastanak s predstavnicima mjerodavnog ministarstva (znanost i prosvjeta) i dogovoriti buduću suradnju	Ministarstvo kulture i DZZP	Travanj 2005.	Državni proračun – redovita djelatnost
Redovito informirati javnost	Održavati konferencije za novinare, izdavati priopćenja i ostalo	Ministarstvo kulture i DZZP	Trajno	Redovita djelatnost

7. Sudjelovanje javnosti u odlučivanju

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Neposredno uključivati aktivne predstavnike interesnih skupina u procese donošenja odluka	Prihvaćati godišnje akcijske planove	Svi	Ožujak 2005.	Redovita djelatnost pojedinih ustanova/udruga
	Revidirati Plan		Jesen 2007.	
Kvantitativno pratiti stajališta i razine znanja	Nastaviti praćenje	Aleksandra Majić-Skrbinšek	Rujan 2005.	LIFE projekt

8. Turizam

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Uspostaviti edukativno-informativni centar za velike zvijeri u području njihove rasprostranjenosti	Pripremiti prijedlog projekta za poticanje ovakvog oblika turizma za vuka, medvjeda i risa na području Gorskog kotara i tražiti sredstva iz državnog, županijskog proračuna i dr.	DZZP – Ana Štrbenac, Jasna Martinko, Đuro Huber, Josip Kusak Uključiti turističke agencije, lokalnu zajednicu, ministarstvo mjerodavno za turizam	Jesen 2005.	Redovita djelatnost
Osmisliti i organizirati turističke ture	Rješavati u paketu s prije spomenutim prijedlogom projekta	Isto	Isto	Isto
Osmisliti izradbu suvenira	Rješavati u paketu s prije spomenutim prijedlogom projekta	Isto	Isto	Isto

9. Suradnja sa susjedima

Aktivnosti	Što?	Tko je zadužen?	Kada? Rok?	Sredstva?
Uspostaviti stalnu međunarodnu radnu skupinu (Hr – Slo – BiH)	<p>Uspostavljen je kontakt sa slovenskom stranom. Ispitati mogućnost uključivanja predstavnika BiH</p> <p>Skup u Sloveniji – međunarodno upravljanje/ gospodarenje velikim zvijerima (15. i 16. travnja 2005., Osilnica, LCIE)</p>	Povjerenstvo za praćenje velikih zvijeri; Ministarstvo kulture; mjerodavna ministarstva SLO i BiH	Proljeće 2005.	INTERREG?

Protokol za prikupljanje usmrćenih zaštićenih vrsta (vuk, ris)

Uvodne napomene

U skladu s odredbama Zakona o zaštiti prirode i prihvaćenim Planovima upravljanja vukom i risom u Hrvatskoj, u slučaju dojava/informacije o usmrćenim zaštićenim vrstama mora se postupiti kako je opisano u priloženom shematskom prikazu, tj. najprije nazvati ovlaštenoga vještaka (prema priloženom popisu), koji bi potom morao obavijestiti mjerodavnu policijsku postaju, inspekciju zaštite prirode i Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu ili Državni zavod za zaštitu prirode (kontakt osobe sa sheme). Ako se sumnja da je životinja bila bijesna, treba pozvati i lokalnoga veterinaru (nadležnu veterinarsku organizaciju). Ako, primjerice, policija dobije informaciju o usmrćenoj životinji prije ovlaštenoga vještaka, mora odmah stupiti u vezu s njim.

Zapisnik o događaju

Policajca je obvezna sastaviti zapisnik o cijelom slučaju radi mogućega pokretanja kaznenoga ili prekršajnoga postupka, proslijeđivanja životinje na toksikološku obradu i dr. Zapisnik ovlaštenog vještaka mora sadržavati ove podatke:

1. *Vrijeme nalaza (datum i sat)*
2. *Tko je prvi pronašao lešinu*
3. *Mjesto nalaza - najbolje GPS koordinate ili koordinate očitane s topografske karte, a ako ta mogućnost ne postoji, valja što podrobnije opisati lokaciju*
4. *Vrijeme (datum i sat) uginuća ako je poznato, a ako nije - barem procjena*

5. *Uzrok uginuća ako je poznat (od prometa, odstrjel i sl.) ili na što se sumnja*
6. *Kratak opis događaja i ostale pojedinosti koje nisu posebno tražene u prethodnim točkama, a vještak ih drži važnim*
7. *Fotografirati životinju na mjestu nalaza, a i mjesto nalaza, osobito ako je po nečemu posebno (procjena vještaka).*

Transport

Transport uginule životinje organizirat će se od slučaja do slučaja, ovisno o stanju na terenu. Ako postoji mogućnost, najbolje ju je odmah prevesti na Veterinarski fakultet u Zagrebu. Ako se prijevoz ne može organizirati istoga dana, preporučuje se suradnja s nadležnom veterinarskom organizacijom, a – ovisno o godišnjem dobu – u tom je slučaju lešinu najbolje upakirati u debelu PVC vreću i smjestiti u hladnjak ili zamrzivač do dolaska Josipa Kusaka ili nekoga s Veterinarskoga fakulteta u Zagrebu (odnosno druge mogućnosti dostave u Zagrebu). Ako se sumnja da je životinja bila bijesna, **OBVEZNO** se mora obavijestiti nadležnu veterinarsku organizaciju koja će postupati dalje u skladu sa zakonskim propisima. Lešina životinje za koju se sumnja da je bila bijesna šalje se Hrvatskom veterinarskom institutu u Zagrebu ili veterinarskim zavodima u Križevcima, Vinkovcima, Rijeci ili Splitu. U drugim slučajevima usmrćenu će životinju najprije pregledati Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Protokol za prikupljanje usmrćenih
zaštićenih životinja (vuk, ris)

Ako postoji
sumnja na
bjesnoću

**NADLEŽNA
VETERINARSKA
ORGANIZACIJA**

Ovlašteni vještak

INSPEKCIJA ZAŠTITE PRIRODE	
Ured Zagreb: Katica Bezuh	098/406 – 974
Ured Rijeka: Ivanka Jelenić	098/406 – 313
Ured Zadar: Damir Mitrović	098/406 – 979
Ured Šibenik: Davor Cukrov	098/406 – 982
Ured Split: Marijana Franičević	098/407 – 052
Ured Varaždin: Hrvoje Stunković	098/406 – 984
Ured Đakovo: Željko Vuković	098/406 – 314

**VETERINARSKI FAKULTET
ZAVOD ZA BIOLOGIJU**

JOSIP KUSAK
091/2212-133

**DRŽAVNI ZAVOD ZA
ZAŠTITU PRIRODE**

JASNA JEREMIĆ-MARTINKO
091/6106-448

TRANSPORT

Upakirati u PVC
vreću

Smjestiti u hladnjak ili
zamrzivač, prema
mogućnostima

**NADLEŽNA POLICIJSKA
POSTAJA**

Nakladnik: Državni zavod za zaštitu prirode ©

Za nakladnika: Davorin Marković

Uredila: Ana Štrbenac

Autori: Ana Štrbenac, Sonja Desnica, Petra Štrbenac,
Jasna Jeremić-Martinko, Josip Kusak, Nikica Skroza,
Dragan Šarić, Goran Gužvica

Lektura i korektura: Ivan Jindra

Fotografije: Ana Štrbenac, Josip Kusak, Nikica Skroza, Dragan Šarić,
Đuro Huber, U.S. National Park Service Database, Velimir Braco Ćosić

Oblikovanje i priprema za tisak: Ermego d.o.o.

Tisak: Denona d.o.o.

Naklada: 1.000 primjeraka

ISBN: 953-7169-10-3

ISBN 953-7169-10-3

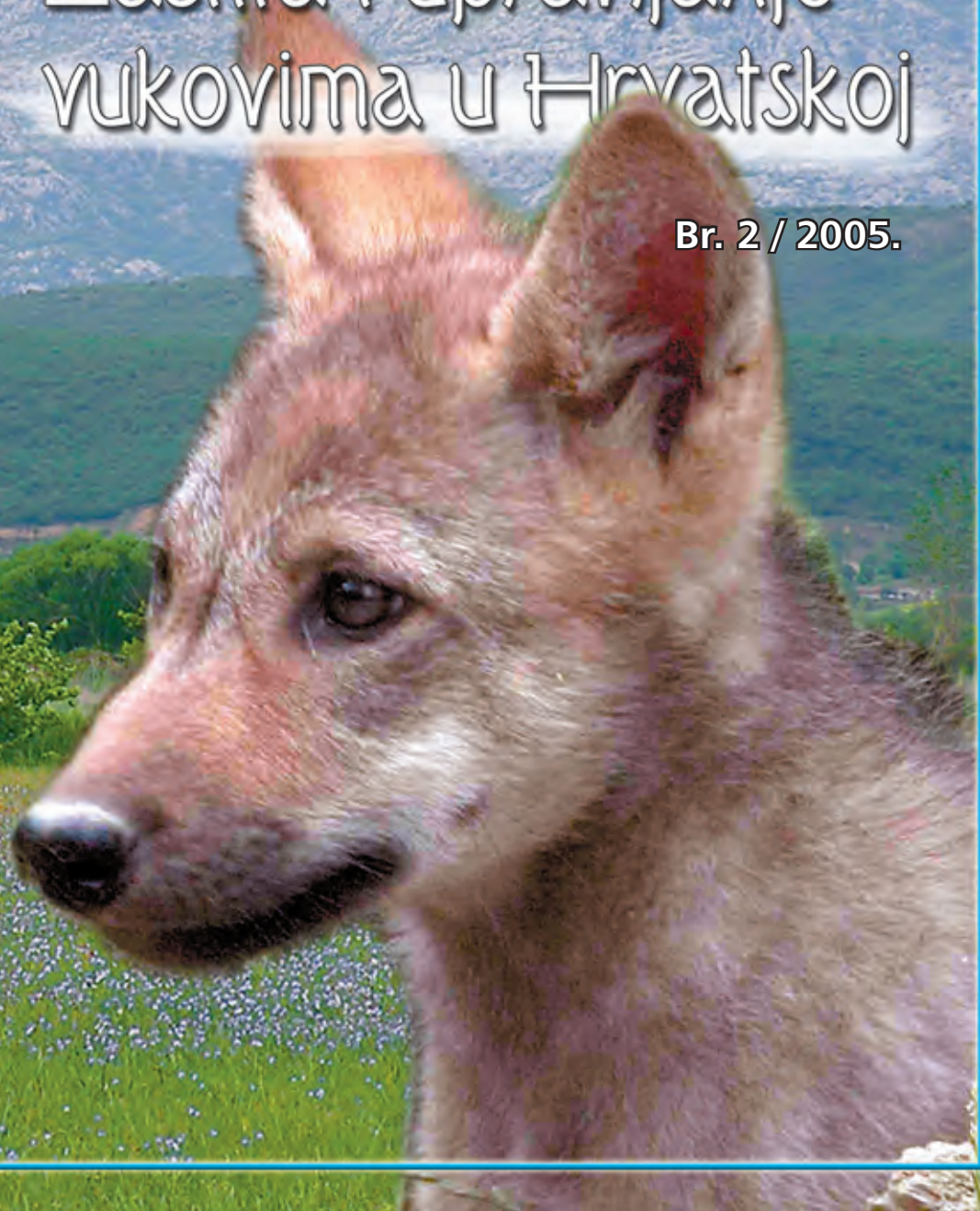
9 789537 169107

BILTEN projekta

Zaštita i upravljanje
vukovima u Hrvatskoj

Br. 2 / 2005.

Sadržaj

Uvodna riječ	1
Rezultati treće godine projekta prema osnovnim aktivnostima.	2
<i>Institucionalno jačanje</i>	2
<i>Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja</i>	3
<i>Smanjenje šteta</i>	13
<i>Edukacija i informiranje</i>	18
<i>Jačanje sudjelovanja interesnih skupina u odlučivanju</i>	26
Budućnost projekta	31

Uvodna riječ

Na svršetku smo treće, posljednje godine provedbe LIFE projekta. To je trenutak kada se osvrćemo kako bismo vidjeli što smo postigli; kakvo je bilo stanje kad smo započeli intenzivno raditi na zaštiti i upravljanju vukovima, a kakvo je ono danas. Ukratko prigoda da utvrdimo gdje smo bili, a gdje smo sada; jesmo li u nastojanjima da očuvamo jedan vrijedan dio prirodnoga bogatstva naše zemlje uspjeli? Je li se u međuvremenu što promijenilo?

Dojava lokalnog stanovništva o ranjenom vuku, nazvanom Mane, i pokušaj spašavanja ove životinje organiziranjem zajedničke akcije, procjene brojnosti velikih zvijeri i divljači metodom praćenja tragova u snijegu u lovištima na području Gorskog kotara i Like, ustaljenost pa i smanjenost šteta u pojedinim područjima, pozitivnija stajališta javnosti o vuku, samo su neki od pokazatelja da su se stvari ipak promijenile, i to - vjerujemo - na bolje za vuka, ali i za očuvanje prirode uopće.

Projektom je doista uspostavljen sustav zaštite i upravljanja vukovima, koji uključuje kadar u upravnim, stručnim i znanstvenim institucijama, vještake, ali i predstavnike svih interesnih skupina i - što je najvažnije - lokalno stanovništvo. U tom se smislu izuzetno vrijednom pokazala uspostava regionalnih ureda u području rasprostranjenosti vuka. Osim toga, danas je svima jasno da je za očuvanje vuka u Hrvatskoj ključna suradnja svih koji su na neki način povezani s ovom problematikom i koji mogu svojim znanjem pridonijeti njezinu rješavanju. Očuvanje vuka i prirode nije ekskluzivno pravo pojedinca, niti nešto što nas se ne tiče dok god zadovoljavamo svoje uske interese. To je nešto što svima treba biti zajednički interes, bez obzira na to radi li se o lovcu, stočaru, znanstveniku, „zaštitaru“, a da bismo postigli cilj, moramo surađivati i dati svoj doprinos.

Čitajući ovaj broj biltena, više ćete doznati o našim aktivnostima u posljednjoj godini LIFE projekta. No najavimo odmah: iako LIFE projekt 1. prosinca službeno završava, naš rad na očuvanju vuka nastavlja se i dalje, ali o tome više u sljedećem broju...

Slika 1. Vuk Mane žrtva je prostrjelne rane desne stražnje noge

Rezultati treće godine projekta prema osnovnim aktivnostima

Institucionalno jačanje

Institucionalni sustav za zaštitu i upravljanje vukovima u Hrvatskoj nastavlja rad aktivnostima ureda projektne jedinice u Zagrebu, unutar Odjela za inventarizaciju i praćenje stanja prirode Državnog zavoda za zaštitu prirode i pripadajućih regionalnih ureda za Gorski kotar, Liku i Dalmaciju; Zavoda za biologiju Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu; Ministarstva kulture i ovlaštenih vještaka za utvrđivanje šteta koje nanese zaštićena životinja; Povjerenstva za praćenje populacija velikih zvijeri pri Ministarstvu kulture i suradnjom s predstavnicima svih interesnih skupina.

Aktivnosti regionalnih ureda

Teče treća godina projekta u kojemu Regionalni ured za Gorski kotar i Liku u Gospiću i Regionalni ured za Dalmaciju u Šibeniku nastavljaju djelovati, održavajući stalnu vezu s lokalnom zajednicom i predstavnicima svih interesnih skupina. Među aktivnostima tih ureda valja izdvojiti suradnju sa stočarima na programu donacije pasa tornjaka i električnih ograda. Vrijedno je i njihovo sudjelovanje u dojavljivanju o usmrćenim i ranjenim vukovima, populariziranju planova upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima i njihovo posredovanje rezultata projekta lokalnom stanovništvu. Uredi organiziraju i predavanja o vuku za učenike osnovnih i srednjih škola, a distribuiraju o toj temi i edukativne pismene i slikovne sadržaje.

Slika 2.
Ured u Zagrebu i regionalni uredi smješteni na području rasprostranjenosti vuka dio su projektne jedinice

Vještaci

Glavni je zadatak ovlaštenih vještaka Ministarstva kulture utvrđivanje štete na stoci koju nanese zaštićena životinja jer na temelju njihove procjene država isplaćuje odštetu. No, zahvaljujući stalnoj prisutnosti na terenu i kontaktu sa stočarima, vještaci sudjeluju i u ostalim aktivnostima koje se provode u okviru projekta i čine važnu kariku u institucionalnom sustavu zaštite vuka u Hrvatskoj. Tako vještaci dojavljuju slučajeve stradanja i ranjavanja vukova i o tome sastavljaju službena izvješća. Također su preuzeli zadaću nadzora nad zahvatima u populaciju vuka, a pojedini među njima postali su i članovi interventnog tima za velike zvijeri. Zahvaljujući poznavanju potreba na terenu i svojim kontaktima pomažu i u provedbi programa donacija.

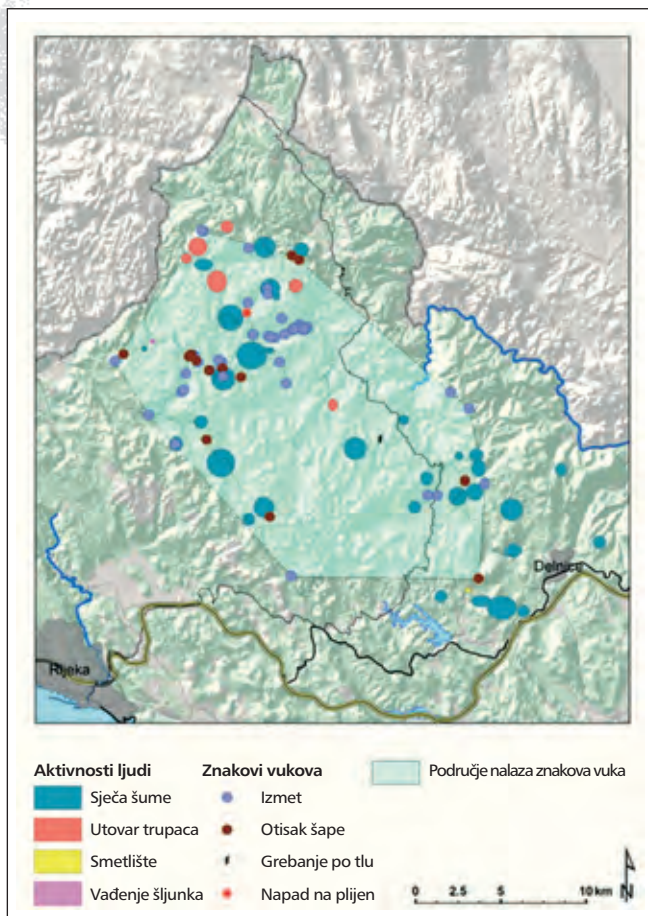
Praćenje populacije vuka i aktivnosti upravljanja

Telemetrijsko praćenje vukova i genetička analiza

Gorski kotar

Tijekom 2005. nastavilo se pratiti obilježene vukove i poduzelo se sve potrebno da bi se obilježile nove jedinke u već poznatim čoporima, ali i u onima koji dosad nisu bili praćeni. Nastavljeno je i sakupljanje uzoraka izmeta za DNA analize. Tijekom ljeta zabilježena je i znatna aktivnost ljudi u istraživanom području. Na 40 različitih mjesta, s područja od ukupno 276 km², ljudi su sjekli šumu, izvlačili trupce, ponegdje bacali otpad ili kopali šljunak. Sve to utjecalo je i na aktivnost vukova. Na području od 282 km² znakovi vukova (obilježavanje teritorija, izmeti i ostaci plijena) pronađeni su na 61 različito mjestu, i to uglavnom izvan područja intenzivne ljudske aktivnosti. Čopor Snježnik tako je u dva ljetna mjeseca triput premještao leglo, odnosno izabirao drugo okupljalište.

Slika 3. Istraživani dio Gorskog kotara s prikazom mjesta nalaza znakova vukova i ljudske aktivnosti

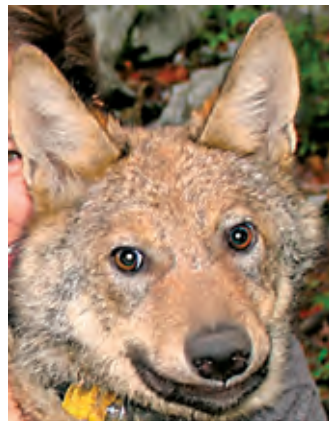

Obilježavanje novih vukova

U ljeto 2005. godine obilježena su dva nova vuka, oba iz čopora Snježnik. Tako je 26. kolovoza 2005., kod brda Veliki Tisovac uhvaćena i obilježena GPS-GSM ogrlicom vučica W12-Sara, u dobi od 2,5 godine i mase 27 kg. Dva dana nakon obilježavanja vučica Sara pridružila se čoporu Snježnik.

Ubrzo nakon toga, 14. rujna 2005., uhvaćena je druga vučica W13-Kyra, ovogodišnje mladunče mase 15.5 kg, mlado vučice Hilde. W13-Kyra dobila je GPS-VHF ogrlicu koju je prije toga pet mjeseci nosila vučica Eva u Dalmaciji, a koja je ustrijeljena u Bosni i Hercegovini početkom kolovoza 2005. Mjesto obilježavanja, Goreći vrh iznad Smrekove Drage, bilo je treće mjesto na koje je čopor Snježnik premjestio leglo toga ljeta. Vučica Hilda je u vrijeme hvatanja bila oko 10 km sjevernije, blizu granice sa Slovenijom, a novoobilježeno mladunče pridružilo se čoporu tri dana nakon obilježavanja.

Slika 4. Vučica W12-Sara

Slika 5. Vučica W13-Kyra

Praćenje čopora Risnjak i Snježnik

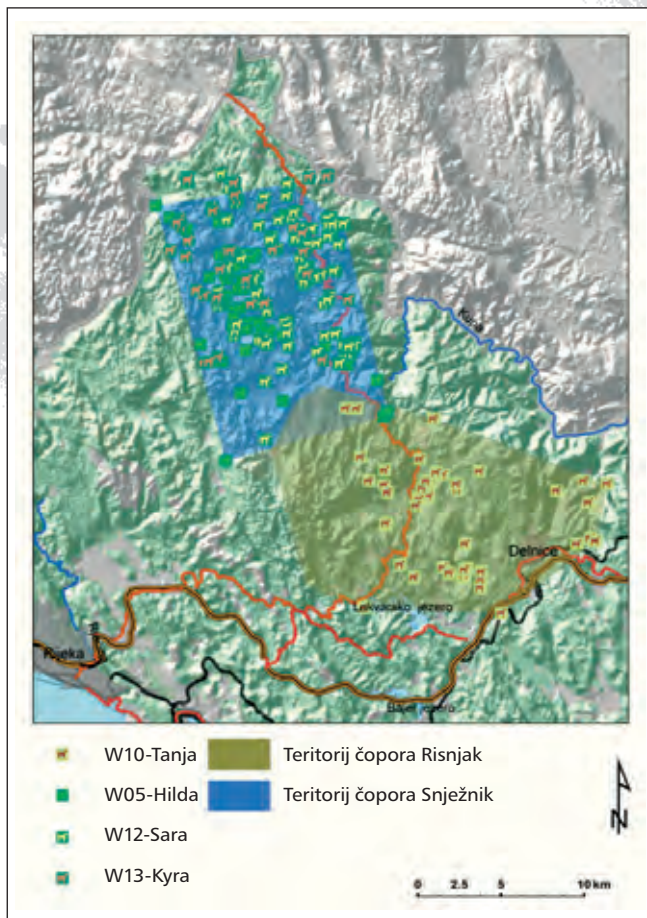
Čopor Risnjak: Od ljeta 2004. čopor je praćen preko obilježene vučice Tanje, reproduktivne ženke čopora. Tijekom zime 2004./2005. praćenjem tragova u snijegu ustanovljeno je da u čoporu Risnjak ima najmanje četiri, a vjerojatno i pet vukova. Praćenjem tijekom proljeća i ljeta nije bilo moguće sa sigurnošću potvrditi je li taj čopor u 2005. imao mlade. Vučica Tanja kretala se kao i tijekom zime, svaki dan bila bi na drugom mjestu, katkad i 15 km udaljenom od prethodnoga. Nepostojanje stalnog mjesta na koje bi se vučica vraćala (brlog/okupljalište), kao i nenalaženje drugih znakova (intenzivno obilježavanje terena, zavijanje mladih vukova) potvrdilo je da čopor Risnjak u 2005. nije imao podmlatka.

Vučica Tanja kretala se i na nekim novim područjima, primjerice oko izvora Kupe, u kanjonu Kupice kod Delnica, a posebno je zanimljivo da je bila i s južne strane

autoceste, na brdu Sopač. To znači da taj čopor uspijeva pronaći prijelaze za odlazak na drugu stranu autoceste. Time je teritorij tog čopora dosegnuo 193 km².

Čopor Snježnik: Do ljeta 2005. praćen je preko vučice Hilde, a nakon obilježavanja dva nova vuka, W12-Sara i W13-Kyra, i preko njih. Tijekom zime 2004./2005. praćenjem tragova u snijegu potvrđeno je da se čopor tada sastojao od četiri vuka. Praćenje vučice Hilde tijekom proljeća i ljeta navijestilo je da čopor Snježnik i ove godine ima mlade, što je konačno i potvrđeno hvatanjem jednog mladunca iz tog čopora (W13-Kyra). Tri vuka istovremeno praćena u jednom čoporu najveći je broj do sada postignut u Hrvatskoj! Istovremeno praćenje više vučica iz istog čopora daje slici o odnosima unutar čopora novu dimenziju. Vučica Hilda, kao jedan od roditelja, vrijeme provodi bilo u potrazi za hranom, bilo na mjestu gdje su mladi vučići. Ovogodišnja prinova W13-Kyra do kraja ljeta glavninu vremena provodila je na jednom mjestu i čekala da se Hilda vrati. No zabilježeno je da i takvo vučje mladunče, u dobi od svega pola godine, može u jednoj noći propješačiti i 10 km (zračne linije). Nasuprot tome, vučica W12-Sara, zadnji dio ljeta malo je vremena provodila s ostatkom čopora. Ona bi radije odlazila, sama ili u društvu s još jednim ili dva mlada vuka, na rubne dijelove teritorija čopora i na rubove šume, a bliže naseljima, gdje ima više srna i unesenih muflona, relativno lakog plijena za vukove. Početkom listopada W12-Sara pridružila se čoporu i od tada je redovito bilježeno da se sva tri praćena vuka kreću zajedno teritorijem čopora.

Slika 6. Lokacije vukova praćenih u Gorskom kotaru i njihovi teritoriji tijekom 2005. godine

Lika

Terenska istraživanja u 2005. godini započela su početkom mjeseca lipnja na području Senjskog bila, Krasna, Mesinova, Vratnika i Apatišana. S obzirom na to da na tom području nisu viđeni tragovi prisutnosti vukova, a u razgovoru s ljudima mogla se dobiti informacija da je na tom području u rano proljeće navodno odstrijeljeno šest vukova, terenske aktivnosti proširene su i na područje između Korenice i Donjeg Lapca. Na tom području utvrđena je nazočnost četiri do pet

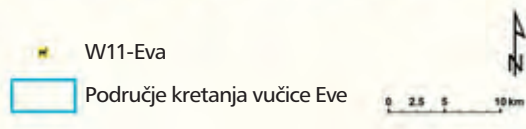
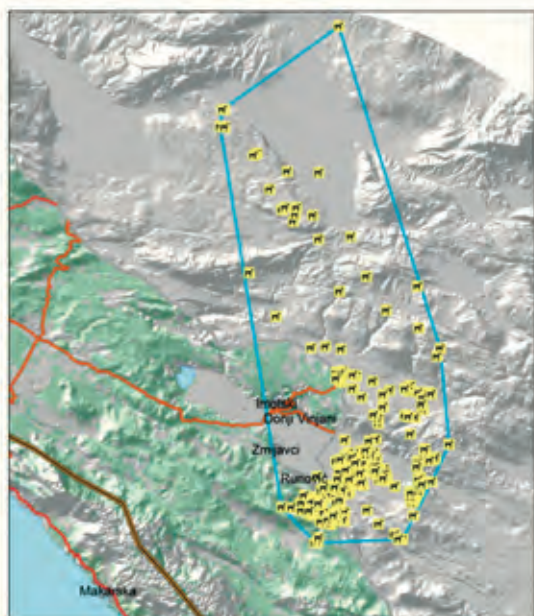
vukova, a nađeni su i ostaci divlje svinje koja je bila vučji plijen. Tijekom istraživanja ulovljena su tri medvjeda, pet jazavaca i veći broj lisica, a 21. rujna u zamku je ulovljen i vuk koji se nakon 15 metara uspio osloboditi. Prema tragovima, moglo se zaključiti da se radilo o odrasloj, relativno velikoj jedinki.

Od sredine rujna na naznačenom području Velebita utvrđena je nazočnost triju vukova, pa se terenske aktivnosti nastavljaju i na području Velebita i na području Ličke Plješivice.

Dalmacija

Iako projektom nije bilo predviđeno telemetrijsko praćenje vukova u Dalmaciji, spletom okolnosti jedna vučica (W11-Eva) bila je obilježena 23. veljače 2005. GPS ogrlicom u području Imotskog.

Slika 7. Vučica Eva je nakon kirurške obrade u veterinarskoj stanici u Imotskom i obilježavanja GPS ogrlicom vraćena u prirodu na istom mjestu gdje je i nađena

Tijekom 157 dana praćenja vučica Eva locirana je ukupno 541 put, od čega 255 puta (47,1% lokacija) u Hrvatskoj i 286 puta (52,9% lokacija) u susjednoj Bosni i Hercegovini. Pri tome se u Hrvatskoj zadržavala na manjem području, oko Runovića i Imotskog, dok je u Bosnu i Hercegovinu odlazila i do 80 km u unutrašnjost, do Tomislavgrada, da bi se opet vraćala u granično područje gdje je provodila najviše vremena. Veličina područja na kojem se kretala vučica Eva bila je 640 km². To je triput više od površine koju pokriva prosječni vučji čopor u Hrvatskoj, uključujući i Dalmaciju. Eva se vjerojatno bar dio vremena kretala i sama, pripremajući se da napusti svoj čopor.

Slika 8. Lokacije vučice Eve

Dana 3. kolovoza 2005. oko 03.30 sati ujutro ustrijeljena je kod Vinjana, u Bosni i Hercegovini. Hrvatska dijeli s Bosnom i Hercegovinom vrlo dugačku granicu, a imamo i zajedničku populaciju vukova koja je s jedne strane granice zakonski zaštićena, dok je s druge strane izvrgnuta pogibelji jer se vukove ondje smije slobodno ubijati. To svakako djeluje nepovoljno na djelotvornost zaštite vukova u Hrvatskoj i bilo bi poželjno da se status vukova u susjednoj Bosni i Hercegovini promijeni u smjeru zaštite.

Smrtnost vukova

Tijekom 2005. godine zabilježena je smrtnost 15 vukova, od čega je 12 slučajeva sigurno potvrđeno nalazom tijela vukova. Osam vukova stradalo je od prometa, četiri su ustrijeljena, jednog su vjerojatno ubili ovčarski psi, dok je uzrok uginuća za dva nepoznat. Zahvaljujući dogovorenom protokolu za prikupljanje usmrćenih zaštićenih vrsta, ažurnije se dojavljuju slučajevi stradavanja vukova.

Tablica 1. Popis poznatih smrtnosti vukova u 2005. godini

datum	mjesto	uzrok	oznaka	spol	dob (god)	masa (kg)
2.1.2005	Novo Selo Bosiljevsko	puška	WCRO59	F	6	37
17.2.2005	Čitluk - Puljane	puška	WCRO61	F	11	29
17.2.2005	Vrbnik Polje - Kaldрма	nepoznato	WCRO60	F	0	24
18.4.2005	Koprivno	auto	WCRO62	F	2	26
5.5.2005	Grab kod Sinja	auto		M	2	
1.6.2005	Oraovac Donji Lapac	nađen mrtav				
14.6.2005	Lovreč	auto	WCRO63	F		
20.7.2005	Voštane Gornje	ovčarski psi	WCRO64	F	2	
3.8.2005	Vinjani kod Imotskog, BiH	puška	WCRO65	F	2.5	
21.8.2005	Ondić	auto	WCRO66	F	2.5	30
31.8.2005	Mazin	puška	WCRO67	M	6	37
1.9.2005	Mojanka	auto	WCRO68			
19.9.2005	Mojanka	auto	WCRO69	F	2	
21.9.2005	Grab	auto	WCRO70			
4.11.2005.	Kričke	auto		F		

Zanimljivo je spomenuti da je zabilježen još jedan slučaj dojave o ranjenom vuku, i to u Lici. Naime, u prijedpodnevnim satima 1. rujna mještani sela Mazin kraj Donjeg Lapca obavijestili su predstavnike ovlaštenih institucija o pronalasku ranjenog vuka na livadi nadomak kuća. Prve informacije upućivale su na stradanje vuka od prometa. Na teren je izašao Igor Hak, ovlašten vještak za utvrđivanje šteta od vuka i ustanovio da je životinja ranjena i da se ne može podići na stražnje noge. Nakon kratke konzultacije s djelatnicima Državnog zavoda za zaštitu prirode i Zavoda za biologiju Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu odlučeno je da se ranjeni vuk pokuša spasiti i vratiti u prirodu. Dr. sc. Josip Kusak u kasnim je večernjim satima vuka dovezao u Zagreb. Radilo se o odraslom mužjaku, starom 3 - 4 godine, teškom 37

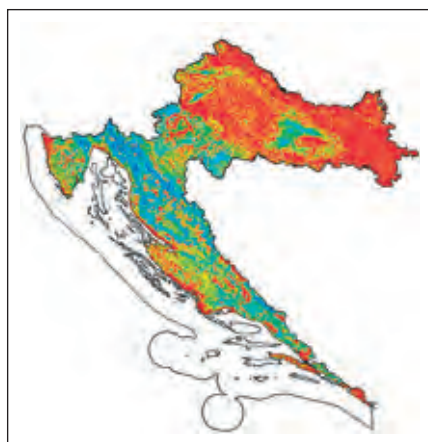
kg. Mještani su mu nadjenuli ime Mane. U suradnji s dr. sc. Draženom Matičićem, v. d. ravnateljem Klinike za kirurgiju, ortopediju i oftalmologiju Veterinarskog fakulteta, osiguran je prihvat, smještaj i obrada ranjenog vuka. Ujutro 2. rujna kirurški tim pristupio je obradi. Nakon rengenске pretrage koja je pokazala prijelom kosti desne stražnje noge zbog prostrjela, odlučeno je da se pristupi operativnom zahvatu. Na žalost, za operacije ustanovljeno je da su povrede tako ozbiljne da se ne mogu sanirati te je odlučeno da se ranjeni vuk eutanazira. S obzirom na to da se radi o prostrjelnoj rani, koja je rezultat nezakonitog djela, o cijelom je slučaju obaviještena nadležna inspekcija zaštite prirode pri Ministarstvu kulture.

Slika 9. Tijek operativnog zahvata na vuku Mane na Klinici za kirurgiju Veterinarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Gis modeliranje

Svrha izrade modela staništa vuka bila je da se na razini cijele države odredi gdje bi se i s kojom vjerojatnošću vukovi mogli u skoroj budućnosti pojaviti. U tu svrhu iskorišteni su do sada prikupljeni podatci o pojavljivanju vukova i podatci o staništu vuka dobavljeni u sklopu LIFE projekta, a koji su vukovima važni u „odlučivanju“ hoće li se na nekom području nastaniti. Tako su u obzir uzeti: broj vrsta parnoprstaša, udio površina pod šumom, udio poljoprivrednih površina, udio pašnjaka, nadmorska visina i gustoća prometnica. Za modeliranje staništa odabrana je metoda „Mahalanobis distance“ kojom je, iz ulaznih setova podataka, izračunana vjerojatnost pojavljivanja vukova na kopnenom dijelu Hrvatske u rezoluciji 250x250m. Proizlazi da bi se vukovi, osim u područjima gdje ih i danas ima, mogli pojaviti i u području Banije, Žumberka, Ćićarije, pa čak i na Papuku. To bi značilo 40-60 vukova više u Hrvatskoj.

Slika 10. Prikaz vjerojatnosti pojavljivanja vukova u Hrvatskoj s obzirom na uvjete staništa na početku 21. stoljeća.

Analiza brojnosti stoke i šteta od vuka

Na temelju analize zapisnika s očevida koje je zaprimilo Ministarstvo kulture, u razdoblju od 1. siječnja do 31. prosinca 2004. godine prijavljeno je ukupno 1420 šteta na stoci što je 9 posto više od broja šteta prijavljenih u 2003. godini. Iako se broj prijavi povećao, to je povećanje znatno manje od onoga koje se dogodilo u 2003. godini u odnosu na 2002., kad je iznosilo 36 posto. Što se tiče podataka za 2005. godinu, oni nisu potpuni jer godina još traje. Ipak, zna se da je od 1. siječnja do 24. listopada ukupno prijavljeno 1145 šteta. S obzirom na taj podatak i dosadašnji trend šteta pretpostavlja se da broj šteta u 2005. godini neće puno odstupati od broja lanišnjih šteta, te da se broj zahtjeva nakon deset godina praćenja napokon ustalio.

Gledajući po županijama, najveći broj odštetnih zahtjeva pristigao je iz Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske, a najmanji iz Karlovačke i Primorsko-goranske županije. Ti podatci u skladu su s podacima iz prethodnih godina. U usporedbi s 2003. godinom, broj prijavljenih šteta po županijama u 2004. uglavnom je ostao nepromijenjen ili se čak bilježe neznatna smanjenja, osim u Splitsko-dalmatinskoj županiji gdje se broj prijavljenih šteta povećao za 156, odnosno 40 posto.

Tablica 2. Broj prijavljenih šteta na stoci u 2003. i 2004. godini

Županija/Godina	2003	2004
Dubrovačko-neretvanska županija	66	82
Karlovačka županija	7	8
Ličko-senjska županija	63	51
Primorsko-goranska županija	13	4
Splitsko-dalmatinska županija	379	535
Šibensko-kninska županija	648	621
Zadarska županija	118	119
UKUPNO	1294	1420

Slika 11. Vještak Damir Bosiljevac obavlja očevid

Očevidi se rade kad god postoji sumnja da je štetu počinila zaštićena životinja (vuk ili ris). Iz tog razloga broj prijavljenih šteta na stoci, odnosno obavljenih očevida ne znači ujedno i broj šteta od vuka. Od ukupnog broja analiziranih zahtjeva, vuk je počinio štetu u 90,7 posto slučajeva, ris u 0,3 posto i pas u 1 posto. U 8 posto slučajeva procjena je bila nesigurna ili nije izrečena. Od svih šteta koje je počinio vuk, u 85 posto slučajeva vještaci su bili sigurni u svoju procjenu, dok su u 15 posto procijenili da se samo vjerojatno radilo o vuku. U odnosu na 2003. godinu uočava se izostanak čaglja, kao počinitelja štete, te nešto veći broj šteta od pasa. Isto tako, broj slučajeva u kojima je počinitelj štete nepoznat povećao se gotovo tri puta.

Tablica 3. Raspored prijavljenih šteta na stoci po procijenjenoj vrsti predatora u 2004. godini

Županija/Predator	Vuk	Ris	Medvjed	Čagalj	Pas	Nepoznat	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska	82	0	0	0	0	0	82
Karlovačka	7	1	0	0	0	0	8
Ličko-senjska	45	3	0	0	0	3	51
Primorsko-goranska	4	0	0	0	0	0	4
Splitsko-dalmatinska	511	0	0	0	2	22	535
Šibensko-kninska	522	0	0	0	13	86	621
Zadarska	116	0	0	0	0	3	119
UKUPNO	1287	4	0	0	15	114	1420

Vuk napada čitav spektar domaćih životinja – od konja, magaraca i goveda, preko ovaca i koza, do svinja i pasa. Najčešći plijen mu je sitna stoka, ovce i koze, koje su u 2004. godini činile 90,6 posto svih napadnutih domaćih životinja.

Tablica 4. Brojnost svake pojedine vrste stoke napadnute od vuka po županijama u 2003. i 2004. godini

Vrsta stoke	Govedo		Konj		Koza		Magarac		Ovca		Pas		Svinja		UKUPNO	
	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004	2003	2004
Županija/ Godina																
Dubrovačko-neretvanska	30	34	3	3	31	52	5	3	72	61	0	4	0	4	141	161
Karlovačka	0	0	0	0	1	0	0	0	9	18	1	0	0	2	11	20
Ličko-senjska	0	0	1	0	6	48	0	0	165	91	0	2	0	0	172	141
Primorsko-goranska	0	0	0	0	32	0	0	0	2	15	1	0	0	0	35	15
Splitsko-dalmatinska	15	38	0	1	338	271	6	14	391	533	52	77	0	0	802	934
Šibensko-kninska	6	15	0	0	127	129	17	2	1009	845	13	26	0	0	1172	1017
Zadarska	10	18	2	0	145	154	1	1	186	173	2	4	0	0	346	350
UKUPNO	61	105	6	4	680	654	29	20	1834	1736	69	113	0	6	2679	2638

Iako se broj odštetnih zahtjeva u 2004. godini u odnosu na 2003. povećao (9%), ukupan broj nastradalih životinja smanjio se za 41 grlo, odnosno 1,5 posto. Konkretno, bilježi se smanjenje nastradalih ovaca i koza, a povećanje nastradalih goveda i pasa. Razlog može biti u sve većoj osviještenosti vlasnika stoke o potrebi čuvanja ovaca i koza kao najčešćeg plijena vuka, te u zaboravljanju da je vuk kadar usmrtniti i životinju znatno veću od sebe, kao što je govedo. Isto tako, pas na lancu ili „pušten da se istrči“ postaje lakši plijen od stada čuvanih psima tornjacima ili električnim ogradama (u čemu je znatno pomogao program donacija). No iako se ukupan broj nastradalih životinja u 2004. smanjio u odnosu na 2003., kako goveda i psi imaju veću tržišnu vrijednost od ovaca i koza, ukupna se novčana vrijednost odobrena za odštete povećala. Tako je u 2003. godini isplaćeno 1.868.205,81 kuna, a u 2004. godini 1.918.708,23 kuna.

Prostorno gledajući, najviše stoke nastradalo je na području Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije što se poklapa s najvećim brojem zahtjeva za naknadu šteta pristiglih iz tih dviju županija. Kao i u 2003. godini, u njima je u 2004. nastradalo 74 posto sve nastradale stoke, s razlikom da se broj stradalih životinja, prvenstveno ovaca, u Šibensko-kninskoj županiji smanjio, a u Splitsko-dalmatinskoj povećao. Razlog povećanog broja odštetnih zahtjeva, te nastradale stoke u Splitsko-dalmatinskoj županiji vjerojatno leži u boljoj pokrivenosti toga velikog prostora vještacima za procjenu šteta na stoci i boljoj informiranosti ljudi. Naime, u 2003. godini imenovan je još jedan vještak za područje Splitsko-dalmatinske županije, no trebalo je proći neko vrijeme da stanovnici doznaju za njega i počnu ga učestalije pozivati na očevide. Isto tako, moguće je da je izgradnja autoceste prouzrokovala premještanje pojedinih vučjih čopora i promjenu područja njihova utjecaja na stoku. Kako se velik broj napada događa upravo u općinama na graničnom području između Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije, to je vjerojatno razlog promijenjenog broja nastradalih ovaca u tim dvjema županijama.

I u ovom biltenu prikazan je udio stoke nastradale od vuka, prvenstveno ovaca i koza kao najčešćih žrtava vučjih napada, u ukupnom broju ovaca i koza pojedine županije. Podatke o ukupnom broju stoke u 2004. godini ustupio je Hrvatski stočarski centar (HSC) i oni, kao i podatci za 2003. godinu, uključuju svu stoku za koju su bili traženi državni poticaji, bez obzira na to je li ona uključena u sustav selekcije ili je izvan njega. Isto tako, ti podatci uzimaju u obzir samo stoku prisutnu

Tablica 5. Udio ovaca i koza nastradalih od vuka u ukupnom broju ovaca i koza svake pojedine županije, u 2004. godini

Vrsta stoke	Ovce		Koze	
	Ukupno reg. od HSC	Udio (%)	Ukupno reg. od HSC	Udio (%)
Dubrovačko-neretvanska	3789	1.61	1507	3.45
Karlovačka	14410	0.12	905	0.00
Ličko-senjska	57913	0.16	2322	2.07
Primorsko-goranska	44324	0.03	743	0.00
Splitsko-dalmatinska	50691	1.05	8816	3.07
Šibensko-kninska	73904	1.14	6118	2.11
Zadarska	97159	0.18	13679	1.13
UKUPNO	342190	0.51	34090	1.92

na području rasprostranjenosti vuka, tj. na kopnenom dijelu istraživanih županija, dok je stoka koja nastanjuje otoke isključena iz analize. Uspoređujući rezultate dobivene za 2003. godinu s rezultatima za 2004. uočava se lagano smanjenje udjela stoke nastradale od vuka u ukupnom broju stoke. Udio ovaca je s 0,79 posto pao na 0,51 posto, a udio koza s 2,11 posto na 1,92 posto.

Slika 12. Manji broj nastradalih ovaca i koza u odnosu na 2003. godinu rezultat je veće osviještenosti vlasnika stoke o potrebi čuvanja stoke

Izvešće o stanju populacije vuka u Hrvatskoj u 2005. godini

Za potrebe provedbe Plana upravljanja vukom početkom rujna izrađeno je *Izvešće o stanju populacije vuka u Hrvatskoj u 2005. godini*. U Izvešču su navedene glavne karakteristike područja rasprostranjenosti vuka u Hrvatskoj (naseljenost, uzgoj stoke, prisutnost divljači), izneseni podatci o štetama na stoci i utjecaju na divljač, procijenjena brojnost populacije vuka prema iskazima lokalnih stručnjaka, dani podatci o smrtnosti vukova u 2005. godini te ukratko opisano stanje populacije vuka u susjednim državama s kojima Hrvatska dijeli populaciju (Bosna i Hercegovina i Slovenija).

Zaključeno je da je područje rasprostranjenosti vuka uglavnom slabo naseljeno, no s velikom brojnošću stoke. Najveća gustoća ovaca i koza zabilježena je na području dalmatinskih županija, dok je u Primorsko-goranskoj, Karlovačkoj i Ličko-senjskoj taj broj znatno manji. S druge strane, te županije odlikuju se većom gustoćom divljači koje na području Dalmacije ima malo. Analize zapisnika s očevida šteta na stoci potvrđuju taj podatak, budući da se više od 90 posto svih šteta na stoci događa upravo na području Dalmacije gdje domaće životinje čine većinu hrane vuka. Općine s daleko najvećim zabilježenim brojem šteta u zadnjih nekoliko godina su Unešić i Kistanje u Šibensko-kninskoj županiji.

Procjena brojnosti populacije vuka u Hrvatskoj, napravljena na osnovi iskaza ovlaštenih vještaka za utvrđivanje šteta od zaštićenih vrsta životinja, znanstvenika koji se bave istraživanjem vukova, nadzornika u zaštićenim područjima i lokalnih lovnika – rezultirala je rasponom od najmanje 155 do najviše 225 jedinki, tj. prosječno njih 190, raspoređenih u četrdesetak čopora. Među lokalnim stručnjacima prevladava mišljenje da se brojnost populacije vuka ne mijenja, osim na području

Šibensko-kninske županije gdje zbog povećanog broja šteta na stoci vještak smatra da se brojnost populacije povećala i Dubrovačko-neretvanske županije gdje se prema iskazu vještakinje brojnost znatno smanjila.

Analiza smrtnosti vukova pokazala je da vuka najviše ugrožava nezakoniti odstrjel i promet. Od 1. siječnja do 5. rujna 2005. bilo je zabilježeno stradanje ukupno 12 vukova, tri jedinke manje od predložene godišnje kvote. No s obzirom na dotadašnji trend, smatralo se da će do kraja godine biti evidentirano još slučajeva stradanja, što se kasnije pokazalo točnim.

Procijenjena brojnost populacije vuka u Bosni i Hercegovini je 480 - 490 jedinki. Vuk po entitetskoj zakonskoj regulativi o lovstvu pripada grupi nezaštićenih vrsta i godišnji odstrjel iznosi oko 140 jedinki. U ruralnim su predjelima česte štete na stoci, ali se zbog statusa vuka kao nezaštićene životinje stočarima ne isplaćuju nikakve naknade. Slovenija svoju populaciju vuka procjenjuje na 60 - 100 jedinki. Vuk je u Sloveniji zaštićen i stočari kojima nanese štetu imaju pravo na odštetu. Iako se radi o zaštićenoj životinji, zahvati u populaciju su dopušteni u sklopu redovitog i izvanrednog odstrjela. No u 2005. godini, zbog nedovoljnog poznavanja dinamike i brojnosti populacije vuka zahvat nije dopušten.

Slika 13. Izveštje o stanju populacije vuka u 2005. godini

Smanjenje šteta

Donacija pasa tornjaka i električnih ograda

Program dodjele pasa tornjaka i električnih ograda, zacrtan projektom, ostvaruje se i dalje jer je interes stočara premašio sva očekivanja. Tako je od travnja 2005. dodijeljeno još 13 pasa i 13 električnih ograda. Valja podsjetiti da je projektom bila predviđena donacija 60 pasa tornjaka i 20 električnih ograda. Koliko je broj planiranih donacija premašen pokazuje brojka od ukupno 102 dodijeljena psa i 46 električnih ograda.

To je rezultat doniranih sredstava iz fonda LIFE, ali i sredstava Državnog zavoda za zaštitu prirode, kao i Primorsko-goranske i Zadarske županije. Naime, održanim prezentacijama o rezultatima i učincima projekta u pojedinim županijama upozorilo se na nužnost pomoći stočarima, a to je u pojedinim županijama potaknulo i ostvarilo bolju suradnju u rješavanju zajedničkih problema.

Dugoročan interes nije samo u prepoznavanju problema i doniranju sredstava, već i više u edukaciji stočara koji žive u područjima rasprostranjenosti velikih zvijeri. Tako je podignuta razina osviještenosti o nužnosti stalnoga nadzora nad stokom koja je na slobodnoj ispaši, pogotovo tamo gdje postoji veći rizik od šteta. Sada je znatno veći broj domaćinstava koja su se organizirala tako da stoku prate na

ispašu, a povećana je i uporaba pastirskih pasa. Čak se kod pojedinih stočara koji su podnosili pojedinačno veće štete, u međuvremenu broj šteta smanjio ili je ona posve izostala. Takvi su stočari primjer ostalima, pa se dugoročno očekuje veća inicijativa u samostalnom nabavljanju pastirskih pasa i električnih ograda radi zaštite od napada velikih zvjeri.

Slika 14.
Program donacija
pasa tornjaka i
električnih ograda
zbog velikog
interesa znatno je
premašio planirani
broj

Gorski kotar i Lika

Psi tornjaci

Na području Gorskog kotara i Like od početka projekta donirano je ukupno 37 pasa. U okviru projekta donirano je 26 muških štenaca, a 5 je otkupljeno sredstvima Primorsko-goranske županije. Državni zavod za zaštitu prirode otkupio je još 6 ženskih štenaca s namjerom da se po dostizanju spolne zrelosti upotrijebe za rasplod. Na taj se način dugoročno potiče i nadzire ciljani uzgoj i veća uporabnost kvalitetnih autohtonih pastirskih pasa - tornjaka. Stočari koji su preuzeli žensku štenad obvezali su se prvo leglo donirati Državnom zavodu za daljne donacije, a dugoročno slijediti upute stručnih voditelja uzgoja. Psi su donirani stočarima iz sljedećih mjesta: Brinje, Donji Lapac, Gomirje, Gospić, Karlobag, Klanac, Korenica, Lički Osik, Lukovdol, Lukovo Šugarje, Moravice, Mrkopalj, Novi Vinodolski, Ogulin, Perušić, Podlapača, Senj, Smiljan, Sunger, Tršće i Vrbovsko.

Primopredaja je obavljena u regionalnom uredu u Gospiću i na terenu kod samih stočara. Prigodom donacije svaki je put održano predavanje o načinu odgoja, korištenja i prehrane pasa. Stočarima su upute predane i u pismenom obliku, a za svakog je psa pojedinačno izrađena i tablica s obveznim datumima cijepljenja protiv zaraznih bolesti, parazita i bjesnoće.

Zahvaljujući dobroj suradnji s lokalnim veterinarskim stanicama koje se brinu o zdravstvenom stanju doniranih pasa, u nekoliko je slučajeva pravovremena obavijest stočara i intervencija veterinaru spasila život doniranoga psa.

Unatoč tomu na području Gorskog kotara i Like stradalo je šest pasa. Tri su, unatoč stručnoj intervenciji, stradala od bolesti (srčani zastoj i parvoviroza), a tri nesretnim slučajem (dva od ugušenja i jedan od prometa). O svakom pojedinačnom slučaju stočari su obavijestili regionalnoga koordinatora i o svakom je stradalom psu sastavljeno policijsko i veterinarsko izvješće.

U okviru svojih obveza regionalni koordinator redovito svaka dva mjeseca obilazi stočare i nadzire donirane pse. Tada provjerava kako i u kojim uvjetima drže psa, kakvo mu je stanje i kolika djelotvornost, odnosno pridržava li se stočar uputa i izvršava li obveze iz potpisanog ugovora o pravu korištenja doniranog psa. Svaki pas se fotografira. Podatke skupljene na obilasku regionalni koordinator upisuje u obrazac, pripremljen za svakog psa pojedinačno. Na taj način vodi bazu podataka o doniranim psima.

Psi koji su donirani kad se s projektom započelo sada imaju više od godine dana i njihova je uspješnost na terenu višestruko potvrđena. Prema izjavama samih stočara, znatno im je olakšano vođenje stoke na ispašu i nadzor nad njom. Kod pojedinaca štete su izostale, a pojavile se u blizini kod susjednih stočara koji ne drže pastirske pse. Što se tiče držanja i njege tornjaka, i tu su stočari jako zadovoljni. Naime, tornjak se pokazao kao malo zahtjevan pas, izrazito socijaliziran u doticaju s ljudima i primjereno oštar u čuvanju stoke i imovine.

Slika 15. Tornjak od najranije dobi boravi sa stadom u štali...

Slika 16. ...i na paši

Električne ograde

Od početka projekta na području Gorskog kotara i Like donirana je ukupno 41 električna ograda. Od toga 13 ih je nabavljeno zahvaljujući sredstvima Primorsko-goranske županije.

Ograde su donirane stočarima iz Brinja, Fužina, Gomirja, Gospića, Ličkog Osika, Lukovdola, Moravica, Mrkoplja, Mušaluka, Novog Vinodolskog, Senja, Smiljana, Štikade i Udbine.

Donacije električnih ograda također su se pokazale uspješnima. Sami stočari kupuju dodatne električne žice i proširuju postojeće osiguranje, a povećao se i broj zahtjeva. Čine to zato što stočari koji stoku drže na primjeren način u električnoj ogradi, više ne trpe štete.

Regionani koordinator redovito obilazi donirane stočare i pregledava postavljene električne ograde. Stočari bilježe uključivanje i isključivanje ograde, i ostale parametre, u predviđene obrasce. Tijekom zimskih mjeseci kad se električna ograda ne koristi dužni su ju propisno uskladištiti.

Slika 17. Električna ograda jednako uspješno štiti stoku na livadi...

Slika 18. ...i na šumskom terenu

Psi tornjaci

Na području Dalmacije donirano je ukupno 59 pasa. U okviru projekta donirana su 54 muška štencia, a pet ih je otkupljeno sredstvima Zadarske županije.

Psi su donirani stočarima iz sljedećih mjesta: Čvrljevo, Boraja, Ervenik, Glavice, Gljev, Hrvace, Kijevo, Knin, Krnjeuve, Kruševo, Lečevica, Maovice, Mirlović Zagora, Nevest, Nunići, Planjane Donje, Podumci, Primorski Dolac, Radašinovci, Radučić, Ričice, Rupe, Sinj, Unešić, Vinjani Donji i Vinjani Gornji.

Program donacije provodio se na isti način kao i u Gorskom kotaru i Lici, uz edukaciju stočara i redoviti nadzor kako bi se donirani psi osposobili za svoju ulogu čuvara stoke. Unatoč tomu, na ovom je području bilo značajnih gubitaka. Od 10 pasa jedan je, iako se stručno interveniralo, stradao od bolesti (parvoviroza), dva su stradala nesretnim slučajem (promet), dva nestala (nepoznat razlog, pretpostavlja se da je jedan ukraden), a čak ih je šest otrovano. U područjima gdje su psi stradali od otrova obaviještena je i ovlaštena inspeksijska služba, a policijski zapisnici o tome proslijeđeni su Državnom odvjetništvu.

I ovdje su se psi donirani na početku projekta pokazali vrlo djelotvornima na terenu. Unatoč početnom nepovjerenju stočara iz Dalmacije, oni sada govore u korist pastirskih pasa. Vrlo su zadovoljni njihovim radom jer im znatno pomažu u nadzoru stoke. Najveći problem u Dalmaciji psima su velike vrućine i nedostupnost svježe vode. No i sami stočari zbog istog problema izbjegavaju ispašu stoke tijekom dana kada su vrućine najveće. Važno je napomenuti da kod doniranih stočara nisu zabilježene štete od vuka. Na temelju pozitivnih rezultata raste i broj zahtjeva za donacijom, a nerijetko pojedini stočari i sami obavljaju pse tornjake.

Slika 19. Donacija pasa tornjaka u Unešiću

Slika 20. Tornjak nazvan Bistri iz Čiste Male nastradao od otrova

Električne ograde

U okviru projekta na području Dalmacije dodijeljene su četiri električne ograde stočarima u Biteliću, Benkovcu i Kijevu. Donirani stočari su zadovoljni zaštitom koju ona pruža stoci, a regionalni ih koordinator redovito obilazi. Loši terenski uvjeti za postavljanje ograda u Dalmaciji glavni su razlog što novih zahtjeva nema.

Edukacija i informiranje

Publikacije

U svibnju 2005. godine izdan je drugi broj biltena projekta s rezultatima aktivnosti provedenih u drugoj godini projekta. Drugi broj biltena sadrži i Akcijski plan provedbe planova upravljanja vukom i risom, Protokol za prikupljanje usmrćenih zaštićenih vrsta (vuka, risa), kao i planove za treću godinu projekta.

Tiskano je i novi poster vuka. Ovaj put vukovi na posteru su „poznate“ jedinke, uhvaćene na području Hrvatske i telemetrijski praćene. Uz ostale poster prikazuje i „televizijsku zvijezdu“ Evu, vučicu samotnjakinju Milu, koja je u potrazi za partnerom prelazila velike udaljenosti, i Hildu, koja se prati više od tri godine i koja tako postaje najduže praćena vučica u Hrvatskoj.

Osim postera o vuku, tiskano je i sedam edukativno-izložbenih plakata s informacijama o biologiji vuka, njegovu načinu života, rasprostranjenosti, komunikaciji i o planu upravljanja vukom, razlozima za očuvanje vuka i konkretnim prijedlozima na temelju kojih svaki pojedinac može pridonijeti očuvanju vuka i risa u Hrvatskoj. Plakati su korišteni za potrebe održavanja *Dana otvorenih vrata* i prigodom ostalih predstavljanja rezultata projekta.

Kao što je već spomenuto, izrađeno je i *Izvešće o stanju populacije vuka u Hrvatskoj u 2005. godini*.

U mjesecu studenom 2005. godine izdana je slikovnica o vuku za djecu predškolskog uzrasta pod nazivom „Priča o vučiću Grgi“ autorice Sanje Pilić. Vučić Grga u prvom licu priča o svom životu, od trenutka kada je prvi put otvorio oči u brlogu do trenutka kada sa svojom životnom suputnicom zasniva vlastiti čopor. Tijekom odrastanja Grga uči o vučjim čoporima, o važnosti vukova u šumskoj zajednici, ali i o ljudima i prometnicama. Nižom šarenih, humorističnih ilustracija te jednostavnim i toplim, a opet vrlo realističnim književnim tekstom, bez mnogo elemenata bajkovitog, želi se djecu najmlađe dobi pravilno poučiti o životu vuka kako bi se razbili mitovi o zločestom vuku iz Crvenkapice koji jede ljude.

Slika 21. Drugi broj biltena projekta

Slika 22. Poster s telemetrijski praćenim vukovima u Hrvatskoj

Slika 23. Edukativni plakati o vuku (nastavak na sljedećoj stranici)

Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj

Šta je Plan upravljanja vukom?

Plan upravljanja vukom je dokument koji sadrži prijedloge konkretnih aktivnosti (ili pravila) usmjerenih da se riješi situacija vezana za vukove i ljude.

Šta Plan donosi?

Tematski područje	Opis	Opis aktivnosti
Upravljanje populacijom	Upravljanje populacijom vukova u skladu s njihovim ekološkim potrebama i održivošću populacije.	Upravljanje populacijom vukova u skladu s njihovim ekološkim potrebama i održivošću populacije.
Upravljanje rizikom	Upravljanje rizikom od napada vukova na ljude i imovinu.	Upravljanje rizikom od napada vukova na ljude i imovinu.
Upravljanje životom	Upravljanje životom vukova u skladu s njihovim ekološkim potrebama i održivošću populacije.	Upravljanje životom vukova u skladu s njihovim ekološkim potrebama i održivošću populacije.
Upravljanje vukovima	Upravljanje vukovima u skladu s njihovim ekološkim potrebama i održivošću populacije.	Upravljanje vukovima u skladu s njihovim ekološkim potrebama i održivošću populacije.

Kako je nastao?

Plan je izrađen uz pomoć stručnjaka iz različitih područja (ekologije, veterinare, lovstva, policije, zaštite prirode, itd.) i temelji se na najboljim dostupnim podacima i iskustvu.

Tko je zadužen za provođenje Plana upravljanja?

Plan će provesti Ministarstvo zaštite okoliša, prostora i građevinarstva, uz suradnju s lokalnim vlastima i zainteresiranim stranama.

Kako možete sudjelovati u očuvanju vuka i risa u Hrvatskoj?

Za uspješno provođenje planova upravljanja vukom i risom u Republici Hrvatskoj, prijeko je potrebna vaša suradnja. Evo konkretnih prijedloga i korisnih informacija koje će vam pomoći da nam se pridružite u nastojanjima na očuvanju prirodnih vrijednosti naše zemlje:

- Imajte **inkonzistentne i netočne vjere** ili **strah**, obavijestite zvaničnog tijela za procjenu šteta od zločinaca velikih zvijeri (vuka i risa).
- O **inkonzistentne vjere** i **netočne vjere** i općenito o krivodjeli, obavijestite lovnu inspekciju.
- U slučaju **vnaka uz vjere**, odmah kontaktirajte zvaničnog tijela.
- Pridružite **svom timu**.
- Radite ili sudjelujte u **programima obrazovanja** vjere **na vjere** i **informativnih vjere** ili ih izmislite sami, kontaktirajte naše regionalne vjere.
- **Organizirajte vjere** i **informativnih vjere** mogu biti (i) vjere raznih vrsta (vjere i vjere) vjere, ako imate informacije o vjere, odmah kontaktirajte područnu inspekciju zvaničnog tijela.
- **Stolari, proizvođači inženjerske i vjere** i **inženjerske vjere** koje biste trebali riješiti svoje probleme, sudjelujte u odlučivanju o zaštiti vuka i risa u Hrvatskoj i predstavite svoje proizvode (št, inženjerske, mesa) koji su nastali u očuvanim područjima velikih zvijeri.
- Kontaktirajte nas i rado ćemo se odzvati pozivu u vaše vjere ili (št) i odštati **probleme** i **informativnih vjere** i **informativnih vjere** za predložiti edukativne materijale.
- Radimo na **razvoju vjere** koji se temelji na prirodnim velikim zvijeri u Hrvatskoj. Okupite se na vjere!
- See naša vjere na web stranici www.life-vuk.hr ili www.life-vuk.hr.

Više pitanja i informacije, obavezno na adresama:

Štovično vjere za vjere
 Štovično vjere za vjere
 Štovično vjere za vjere
 Štovično vjere za vjere

Regionalni vjere za vjere
 Štovično vjere za vjere
 Štovično vjere za vjere
 Štovično vjere za vjere

Kako vukovi komuniciraju?

• Papat divjaka, i vuk je razvio različite načine međusobne komunikacije.

• OSJETLJIV NUKAN služi se u komunikaciji sa svojim vrstama, u prazninu, kroz teritoriju susjedstvom i izražavanjem, ali mnogim drugim životinjskim okolišima.

• Svaki vuk ima jedinstven miris kao i svaki drugi životinjski miris koji je jedinstven.

• Vukovima, kao i svim drugim životinjama, treba imati dovoljno prostora za izražavanje i komunikaciju.

Kako žive vukovi?

• Vuk je terestrični teritorijalni predator. Oni su životinje koje žive u teritorijalnim grupama koje se nazivaju vojske.

• U vojski postoji stalna dominacija i podređenost. Dominantni vukovi su najstariji i najjači.

• Dominantni vukovi su najstariji i najjači. Oni su vođa vojske i odgovorni su za njeno funkcioniranje.

• Vukovi su životinje koje žive u teritorijalnim grupama koje se nazivaju vojske.

Gladan kao vuk

• Vuk se hrani jelen, srna i divlja svinja, ali pojeda i mnogo stocara, poput zrna ili kukuruza.

• U starijim krajevima ljudi su lovili vukove – lakše silov nego divlje životinje.

Zašto moramo očuvati vuka?

"Mnogi ljudi razmišljaju od vuka, drugi ga spremno brane, ali nitko ne može poreći da je vuk snažna, inteligentna, sporna i društvena životinja."

— David Balf, američki ornitolog

• Vuk je danas voličevim simbol divljine, vrijete koji je

Vuku u goste

RASPROSTRANJENOST I BROJNOST VUKA

- Vuk ide u red najopasnijih i najrizičnijih predatora među sisavcima i rasprostranjen je diljem Zemljine sjeverne poluloke.
- Poznate su tri vrste: sivi vuk (*Canis lupus*), crveni vuk (*Canis rufus*) i tibetanski vuk (*Canis sinensis*).
- Procjenjuje se da ih danas ima oko 150 000 u cijelom svijetu, a mogu se naći u 41 zemlji.
- U Hrvatskoj ih između 130 i 170 rakovci.

KAKO IZGLEDA SIVI VUK?

- Nazivamo ga sivim vukom, ali to ne znači da mu je krzno uvijek sive boje. U nekim područjima sasvim je moguće da je potpuno crno ili potpuno bijelo.
- Odrasli sivi vuk u Hrvatskoj teži u prosjeku 31 kg. Od svih vrsta divljih krpava repta u prosjeku je dužina 153 cm, a visok 66 cm.

STANIŠTE VUKA

- Vuk može živjeti gotovo na svakom staništu, od tropskih tropskih do snježnog Arktika.
- Od staništa traži jedino da obiluje hranom i da ne njemu može prestatu zaklon od pogleda ljudi.

Slika 24. Slikovnica o vučiću Grči

Web stranica

Službena web stranica prati sve aktivnosti koje se provode u okviru projekta. Kako bi internetski posjetitelji raspolagali ažurnim i kvalitetnim informacijama, web stranica se redovito obogaćuje novim sadržajima.

Uspjeh službene web stranice projekta potvrđuje i mjesečna statistika posjećenosti prema kojoj se broj onih koji ju otvaraju povećava iz mjeseca u mjesec, već prelazeći brojku od 25 000. Najveći je broj posjetitelja iz susjednih zemalja, no redovito su zastupljene i ostale europske zemlje, poput Njemačke, Švicarske, Rumunjske, ali i udaljenije zemlje svijeta, poput SAD-a, Kanade, i mnogih drugih.

Slika 25. Službena web stranica projekta www.life-vuk.hr

Predavanja u školama

Od izdavanja drugog broja biltena, održana su predavanja o vuku u još sedam osnovnih i šest srednjih škola na području rasprostranjenosti vuka, a jedno izviđačima iz Zagreba. Predavanje u Zagrebu održano je u suradnji s *Udruženjem za zaštitu vukova* iz Zadra koje u velikoj mjeri pomaže i u organizaciji predavanja na zadarskom području. Tako su od početka projekta održana ukupno 54 predavanja.

Kao predavač se dr. sc. Josipu Kusaku od jeseni 2005. pridružila i apsolventica s Veterinarskog fakulteta Magda Sindičić, koja je već dugo uključena u istraživanja i zaštitu velikih zvijeri u Hrvatskoj.

Slika 26. Predavanje za učenike osnovne škole „Šime Budinić“ u Zadru

Predavanja su održana u ovim školama:

Osnovne škole

OŠ „Šime Budinić“, Zadar
OŠ „Zrinski i Frankopani“, Otočac
OŠ „Plitvička Jezera“, Mukinje
OŠ „S. S. Kranjčević“, Senj
OŠ „Luka Perković“, Brinje
OŠ „Skradin“, Skradin
OŠ „Primošten“, Primošten

Srednje škole

Gimnazija „Vladimir Nazor“, Zadar
Gimnazija „Juraj Baraković“, Zadar
Prirodoslovno-grafička škola, Zadar
Ugostiteljsko-turistička škola „Plitvička Jezera“, Korenica
Srednja škola „Pavle Ritter Vitezović“, Senj
Srednja škola „Otočac“, Otočac

Dokumentarni filmovi

Snimljena su dva kratkometražna dokumentarna filma o problematici očuvanja vuka u Hrvatskoj. Prvi film objašnjava situaciju s vukom u Hrvatskoj – stanje populacije, izgled staništa, metode i rezultate znanstvenih istraživanja, štete od vuka na stoci te sukobe među interesnim skupinama. Drugi govori o zaštiti vuka, odnosno ustrojstvu, financiranju i aktivnostima projekta.

Slika 27. Snimanje dokumentarnog filma o vuku

Informiranje javnosti

Dani otvorenih vrata

Na području Like i Gorskog kotara održani su *Dani otvorenih vrata*, u čijoj je organizaciji uz LIFE projekt, sudjelovao i LIFE COEX projekt koji u Hrvatskoj želi dugoročno osigurati pozitivan stav javnosti prema medvjedu, a provodi ga Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Riječ je o edukativno-informativnoj izložbi koja je sebi postavila cilj da stanovnike područja na kojem žive velike zvijeri upozna s njihovom

Slika 28. Dani otvorenih vrata u Mrkoplju

Slika 29. Informativni štand na manifestaciji „Jesen u Lici“

Slika 30. Štand i edukativno-informativna izložba o velikim zvijerima na Sajmu lova u Rijeci

biologijom, stanjem populacija i programima zaštite. Osim edukativnih plakata o vuku, risu i medvjedu, tom su prigodom posjetitelji mogli dobiti edukativni materijal, odnosno brošure, biltene, letke, primjerke planova upravljanja i gospodarenja te praktične informacije o problematici velikih zvijeri i načinima kako se uključiti u njihovo očuvanje. *Dani otvorenih vrata* su održani kao zasebni događaj u Gospiću, Krasnom, Mrkoplju i Delnicama, a kasnije, u sklopu većih manifestacija, na području Like i Gorskog kotara. Prvi takav događaj bila je izložba tradicionalnih proizvoda „Jesen u Lici“, održana 8. i 9. listopada 2005. u Gospiću, gdje je edukativno-informativna izložba o velikim zvijerima bila postavljena zahvaljujući suradnji s Ličko-senjskom županijom i Centrom za razvoj poduzetništva. Bila je to prigoda i za dva predavanja o vuku i medvjedu. Osim plakata, na manifestaciji su bile izložene kože i lubanje velikih zvijeri, dijelili su se letci, publikacije i poster, a posjetitelji su mogli dobiti i odgovore na sva svoja pitanja o velikim zvijerima od Jasne Jeremić, Sonje Desnica, Dragana Šarića i Magde Sindičić. U suradnji s organizacijskim odborom Riječkog sajma i Lovačkim savezom Primorsko-goranske županije, izložba o velikim zvijerima bila je održana i na 7. sajmu lova i ribolova, u sklopu 22. sjevernojadranskog sajma, od 19. do 23. listopada 2005. u Rijeci. Posjetiteljima, među kojima su većina bili lovci, predstavljani su planovi upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima, a da bi se oni proveli njihovo je sudjelovanje prijeko potrebno. U sklopu sajma organiziran je i okrugli stol o temi lovstva i pristupa Europskoj uniji, a i taj je skup iskorišten za predstavljanje Planova upravljanja vukom i risom u Hrvatskoj i Plana gospodarenja medvjedom.

Sudjelovanje na domaćim i međunarodnim skupovima

Rezultati projekta, a posebice Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj, predstavljeni su na međunarodnim skupovima na kojima su sudjelovali djelatnici i suradnici na projektu. Tako je u Ljubljani od 26. do 28. rujna održan 2. slovensko-hrvatski kongres o egzotičnim i divljim životinjama. Predavanja i prezentacije bile su podijeljene u nekoliko područja: glodavci i kunići, ptice, gmazovi, vodozemci i ribe, CITES, slobodnoživuće životinje i zaštita prirode te ostale egzotične vrste životinja.

U okviru teme slobodnoživućih životinja i zaštite prirode održala je Jasna Jeremić iz Državnog zavoda za zaštitu prirode prezentaciju rezultata projekta, s posebnim naglaskom na Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj. Svi sudionici mogli su dobiti brošure, bilten i Plan upravljanja, materijal tiskan u okviru projekta, a dodatnu preglednu informaciju nudio im je izloženi edukativni poster. Zanimanje je bilo veliko budući da stručnjaci iz Slovenije uskoro i sami započinju ostvarivati takav projekt.

U organizaciji *Međunarodnog centra za vukove* iz Minnesote održana je u Colorado Springsu od 1. do 4. listopada Međunarodna konferencija o vukovima. Na konferenciji su sudjelovali mnogi znanstvenici i stručnjaci koji se bave vukovima, a održane su prezentacije iz područja istraživanja vukova, upravljanja vukovima, edukacije, ljudske dimenzije, utjecaja vuka na stoku i divljač i dr. Problematici zaštite vukova u Hrvatskoj posvećene su čak tri prezentacije. Tako je Ana Štrbenac iz Državnog zavoda za zaštitu prirode upoznala sudionike s ključnim pitanjima zaštite vuka u Hrvats-

Slika 31. Predstavljanje rezultata projekta na Međunarodnoj konferenciji o vukovima u Coloradu

koj, aktivnostima u okviru LIFE projekta i Planom upravljanja vukom u Hrvatskoj. Pojednosti o radu na zajedničkim radionicama, čiji je rezultat ovaj Plan, izložio je prof. Alistair Bath sa Sveučilišta u Newfoundlandu, koji je bio moderator radionica. Dr. sc. Josip Kusak s Veterinarskog fakulteta predstavio je istraživački aspekt zaštite vukova u Hrvatskoj, uključujući rezultate istraživanja populacije vuka u Hrvatskoj koja se u posljednje tri godine provode u okviru LIFE projekta. Prezentacije su bile izvanredno posjećene i prihvaćene, a Hrvatska je i ovom prigodom više puta istaknuta kao pozitivan primjer zaštite vuka u suradnji svih interesnih skupina.

Na Brijunima je od 10. do 13. listopada održan međunarodni simpozij „Divljač i ekologija“, u sklopu kojega je prof. Đuro Huber s Veterinarskog fakulteta predstavio planove upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima.

U organizaciji portugalske udruge *Vuk* u mjestu Castelo Branco u Portugalu je od 10. do 13. studenog održan 2. međunarodni kongres o iberijskom vuku. Na ovom događaju sudjelovala je i Sonja Desnica iz Državnog zavoda za zaštitu prirode, koja je održala prezentaciju rezultata projekta i Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj.

Slika 32.

... i na 2. slovensko-hrvatskom kongresu o egzotičnim i divljim životinjama u Ljubljani

Medijska prezentacija

Mediji su nastavili pratiti tematiku zaštite vuka pa je objavljeno više članaka u tiskovinama, a problematika vuka bila je tema popularno informativnih i znanstvenih televizijskih emisija poput „Dobro jutro, Hrvatska“ i „Trenutak spoznaje“. Posebnu pozornost je privukao slučaj ozlijeđenog vuka iz Mazina.

Vuk je također tema mjeseca studenog na web stranici *www.fauna.hr* koju uređuje udruga Terra. Svrha je web stranice da brojnim autorskim tekstovima, fotografijama, video snimkama, interaktivnom animacijom i poučnim igrama upozna javnost sa zanimljivim i malo poznatim činjenicama o vukovima, objasni kako na njih djeluje sve jači ljudski utjecaj i predstavi programe zaštite na temelju aktivnosti koje se provode u okviru projekta „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“.

Spomenuta web stranica dobila je nagradu *Svjetskog samita o informacijskom društvu* kao najbolji znanstveni internetski projekt.

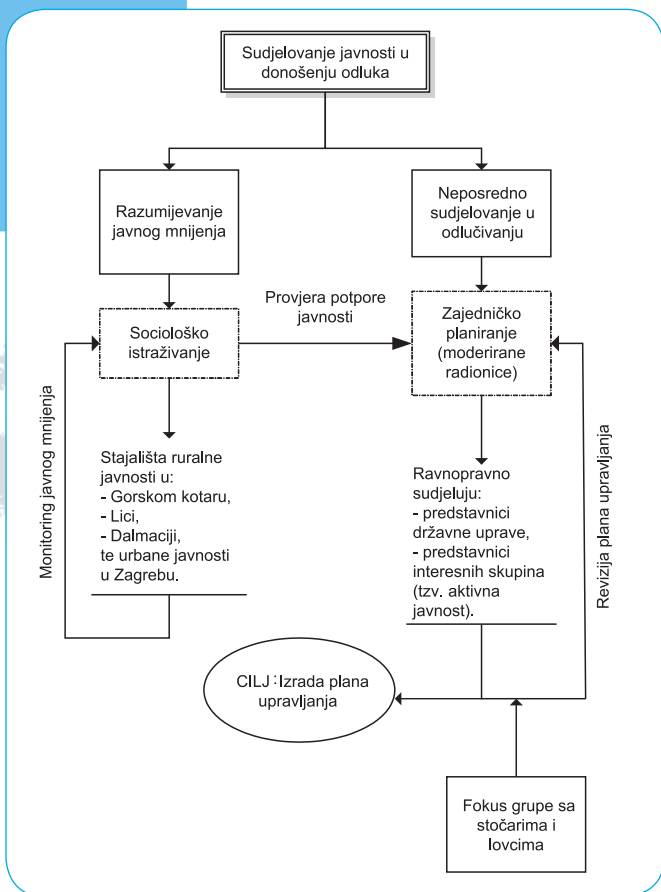

Slika 33. Vuk je tema mjeseca studenog na web stranici *www.fauna.hr*

Jačanje sudjelovanja interesnih skupina u odlučivanju

Jedan od ključnih sastavnih dijelova projekta bio je usmjeren na jačanje sudjelovanja javnosti u donošenju odluka. Budući da su „javnosti” raznovrsne po svojim socio-ekonomskim karakteristikama, ali i po stajalištima o upravljanju populacijom vukova u Hrvatskoj, tijekom projekta rabljena je kombinacija različitih metoda uključivanja javnosti u odlučivanje. Slika 34 shematski prikazuje cjelovit pristup toj problematici, kojoj je krajnji cilj bila izrada Plana upravljanja vukom koji će prihvatiti sve interesne skupine.

Neposredno uključeni u proces izrade plana upravljanja bili su predstavnici različitih interesnih skupina koje tradicionalno međusobno ne komuniciraju ili im je komunikacija opterećena međusobnim nepovjerenjem. Tako su u procesu sudjelovali biolozi-istraživači, lovci, šumari, predstavnici ovlaštenih ministarstava, nevladine udruge (točan popis institucija i udruga naveden je u prethodnim biltenima i u samom Planu upravljanja). Svi su oni, zajedno radeći na moderiranim radionicama, izradili Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj. Takav način zajedničkog, ravnopravnog rada predstavnika javnosti u državnim povjerenstvima najčešće se naziva „zajedničko planiranje”.

Osim toga, sociološke metode istraživanja primijenjene su kako bi se bolje razumjelo mišljenje šire javnosti. Tijekom istraživanja znanstveno su prikupljeni kvantitativni podatci o tome što šira javnost u Gorskom kotaru, Lici i Dalmaciji misli o vukovima i upravljanju vukovima, a bio je uključen i uzorak urbane javnosti, odnosno anketirani su i stanovnici Zagreba. Tako je postignuta nužna „provjera” potpore javnosti za odluke koje su donijeli predstavnici interesnih skupina. Ponešto od spomenutih rezultata predstavljeno je u sljedećem poglavlju „Istraživanja javnog mnijenja o vukovima”.

Treći način uključivanja javnosti u donošenje odluka upotrijebljen je lokalno, za skupine kod kojih su uočene veće lokalne razlike. To su ponajprije bili uzgajivači ovaca, a u manjoj mjeri i lovci. Kao metoda izabrane su tzv. „fokus grupe”, odnosno manji sastanci kvalitativne prirode prilikom kojih su dokumentirana i mišljenja tih skupina.

Slika 34. Shematski prikaz uključivanja javnosti u izradu Plana upravljanja vukom

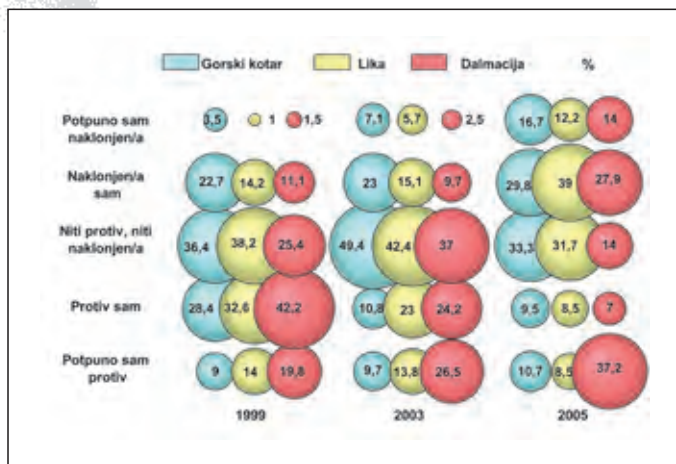
Istraživanja javnog mnijenja o vukovima

Prvo istraživanje javnog mnijenja o vukovima provedeno je 1999. godine. Rezultatima tog istraživanja služili smo se tijekom projekta kao osnovom za pripremu istraživanja provedenog 2003. godine, te tzv. „follow-up“ istraživanja provedenog ove godine (2005.).

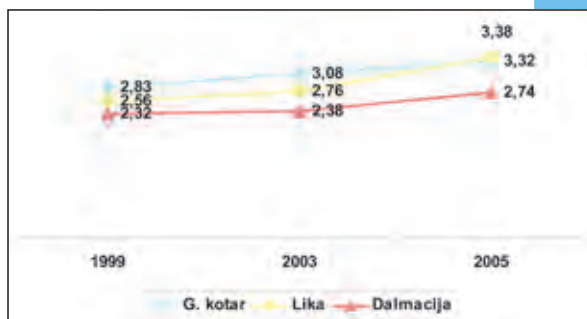
Anketni listić upotrijebljen u oba istraživanja sadržavao je više od 80 pitanja koja su obuhvaćala različita područja, kao što su općenita stajališta prema vukovima, stajališta o različitim temama važnim za upravljanje vukovima, strah od vukova, poznavanje biologije i statusa vukova u Hrvatskoj, poznavanje LIFE projekta „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“, iskustva ispitanika s vukovima, a obuhvaćao je i demografske podatke o ispitanicima. Ovdje ćemo predstaviti samo poneke primjere odgovora na anketna pitanja.

Istraživanje 2003. godine provedeno je osobnim kontaktom i razgovorom s nasumično odabranim ispitanicima u prebivalištu ispitanika, dok je istraživanje 2005. godine provedeno poštom. Različite su metodologije vjerojatno rezultirale i razlikama u kvaliteti prikupljenih podataka. Naime, potencijalni ispitanici koji su manje zainteresirani za tematiku istraživanja u manjem će opsegu odgovoriti na anketu poštom, a na ista bi pitanja dali odgovor u osobnom kontaktu s anketarima. U tom smislu treba i pažljivo interpretirati prikupljene podatke. Na primjer, ako promotrimo rezultate odgovora na isto pitanje: „Koji od sljedećih odgovora najbolje opisuje vaš stav prema vuku?“ (ponuđeno je pet odgovora – od „Potpuno sam protiv vuka“ do „Potpuno sam naklonjen/a vuku“), jasna je razlika u odgovorima iz 2003. godine i odgovorima iz 2005. godine. Tako proizlazi da je znatno manje neutralnih odgovora i, sukladno tome, povećanje pozitivnih, odnosno negativnih odgovora. Ako iste te podatke predstavimo u obliku srednjih vrijednosti, vidimo da nema većih promjena u samom trendu odgovora na to pitanje.

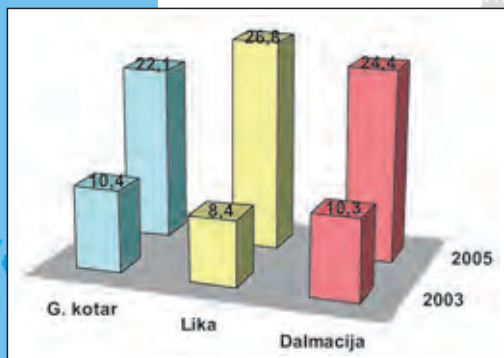
Slika 35. U postotcima predstavljeni odgovori na pitanje „Koji od sljedećih odgovora najbolje opisuje vaš stav prema vuku?“.

Slika 36. Srednje vrijednosti odgovora na pitanje „Koji od sljedećih odgovora najbolje opisuje vaš stav prema vuku?“ (Potpuno protiv = 1, Protiv = 2, Niti protiv, niti naklonjen = 3, Naklonjen = 4, Potpuno naklonjen = 5).

Općenito možemo zaključiti da su stajališta javnosti prema vuku većinom pozitivna, osim u Dalmaciji, regiji s najviše šteta na stočarstvu od vukova. Zanimljiv je znatan porast pozitivnih odgovora u Lici prema rezultatima iz 2005. godine, što je možda uvjetovano i aktivnostima projekta na terenu. Naime, čak 4,8 posto ispitanika iz Like osobno je posjetilo Regionalni ured za Gorski kotar i Liku u Gospiću (ispitanici su sami pravilno naveli ime naselja u kojem se ured nalazi), dok ih 32,1 posto zna za postojanje tog ureda. Nitko od ispitanika iz Gorskog kotara nije posjetio taj ured (21,2% zna za postojanje ureda), što je i očekivan rezultat budući da su štete od vukova u toj regiji sporadične, dok je ured u Šibeniku posjetilo 2,4 posto ispitanika iz Dalmacije, a 26,2 posto je čulo za postojanje regionalnog ureda.

Slika 37. Udio ispitanika (%) koji su već prije čuli za LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“.

U prosjeku je čak četvrtina ispitanika u 2005. već prije čula za projekt, a najveći porast u odnosu na anketiranje 2003. godine zabilježen je u Lici, regiji u kojoj djeluje aktivan regionalni ured.

Osim odgovora na postavljena pitanja, mnogi su ispitanici samoinicijativno dodali svoje komentare i prijedloge na anketu ili vezano uz tematiku ankete. Ovdje možete pročitati nekoliko različitih komentara iz kojih se mogu razabrati različita gledišta o vukovima:

Dugopolje

Napokon da se netko sjetio upitati „malog čovjeka“ što misli o vuku i gospodarenju s vukovima. Neka vukova bude jer oni su dio prirode, a priroda je dio nas i treba nam, ali tako da vukovi ne ugrožavaju čovjeka, a ni čovjekov rad. Stoga je potrebno bolje urediti gospodarenje s vukom te dozvoliti i odstrjel vuka.

Mogorić

Novac koji ulažete u zaštitu vuka bilo bi korisnije i humanije uložiti u zaštitu stanovništva koje već tu stanuje kao i za one koji se trebaju vratiti, a nemaju kamo. Zalažete se za zvijeri, a narodu je obustavljena pitka voda iz vodovoda, te nema osnovne uvjete za život. Nemamo škole, crkve, prijevoza, uništena je asfaltna cesta, zatvoren vodovod, neredovita je isporuka električne energije, nemamo dućana, nema doktora i mnogo je drugih nedaća, a vi nam još povećavate i strah od vukova.

Knin

Jako mi je drago da se provodi ovakva anketa i čast mi je da ste me pozvali da i ja sudjelujem u njoj. Ljubitelj sam životinja - vukova i ne želim njihovo izumiranje. Ne želim da nam vukovi postanu prošlost. Oni su dio prirode, dio naše prošlosti, sadašnjosti i budućnosti. I želim da uvijek bude tako.

Okraj

Svaka vam čast što ovo radite za vukove, kao i svima koji bilo kakve korake rade za pomoć bilo kojoj vrsti životinja. Ugroženih ili onih koje će to tek postati (svima im je to sudbina uz nas, prije ili poslije). Što se tiče vukova, dolazim iz kraja gdje se svaki spomen vuka uzima u negativnom kontekstu i opće je prihvaćeno ubiti vuka ako se pojavi. Tu naime mnogi žive od ovaca i koza, ljudi su uglavnom orijentirani na stočarstvo. Donekle ih i razumijem, ali nije mi jasna država koja dovodi uvezene vukove koji su gojeni u nekakvim kavezima i onda ih pušta da lutaju, i očekuje da žive kao da su se tu okotili. Nije u redu zbog tih vukova (koji će tu biti ustrijeljeni), zbog vukova starosjedilaca, a i zbog tih ovaca (ne stočara) koje će tu nastradati. Sve je to pretužno i kompleksno da bih išta uspjela razjasniti u ovih par redaka. U svakom slučaju, svaka čast i pozdrav.

Provedba Plana upravljanja vukom

Sve aktivnosti koje se provode u sklopu LIFE projekta dio su Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj i dogovorenog Akcijskog plana. Po uzoru na izradu samog Plana, koji je nastao u suradnji između svih interesnih skupina, on se sada provodi. Tako su u tijeku pripreme za organizaciju akcije praćenja tragova u snijegu, što je jedna od metoda utvrđivanja brojnosti vuka, risa i divljači. Akcija bi se trebala provoditi u suradnji između Ministarstva kulture, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodnog gospodarstva, Državnoga zavoda za zaštitu prirode, Veterinarskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatskoga lovačkog saveza i tvrtke Hrvatske šume d.o.o.

Da bi se očuvala staništa, započela je izrada *Pravilnika o mjerama zaštite prijelaza za životinje*, a radi poboljšanja postojećeg sustava kompenzacije šteta izrađuje se i *Pravilnik o načinu rada i postupanja vještaka u postupku utvrđivanja štete*.

Unatoč dugogodišnjim naporima da se vuk zaštiti, zbog čega su na novim autocestama izgrađeni zeleni mostovi, i dalje smo svjedoci pojedinih nepromišljenosti kojima se ugrožavaju staništa vuka. Tako je u dolini Vučevica nakon izgradnje autoceste i zelenog mosta Osmakovac gotovo noći napravljen zahvat koji može ozbiljno narušiti populaciju vuka u tom području, a time ugroziti i potencijalno područje nacionalne ekološke mreže. Naime, izgradnjom odvojka autoceste, odnosno čvora Vučevica, koji poprečno siječe sjeverni dio doline, uništen je vrijedan dio staništa vuka. Državni zavod za zaštitu prirode, Veterinarski fakultet i nevladine udruge *Zelena akcija* i *Udruženje za zaštitu vukova* poduzeli su niz akcija kojima su senzibilizirali javnost i zatražili očitovanje nadležnih državnih tijela. Iako izgradnja toga čvora nije bila predviđena prilikom izrade Studije utjecaja na okoliš, prema očitovanju mjerodavnog tijela državne uprave, za ovaj zahvat nije bila potrebna posebna dozvola jer ulazi u koridor autoceste. Povjerenstvo za praćenje velikih

zvijeri ulaže napore da se unatoč provedenom zahvatu propiše obveza praćenja utjecaja izgradnje na populaciju vuka na tom području.

Slika 38. Zeleni mostovi za prijelaz životinja pomažu u očuvanju cjelovitosti staništa

Povjerenstvo je 13. rujna održalo 8. ovogodišnji sastanak na kojem su također sudjelovali Božo Biškupić, ministar kulture; Jadran Antolović, državni tajnik; Zoran Šikić, pomoćnik ministra za zaštitu prirode; Branko Štulić, pomoćnik ministra za financije te predstavnici svih interesnih skupina. Glavne teme sastanka bile su pregled stanja populacije risa i vuka u Hrvatskoj te mogući zahvati u populacije ovih velikih zvijeri. Državni zavod za zaštitu prirode predstavio je *Izvešće o stanju populacije vuka u 2005. godini*. Prema rezultatima dugogodišnjeg praćenja populacije vuka i sadašnjeg stanja, Povjerenstvo je još početkom godine, slijedom odredbi *Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj*, zaključilo da ta populacija može podnijeti smrtnost (promet, odstrjel i ostali uzroci smrtnosti vukova koji su iz različitih razloga redoviti) od 15 jedinki u 2005. godini. Do 5. rujna 2005. godine evidentirana je smrtnost 11 vukova, pa je predložen ograničeni zahvat od četiri vuka, koji prema mišljenju Povjerenstva neće narušiti stanje populacije vuka, a može smanjiti animozitete koji ugrožavaju očuvanje ove vrste. Osim toga, dosad provedena istraživanja o stajalištima javnosti na području rasprostranjenosti vuka pokazuju da velika većina ispitanika podržava kontrolirani odstrjel vukova.

Stoga je Povjerenstvo predložilo da se zahvat dopusti, i to isključivo pojedinačnim lovom na području lovišta u „Unešić“ u Dalmaciji (2 vuka), „Velinac“ u Lici (1 vuk) i „Bjelolasica“ u Gorskom kotaru (1 vuk), u razdoblju od 1. listopada do 31. prosinca

Slika 39. Izgradnja odvojka autoceste koji poprečno siječe sjeverni dio doline Vučevica i narušava stanište vuka

2005. Pritom se ne dopušta odstrjel telemetrijski obilježenih jedinki. U slučaju zahvata, treba odmah izvjestiti ovlaštenoga vještaka Ministarstva kulture, a usmrćeni vuk treba biti dostavljen na znanstvenu obradu Veterinarskom fakultetu u Zagrebu. Na taj način želi se osigurati kontrola i selektivnost zahvata. Kao što Plan i predviđa, ovaj će se režim zaštite provoditi u probnom razdoblju od 2 godine. Budućnost primjene toga režima ovisit će o stabilnosti populacije i o tome hoće li se tako doista smanjiti spomenuti animoziteti, a time i nezakoniti odstrjel vuka. Stanje populacije će se i dalje strogo pratiti, sve odluke o zahvatima revidirati, a nastaviti će se i s poduzimanjem svih mjera kojima je krajnji cilj da se Hrvatska uvijek može pohvaliti kao zemlja u kojoj žive sve tri velike zvijeri: vuk, ris i medvjed.

U tijeku je osnivanje interventnog tima za velike zvijeri, koji bi trebao uključivati već postojeći interventni tim za medvjeda i članove koji bi rješavali hitne slučajeve (devijantna ponašanja, bjesnoća i sl.) vezane uz vuka i risa.

Državni zavod za zaštitu prirode dobio je u najam od Općine Mrkopalj prostor za budući edukativno-informacijski centar za velike zvijeri. U tijeku su pripreme za izradu idejnog rješenja za unutarnje uređenje toga prostora i prikupljaju se sredstva za odgovarajuće građevinske radove. Prihvaćen je i PHARE projekt provedbe programa NATURA 2000 u Hrvatskoj, u sklopu kojeg su predviđena i sredstva za opremanje centra.

Slika 40. Prošireni sastanak Povjerenstva za praćenje populacija velikih zvijeri 13. 9. 2005.

Budućnost projekta

Kao što je već spomenuto, LIFE projekt službeno završava 1. prosinca 2005. godine, barem u dijelu za koji je predviđena novčana potpora Europske komisije. No, ako je suditi prema dosadašnjim rezultatima projekta, kao i planiranim aktivnostima, projekt će se nastaviti. Cilj novčane pomoći Europske komisije bio je uspostavljanje mehanizma za dugoročno očuvanje vuka u Hrvatskoj uz što skladniji život s čovjekom. Nakon trogodišnjeg intenzivnog rada, možemo zaključiti da je taj mehanizam uspostavljen, a sve što slijedi bit će nastavak njegova funkcioniranja i dogradnja postignutih rezultata. Osobito je važna daljnja suradnja između interesnih skupina, koja je započela na izradi Plana upravljanja vukom. Sada se, u provedbi Plana upravljanja pokazuje da se ona nastavlja konkretnim zajedničkim aktivnostima. Približavanjem Europskoj uniji i uspostavom nacionalne ekološke mreže kao dijela programa NATURA 2000, omogućit će se još intenzivnije aktivnosti u smjeru očuvanja staništa vuka i ostalih velikih zvijeri. Naime, intenzivna izgradnja prometnica i urbanizacija bit će sigurno u budućnosti jedan od najvećih čimbenika ugrožavanja ovih životinja koje traže velike životne prostore.

Slika 41. Vuk je vrijednost za buduće naraštaje

Sve detaljnije informacije možete pronaći na službenim web stranicama www.life-vuk.hr i uspostavom veze s našim uredom u Zagrebu ili dva regionalna ureda na područjima gdje živi vuk:

Državni zavod za zaštitu prirode
LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“
Savska cesta 41/XXIII, p.p. 50
10144 Zagreb
tel. i faks: 01/4866 187
e-mail: uredzagreb@life-vuk.hr

Državni zavod za zaštitu prirode
LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“
Regionalni ured za Gorski kotar i Liku
Ul. Frane Biničkog 4
53000 Gospić
tel. i faks: 053/560-524
e-mail: uredgospic@life-vuk.hr

Državni zavod za zaštitu prirode
LIFE projekt „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“
Regionalni ured za Dalmaciju
S. Radića 28
22000 Šibenik
tel. i faks: 022/335-563
e-mail: uredsibenik@life-vuk.hr

Nakladnik: Državni zavod za zaštitu prirode ©

Za nakladnika: Davorin Marković

Uredila: Ana Štrbenac

Autori: Ana Štrbenac, Josip Kusak, Sonja Desnica, Petra Štrbenac,
Jasna Jeremić, Aleksandra Majić-Skrbinšek, Nikica Skroza, Dragan Šarić,
Goran Gužvica

Lektura i korektura: Ivan Jindra

Fotografije: Josip Kusak, Ana Štrbenac, Sonja Desnica, Jasna Jeremić,
Petra Štrbenac, Đuro Huber, Boris Krstinić, Sunčana Glavak, Anita
Mustać, Velimir Braco Ćosić, Suzana Rup

Karte: Josip Kusak, Davorin Singer, Petra Štrbenac

Oblikovanje i priprema za tisak: Ermego d.o.o.

Tisak: Denona d.o.o.

Naklada: 1.000 primjeraka

ISBN: 953-7169-15-4

ISBN 953-7169-15-4

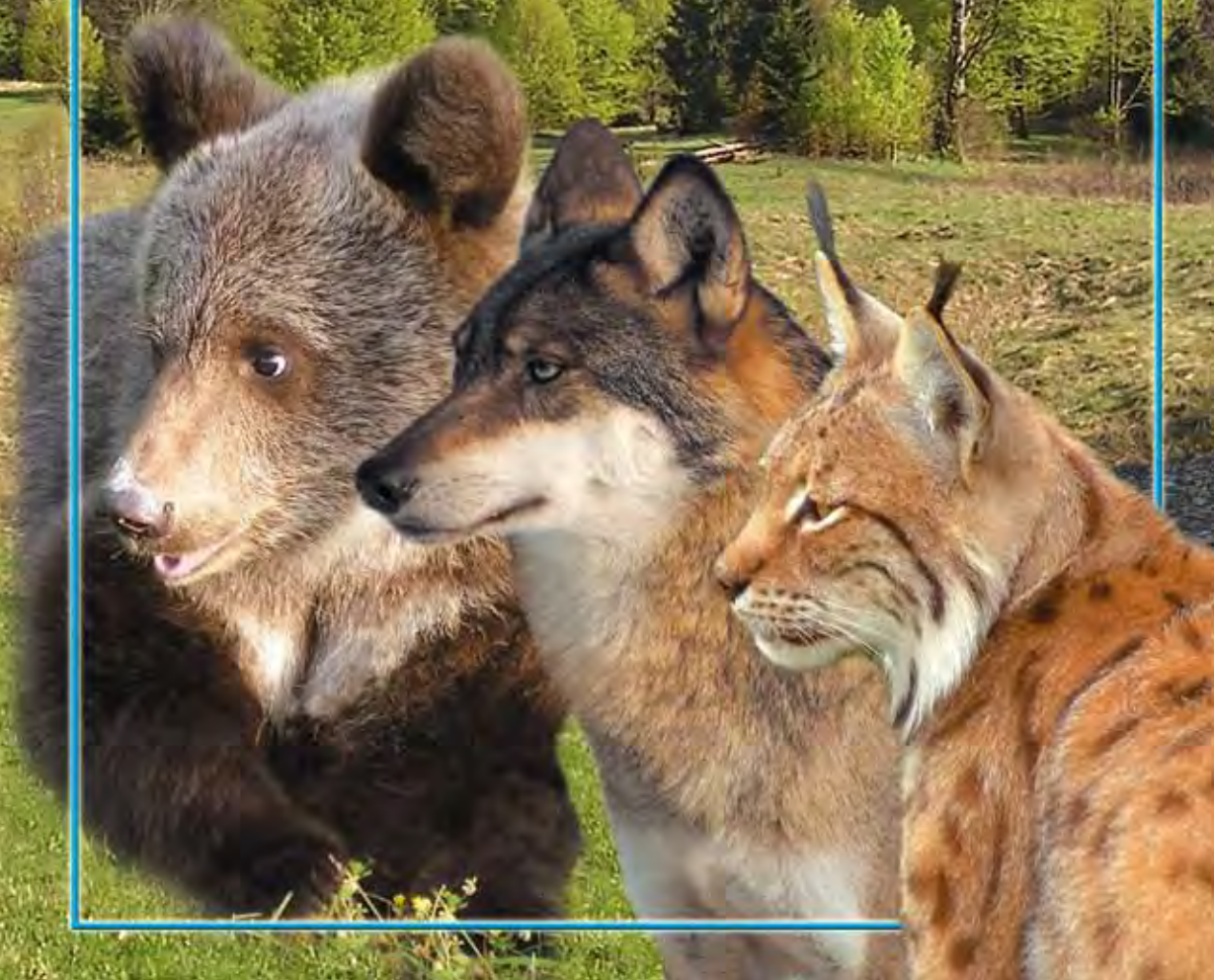
9 789537 116915 2

BILTEN

Očuvanje velikih zvijeri u Hrvatskoj

Br. 1 / siječanj 2007.

Sadržaj

Uvodna riječ.	1
<i>Institucionalni i zakonodavni okvir</i>	2
<i>Tijela državne uprave</i>	2
<i>Stručne ustanove</i>	4
<i>Znanstvene ustanove</i>	4
<i>Ostale ustanove i organizacije</i>	5
<i>Stručno usavršavanje vještaka i interventnog tima</i>	5
Provedba Planova upravljanja vukom i risom i Plana gospodarenja smeđim medvjedom u Hrvatskoj.	7
<i>Istraživanje i praćenje velikih zvijeri</i>	7
<i>Zahvati u populacije strogo zaštićenih vrsta</i>	27
<i>Očuvanje staništa</i>	29
<i>Smanjivanje šteta</i>	32
<i>Edukacija i informiranje</i>	36
<i>Suradnja s interesnim skupinama</i>	42
<i>Suradnja sa susjedima</i>	44
<i>Turizam i velike zvijeri</i>	45
Ostale aktivnosti.	46
Planovi za 2007. godinu	48

Nakladnik: Državni zavod za zaštitu prirode ©

Za nakladnika: Davorin Marković

Urednica: Ana Štrbenac

Autori: Ana Štrbenac, Sonja Desnica, Đuro Huber, Josip Kusak,
Jasna Jeremić, Magda Sindičić, Petra Štrbenac, Tomislav Gomerčić, Dragan
Šarić, Nikica Skroza

Lektura i korektura: Ivan Jindra

Fotografije: Josip Kusak, Ana Štrbenac, Đuro Huber, Sonja Desnica, Jasna
Jeremić, Petra Štrbenac, Eva Bellemain, Marijana Cukrov, Alojzije Frković,
Tomislav Gomerčić, Goran Gužvica, Juraj Kolaković, Sanja Lovrenčić, Vida
Posavec Vukelić, Petra Rodić, Dragan Šarić, Tomislav Šporer, Lena Iva
Švaganović, Josip Tomaić, Ramona Topić, Diana Zlatanova

Karte: Josip Kusak, Petra Štrbenac

Oblikovanje i priprema za tisak: Ermego d.o.o.

Tisak: Denona d.o.o.

Naklada: 1.000 primjeraka

ISBN: 978-953-7169-29-9

Uvodna riječ

Velike zvijeri – medvjed, vuk i ris – važan su dio biološke raznolikosti naše zemlje i prirodno bogatstvo koje moramo očuvati. No problematika njihova očuvanja je složena jer više nego za ijednu drugu vrstu zahtijeva prvenstveno rad s ljudima. A to je uvijek najteže. U Hrvatskoj se doista intenzivno bavimo svim segmentima zaštite velikih zvijeri. Stoga ne čudi odluka da nakon tri broja biltena s prikazom rezultata LIFE III projekta „Zaštita i upravljanje vukovima u Hrvatskoj“ pokrenemo godišnji bilten koji će biti posvećen svim trima velikim zvijerima, medvjedu, vuku i risu. Posljedica je to zamisli da na kraju svake godine biltenom informiramo sve zainteresirane o tome što je napravljeno u zaštiti velikih zvijeri, koji su problemi, izazovi, i što planiramo u budućnosti.

No kakva je doista situacija s velikim zvijerima u Hrvatskoj? S biološkoga gledišta možemo reći da su populacije medvjeda i vuka stabilne, ali populacija risa se smanjuje. Odgovor na pitanje kako to riješiti zasigurno će pružiti prekogranični projekt zaštite risa koji provode Hrvatska i Slovenija. Ponovno treba istaknuti činjenicu da populacije velikih zvijeri dijelimo sa susjednim državama i da je prekogranična suradnja u upravljanju i gospodarenju ključna za dugoročno osiguranje opstanka tih životinja. Suradnja sa Slovenijom trebala bi se pojačati i nakon bilateralnog skupa o toj temi, koji je u planu za početak 2007. Preostaje nam još poticanje suradnje s drugim susjedom, Bosnom i Hercegovinom, i to je jedna od najvažnijih zadaća u budućnosti.

Slika 1. Gorski kotar, idealno stanište za velike zvijeri (FOTO A. ŠTRBENAC)

Od vrijednih pomaka u ovoj godini izdvajamo provedbu akcije praćenja prema tragovima u snijegu, koja je ostvarena u suradnji sa stručnim i znanstvenim ustanovama, lovoovlaštenicima i nadzornicima zaštićenih područja. To je pozitivan primjer koji pokazuje da očuvanje velikih zvijeri možemo osigurati jedino zajedničkim aktivnostima. Za suživot čovjeka i zvijeri prijeko je potrebno sve postojeće probleme svesti na najmanju moguću mjeru. LIFE COEX projektom „Unaprjeđivanje suživota velikih zvijeri i poljoprivrede u južnoj Europi“, koji u Hrvatskoj provode Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva i Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, započele su aktivnosti kojima je cilj smanjenje šteta od medvjeda, ali i sprječavanje njegova navikavanja na ljude. Postavljanje tzv. „bear proof“ kontejnera za otpad u području rasprostranjenosti medvjeda prvi je korak u tim nastojanjima. Već smo više puta isticali važnost promicanja turizma temeljenog na velikim zvijerima. Medvjede etikete, Centar za velike zvijeri, čiju je uspostavu pokrenuo Državni zavod za zaštitu prirode, važne su aktivnosti koje bi trebale pokazati da velike zvijeri mogu biti pokretač razvoja. No u zaštiti velikih zvijeri nije nikad sve idealno. Fragmentiranje njihovih staništa trenutačno je zasigurno najveća prijetnja njihovom opstanku. U 2006. svjedočili smo početku gradnje novih prometnica, ali i najavama brojnih drugih zahvata, prvenstveno na području srednje Dalmacije. Pritisak na prostor je velik i predstoje nam veliki izazovi da nastalu situaciju pokušamo riješiti na dobrobit zvijeri i čovjeka.

A kako svaki građanin može pridonijeti očuvanju velikih zvijeri? Za početak informiranjem, a to je i svrha ovoga biltena.

Urednica

Institucionalni i zakonodavni okvir

Tijela državne uprave

O zaštiti, upravljanju i gospodarenju velikim zvijerima u Hrvatskoj skrbe dva tijela državne uprave. Tako je za vuka i risa mjerodavno **Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu prirode**, a za medvjeda **Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva – Uprava za lovstvo**. Naime, vuk i ris strogo su zaštićene vrste, sukladno Zakonu o zaštiti prirode iz srpnja 2005., odnosno Pravilniku o proglašenju divljih svojta strogo zaštićenima i zaštićenima iz 2006. Populacijama tih vrsta upravlja se temeljem Planova upravljanja vukom i risom, donesenih odlukom ministra kulture od 7. prosinca 2004. Prema istom Pravilniku, medvjed je zaštićena vrsta, tj. vrsta kojom se može gospodariti, pa je uvrštena u divljač prema Zakonu o lovstvu, donesenom u studenom 2005. Medvjedom se gospodari prema Planu gospodarenja smeđim medvjedom, donesenom odlukom ministra poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva od 10. svibnja 2004.

Ministarstvo kulture u okviru svoje djelatnosti donosi Planove upravljanja vukom i risom i mjerodavno je za njihovu provedbu, sklapa ugovore s ovlaštenim vještacima za procjenu šteta koje počinje vuk ili ris, isplaćuje odštete, osniva interventni tim, odlučuje o zahvatu u populacije, donosi podzakonske akte, provodi inspekcijski nadzor preko inspektora zaštite prirode te obavlja druge upravne poslove. Pri Ministarstvu djeluje **Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri**, kao savjetodavno stručno tijelo uz pomoć kojega Ministarstvo donosi odluke o zaštiti i upravljanju populacijama vuka i risa. U Povjerenstvu su zastupljeni predstavnici svih relevantnih ustanova:

- Želimir Štahan, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode
- Andrea Štefan, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode
- Marko Trošić, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode
- mr. sc. Branka Buković-Šošić, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Uprava za veterinarstvo
- Davor Zec, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Uprava za lovstvo
- Zrinko Jakšić, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Uprava za lovstvo
- Ana Šrbenac, Državni zavod za zaštitu prirode
- prof. dr. sc. Đuro Huber, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za biologiju
- doc. dr. sc. Josip Kusak, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za biologiju
- mr. sc. Dario Majnarić, Hrvatske šume d.o.o., Uprava šuma, Podružnica Delnice
- Alojzije Frković, umirovljenik Hrvatskih šuma d.o.o.

Kao što je već spomenuto, procjenu šteta koje počinje vuk i ris za Ministarstvo kulture obavljaju **ovlašteni vještaci**. Sada ih djeluje 17 i pokrivaju cijelo područje rasprostranjenosti vuka i risa te tako omogućuju da svaki oštećenik ostvari svoje pravo na odštetu ako se šteta doista može pripisati tim životinjskim vrstama. Vještaci postupaju po uputama ministra o postupku utvrđivanja šteta koju nanese strogo zaštićena životinja (predator). Dovršava se i izrada odgovarajućeg *pravilnika o utvrđivanju štete koju nanese strogo zaštićene divlje životinjske svojte, načinu rada i postupanju vještaka u postupku utvrđivanja štete*.

Ovlašteni vještaci svake godine pohađaju seminar za vještake radi stručnog usavršavanja i razmjene iskustava s terena. Seminare organizira Državni zavod za zaštitu prirode u suradnji s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu.

U proceduri je i osnivanje **interventnog tima za vuka i risa**. Zadatak će mu biti da postupa u nepredviđenim situacijama, primjerice u slučajevima bjesnoće i drugih devijantnih ponašanja tih zvijeri.

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva donosi Plan gospodarenja smeđim medvjedom te akcijske planove i mjerodavno je za njihovu provedbu, osniva interventni tim za medvjeda, sklapa ugovore s ovlaštenicima prava lova u državnim lovištima, donosi podzakonske akte, provodi inspekcijski nadzor preko lovnih i za to ovlaštenih šumarskih inspektora te obavlja druge upravne poslove. No Ministarstvo je mjerodavno i za praćenje populacije medvjeda u suradnji s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu, za provedbu programa donacija električnih ograda da bi se smanjile štete od medvjeda te za promicanje postavljanja medvjedu nedostupnih kontejnera za otpad i dr.

Pri ministarstvu je osnovano **Povjerenstvo za provedbu Plana gospodarenja smeđim medvjedom**, kao posebno savjetodavno tijelo. U povjerenstvu su također zastupljeni predstavnici svih relevantnih ustanova i organizacija. Četiri člana imenovalo je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, a četiri Ministarstvo kulture.

- Branko Iviček, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Uprava za lovstvo
- Zrinko Jakšić, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Uprava za lovstvo
- Davor Zec, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva, Uprava za lovstvo
- Želimir Šahan, Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu prirode
- prof. dr. sc. Đuro Huber, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za biologiju
- izv. prof. dr. sc. Marijan Grubešić, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za zaštitu šuma i lovno gospodarjenje
- Dražen Sertić, Hrvatske šume d.o.o., Uprava šuma, Podružnica Karlovac
- Alojzije Frković, umirovljenik Hrvatskih šuma d.o.o.

Interventni tim za medvjeda osnovan je odlukom ministra poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva krajem siječnja 2005. Interventni tim ima 10 članova i djeluje prema Planu gospodarenja smeđim medvjedom u Republici Hrvatskoj, odluci o uspostavljanju interventnog tima i poslovniku.

Područja djelovanja interventnog tima su: prevencija, tj. izbjegavanje ili svođenje problema na najmanju moguću mjeru (medvjeda siročad, navikavanje na prehranu otpadom, štete), praćenje (monitoring) i zahvati (uklanjanje problematičnih medvjeda i dr.).

Tablica 1. Klasifikacija hitnosti postupanja prema riziku opasnosti od medvjeda

	Situacija s medvjedom	
	Bježi pri susretu s čovjekom	
	Diže se na stražnje noge pri susretu	
	Čini štete daleko od naselja	
	Viđa se uz usamljene objekte	
	Iznenadeni medvjed poduzima lažni napad	
	Ponovljeno se susreće na bližu udaljenost i ne bježi	
	Izazvan započinje lažni napad	
	Ženka napada u obrani mladih	
	Traži hranu uz naseljena kuće	
	Napada u obrani svog plijena/hrane	
	Opetovano ulazi u naseljena mjesta	
	Pokušava ući u staje i nastanjene kuće	
	Hoda za ljudima	
	Napada neizazvan Ranjeni medvjed	

Stručne ustanove

Prema Zakonu o zaštiti prirode, u Hrvatskoj je glavna ustanova koja obavlja stručne poslove zaštite prirode **Državni zavod za zaštitu prirode**, koji djeluje od rujna 2003. Kad je riječ o velikim zvijerima, Zavod je odgovoran za praćenje (monitoring) populacije vuka i risa koje provodi u suradnji s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu. Osim što podupire telemetrijska istraživanja vuka i risa, Zavod organizira akciju praćenja prema tragovima u snijegu i obrađuje rezultate, prikuplja podatke o brojnosti stoke na području rasprostranjenosti vuka i risa, upisuje i analizira štete od vuka i risa, a svake godine priprema izvješće o stanju populacije vuka. Nadalje, Zavod organizira i provodi programe donacije tornjaka i električnih ograda, organizira stručno usavršavanje vještaka, edukaciju i informiranje javnosti te koordinira izradu i reviziju Planova upravljanja vukom i risom.

Znanstvene ustanove

Kao što je već istaknuto, glavna je znanstvena ustanova koja se bavi velikim zvijerima u Hrvatskoj **Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Zavod za biologiju**. Znanstvenici Zavoda provode telemetrijska i genetička istraživanja velikih zvijeri, sudjeluju u pripremama i provedbi akcije praćenja velikih zvijeri prema tragovima u snijegu, vode seminare za vještake, analiziraju smrtnost i općenito aktivno sudjeluju u svim aspektima zaštite, upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima.

Problemikom medvjeda u određenoj mjeri bave se **Šumarski fakultet i Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu**.

Ostale ustanove i organizacije

Za uspješno očuvanje velikih zvijeri prijeko je potrebna suradnja svih interesnih skupina. Stoga u institucionalnom okviru treba istaknuti i ostale ustanove i organizacije kojima je djelatnost povezana s velikim zvijerima. Tako su u zaštitu uključene i javne ustanove nacionalnih parkova i parkova prirode na području rasprostranjenosti vuka (NP¹ Risnjak, NP Sjeverni Velebit, NP Plitvička jezera, NP Krka, NP Paklenica, PP² Velebit), poduzeće Hrvatske šume d.o.o. – Uprava šuma Delnice i Hrvatski stočarski centar. Od nevladinih udruga aktivni su AWAP – Udruga za zaštitu divljih životinja, Hrvatski lovački savez, Udruženje za zaštitu vukova Hrvatske i Zelena akcija.

Stručno usavršavanje vještaka i interventnog tima

Seminar za vještake

Državni zavod za zaštitu prirode organizirao je u suradnji s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i ove godine, točnije 15. prosinca 2006., deveti po redu seminar za vještake.

Već uobičajeno, prijedpodne je proteklo u raspravi o zakonskim okvirima odšteta te prijedlozima i primjedbama vještaka na budući pravilnik o utvrđivanju štete. Slijedilo je predavanje doc. dr. sc. Josipa Kusaka i razmjena iskustava s terena o prepoznavanju znakova predatora na žrtvi, s naglaskom na posebnim razlikama između pojedinih predatora. Ovom su seminaru prisustvovali i djelatnici Sokolar-

Slika 2. Praktični dio seminara za vještake (FOTO Đ. HUBER)

¹ Nacionalni park

² Park prirode

skog centra iz Šibenika, doktori veterinarske medicine i četiri istraživača, biologa iz Slovenije. U popodnevnim satima u dvorani za razudbu održano je predavanje o tehnikama razudbe u terenskim uvjetima, a razudbu su obavljali vještaci uz pomoć Ane Beck, dr. vet. med.

Kako bi prikupili što više podataka s terena, Zavod je dogovorio suradnju sa Sokolarskim centrom iz Šibenika. Njihovi djelatnici bi po izvršenom očevidu preuzimali lešine ovaca i koza, a u svom laboratoriju obavljali dodatnu forenziku. Ujedno Centar nastoji organizirati posjet američkih forenzičara, koji bi mogli prenijeti dragocjene spoznaje i iskustva našim vještacima i stručnjacima.

Uvježbavanje interventnoga tima

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva i Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu u sklopu provedbe LIFE COEX projekta do sada su zajednički organizirali dva seminarra za uvježbavanje članova interventnog tima. Oba seminarra održana su u Bjelskom, u Gorskom kotaru, 25. i 26. travnja te 1. i 2. prosinca 2005. godine. Svi članovi interventnoga tima sudjelovali su na oba seminarra, koja su se sastojala od teorijskog i praktičnog dijela. Tijekom teorijskog dijela prihvaćene su smjernice budućega djelovanja, predstavljeni slični timovi koji djeluju u drugim zemljama, a raspravljalo se o postupanju tijekom specifičnih problematičnih situacija koje su uočene u Hrvatskoj. Tijekom praktičnog dijela svi članovi tima naučili su kako upotrijebiti zamke za hvatanje medvjeda, kako izvršiti imobilizaciju pomoću puške i pihaljke te kako zastrašiti problematične životinje uporabom gumenih metaka i ostalih nesmrtonosnih sredstava.

Slika 3. Uvježbavanje interventnog tima za gađanje gumenim metcima (FOTO Đ. HUBER)

Provedba Planova upravljanja vukom i risom te Plana gospodarenja s medvim i medvjedom u Hrvatskoj

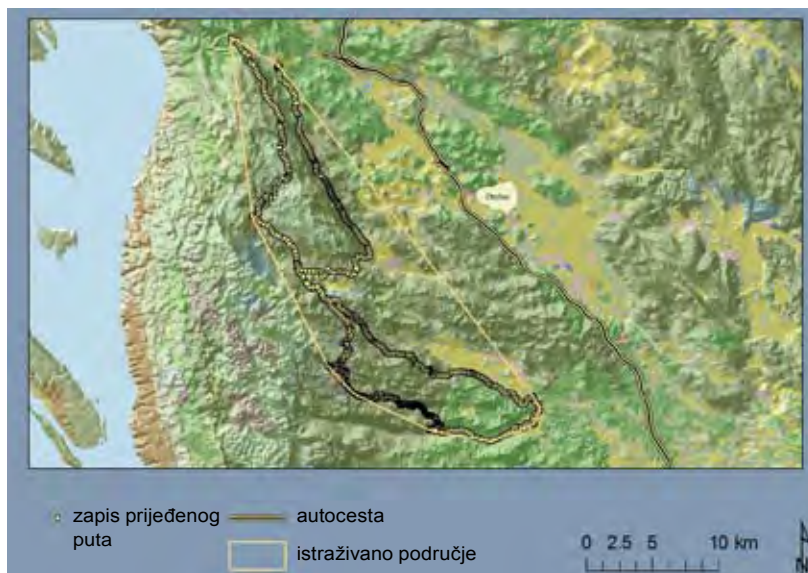
Planovi upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima su dokumenti koji znače smjernice za očuvanje velikih zvijeri u što skladnijem suživotu s čovjekom. Na temelju planova izrađuju se godišnji (za medvjeda) ili dvogodišnji (za vuka i risa) akcijski planovi, s podrobno razrađenim konkretnim djelatnostima i djelatnicima odgovornim za njihovo izvršenje. Iznosimo pregled rezultata ostvarenih u 2006. prema nekoliko osnovnih cjelina.

Istraživanje i praćenje velikih zvijeri

Obilježavanje i telemetrijsko praćenje vukova i risova

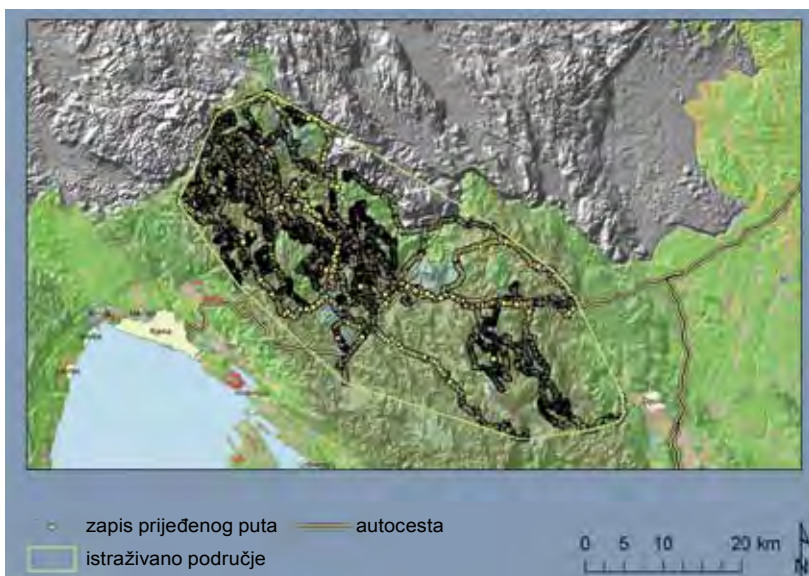
Istraživanje vukova u 2006. počelo je u Lici. Radi obilježavanja vukova tijekom svibnja i lipnja doc. dr. sc. Josip Kusak, voditelj istraživanja, provjerio je 284 km² Velebita u potrazi za znakovima prisutnosti i prolaska vukova (tragovi, izmeti, grebanje). Dogovorena je i suradnja s djelatnicima NP Sjeverni Velebit i PP Velebit te s lokalnim lovcima i šumarima.

No zbog nezgode na radu J. Kusaka, pri kojoj je zadobio opekline prvog i drugog stupnja, aktivnosti u Lici nisu se mogle nastaviti u 2006. već je preostalo vrijeme utrošeno na hvatanje i obilježavanje vukova u Gorskom kotaru, gdje je utvrđeno da je od četiri prije obilježena vuka preostao samo jedan.

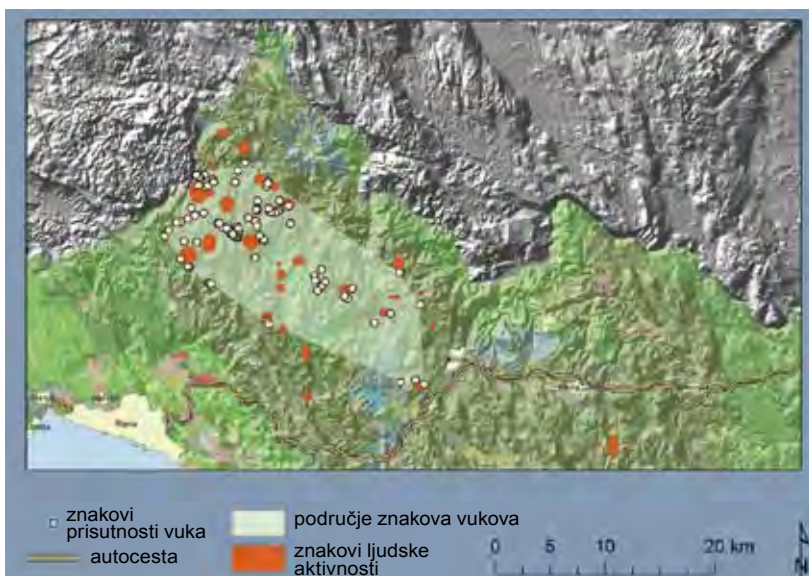

Karta 1. Prijedeni put po šumskim cestama na Velebitu na kojima su traženi znakovi prisutnosti vukova

Obilazak Gorskog kotara počeo je krajem kolovoza, a kako je svakoga tjedna pretraženo oko 1000 km šumskih cesta, pregledan je prostor veličine 1350 km². U nešto više od mjesec dana istraživanja utvrđeno je 100 znakova prisutnosti vuka, dva traga risa te zabilježeno 30 područja ljudskih aktivnosti (sječa šume i izvlačenje trupaca, kopanje šljunka i odlaganje otpada).

Karta 2. Prijedeni put po šumskim cestama Gorskog kotara na kojima su traženi znakovi prisutnosti vukova

Karta 3. Područje Gorskog kotara na kojem su pronađeni znakovi vukova u 2006. te zabilježene ljudske aktivnosti

Pripreme radnje za obilježavanje vukova ubrzo su dale rezultate, pa su tijekom ljeta i jeseni 2006. uhvaćena čak tri vuka na području Gorskog kotara. Dana 11. rujna kod Lisine je uhvaćena vučica koja je otprije imala ogrlicu no prestala je raditi! Prema proizvođačkoj specifikaciji trebala je slati SMS poruke, radiosignal (VHF), a trebala je i otpasti 26. kolovoza. Bila je to vučica **Sara**, čiji je signal nestao 15. lipnja, pa se sumnjalo da je usmrćena. Sara je težila 1 kg više (27 kg) nego lani kad je prvi put uhvaćena. Stavljena joj je i nova ogrlica, ovaj put za satelitsko praćenje (GPS-UHF-VHF). Nakon puštanja vučica se vratila čoporu *Snježnik* te se i dalje većinom druži s vučicom Hildom. Podsjećamo da Hildu pratimo više od četiri godine i po tome je najduže praćen vuk u Hrvatskoj. Na osnovi učestalih zavijanja potvrđeno je da čopor *Snježnik* i ove godine ima leglo, ali se još ne može reći koliko je u njemu mladunaca.

Slika 4. Obilježena vučica Sara koju drži Vedran Slijepčević (student iz Hrvatske), a pomažu mu Nadia Cappai (studentica iz Italije) i Senem Tug (studentica iz Turske) (FOTO J. KUSAK)

Mali vučić **Noah**, ovogodišnje mladunče teško 18 kg, uhvaćen je u dolini Ričice, nedaleko od lovačke kuće Suho (lovište Smrekova draga – Gumance) 28. kolovoza. I on je dobio ogrlicu za satelitsko praćenje, koja bi trebala trajati godinu dana, i pušten je gdje je i uhvaćen. Čopor kojemu vučić pripada nazvan je čopor *Suho*. Ostali pripadnici čopora bili su toga dana u istoj dolini, jedan je viđen neposredno nakon vraćanja Noaha u prirodu, a već iste večeri svi su zajedno zavijali u dolini Ričice. Idućega dana već su otišli na drugo mjesto. Obilježavanje vučića iz čopora *Suho* (prije, dok su praćeni samo po tragovima i izmetima, zvanog čopor *Platak* ili „Granični čopor“) znatan je pomak u istraživanju vukova u Gorskom kotaru. Praćenjem ovog čopora upotpunila bi se slika o kretanju, prostornom rasporedu i broju vukova sjevernoga dijela Gorskog kotara. Učestalim probama zavijanja i za ovaj je čopor potvrđeno da vučić Noah nije njegovo jedino mladunče.

Slika 5. Noah u rukama Josipa Kusaka u vrijeme buđenja iz narkoze (FOTO J. KOLAKOVIĆ)

Vuk Grga, mladi mužjak iz čopora *Suho*, uhvaćen je i obilježen ogrlicom za satelitsko praćenje koja signale šalje preko SMS poruke (GPS-GSM-VHF) 30. listopada u dolini Kiršina draga. Bio je to brat vučića Noaha iz istoga legla. Težio je čak 27 kg. I taj se vučić ubrzo pridružio ostalim članovima čopora *Suho* i od tada je većinu vremena provodio s vučićem Noahom.

Slika 6.
Vuk Grga
(FOTO J. KUSAK)

Oba vučića iz čopora *Suho* hvatana su i obrađivana u suradnji i uz pomoć lovniaka s područja lovišta Smrekova draga-Gumance, Damira i Renata Prokopovića.

Za čopor *Risnjak* zamke nisu ni bile postavljane jer je na tom području prethodno pronađeno malo vukova i vjerojatnost uspješnog hvatanja ocijenjena je neznatnom.

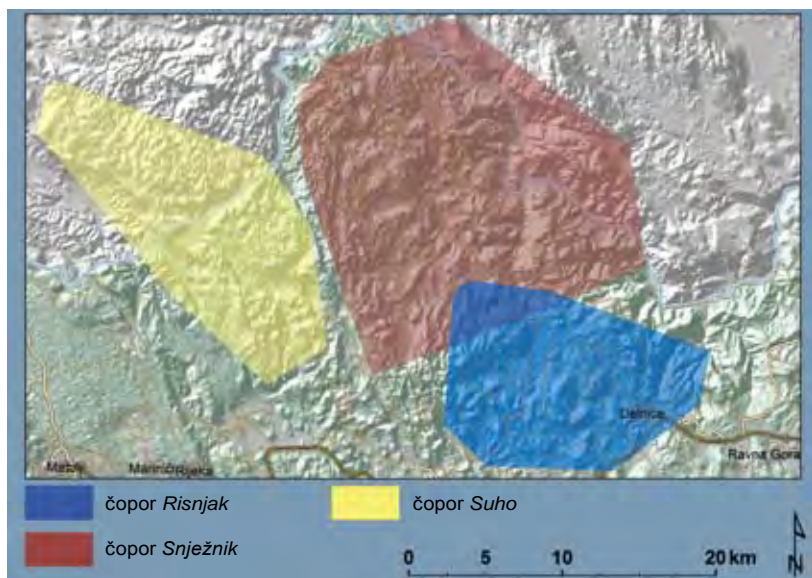
Osim telemetrijskoga praćenja novih i ponovno obilježenih vukova, praćena su još tri otprije obilježena vuka iz dva susjedna čopora. Tako je praćena reproduktivna

vučica Tanja iz čopora *Risnjak*, vučice Hilda, Sara i Kyra iz čopora *Snježnik* te već spomenuti Noah i Grga iz čopora *Suho*.

Podatci s ogrlice vučice Kyre posljednji su put radiovezom (UHF) presnimljeni 12. prosinca 2005., a tijekom avionskog traženja početkom veljače 2006. signal s njezine ogrlice bio je na alarmnom („mortality“) ritmu i dolazio je iz smjera brda Dimovac, pokraj Zamosta i Osilnice na slovenskoj strani. Učestala naknadna traženja te ogrlice bila su neuspješna. Možda je ogrlica prestala raditi prije nego je to bilo predviđeno proizvođačkom specifikacijom ili je vučica ubijena, a ogrlica uništena.

Praćenjem se krajem kolovoza mogao pronaći samo još signal vučice Hilde, a Tanja je nestala.

Praćenje vukova tijekom 2006. pokazuje da čopor *Snježnik* dodatno širi svoje područje te sada pokriva površinu od 353 km², a da je čopor *Risnjak* smanjio svoju površinu na 160,3 km². To je u skladu s činjenicom da se i broj vukova u tom čoporu u posljednjoj godini smanjio (samo dva vuka tijekom zime 2005./2006.).

Karta 4. Teritoriji čopora *Risnjak*, *Snježnik* i *Suho* tijekom 2006. godine

Čopor *Suho* je tijekom 44 dana praćenja pokriva područje od 51 km². Čopor je već bio i u Sloveniji, sve do Ilirske Bistrice. To je još jedan pokazatelj da je za upravljanje i gospodarenje populacijama velikih zvijeri nužno razviti suradnju država kojima su te populacije zajedničke.

Dosad su u Hrvatskoj obilježena četiri *risa*. Počelo je sa ženkom Belom, starom osam mjeseci, uhvaćenom i obilježenom sredinom prosinca 2001. uz granicu nacionalnog parka Risnjak. Beli se u siječnju 2002. na žalost izgubio svaki trag.

Drugi obilježeni ris, Ivan, uhvaćen je pod zanimljivim okolnostima. Naime, 25. listopada 2005. Dario Majnarić nazvao je Josipa Kusaka i izvijestio ga da su u Mrkopalj dolutala dva mala risa, ušla u jedno dvorište i vrt te ne znaju kamo bi. Jedan risić bio je u vrtu ograđenom žičanom ogradom, a drugi se popeo na šljivu u kutu dvorišta.

Slika 7. Risići Ivan i Ana (FOTO J. KUSAK)

Utvrđeno je da je riječ o mužjaku risa, koji je težio 4,5 kg, i ženki od samo 4 kg. U to doba godine risići bi trebali biti gotovo dvostruko veći. Izvanredna mršavost, kao i činjenica da su sami dolutali u selo, upućivala je da su ostali bez majke. Mužjak je nazvan Ivan i dobio je malu ogrlicu za klasično telemetrijsko praćenje (VHF), a ženka je dobila ime Ana i nije obilježena. Odlučeno je da se risovi vrate u šumu, i to što je dalje moguće od naselja. Odabrano je područje zvano Veliko duboko, pod samim masivom Bjelolasice. Mjesto ispuštanja ujedno je i hranilište gdje lokalni lovnik Tomislav Šporer hrani medvjede. Sutradan nakon ispuštanja T. Šporer donio je svježeg mesa, a to je u pravilnim razmacima i dalje činio. Povremenim praćenjem utvrđeno je da se tijekom jeseni 2005. i prvog dijela zime 2005./2006. mladi ris zadržavao u području hranilišta.

Slika 8. Mladi ris Ivan prilikom obilježavanja (FOTO J. KUSAK)

Zbog snijega prošle zime nije bilo moguće pratiti risa sa tla. Stoga je u veljači provedeno avionsko pretraživanje i ris Ivan pronađen je dalje od hranilišta, a bliže naseljenom području. Uskoro zatim nađen je sjevernije, na drugoj strani autoceste. Vjerojatno je autocestu prešao po jednom od vijadukata kod Ravne Gore, što je još jedan pokazatelj da autocesta u Gorskom kotaru nije barijera za velike zvijeri: 25 posto dužine čine tuneli, vijadukti i zeleni most. Zadnji signal odašiljača s Ivanove ogrlice dobiven je početkom travnja 2006.

Karta 5. Položaji i životni prostor risa Ivana u razdoblju od 25. 10. 2005. do 24. 12. 2006.

Početak srpnja lokalni lovac uspio je s čeke kamerom mobilnog telefona snimiti risa Ivana s ogrlicom, a u području gdje je bio i posljednji put lociran prije tri mjeseca.

Prema najnovijem podatku, terenska ekipa pod vodstvom Vedrana Slijepčevića našla je 24. prosinca 2006. odbačenu ogrlicu u području Kupjačkog vrha. Tako se pokazalo da je ovaj ris, iako je očito prerano izgubio majku, uspio preživjeti do spolne zrelosti zahvaljujući akciji odnošenja iz naselja i oslobađanja u blizini hranilišta za medvjeda gdje mu je lokalni lovac i neko vrijeme posebno donosio meso. Također valja istaknuti da nije stekao naviku traženja hrane iz ljudskih izvora. Zanimljivo je spomenuti da je zabilježena površina kretanja risa od 92,3 km².

Posljednjega dana mjeseca studenog obilježen je i novi ris u blizini Mrkoplja. Prvo je 28. studenoga lovac Arsen Jakovac dojavio preko vještaka Alojzija Frkovića da je pronašao zaklanu srnu. Potom je Tomislav Gomerčić s Veterinarskog fakulteta oko zaklane srne postavio pet zamki, a primijećeno je da se ris i prethodne noći vraćao do plijena. Pošto je uhvaćen, risu je stavljena ogrlica za satelitsko praćenje (GPS –UHF). Ris je nazvan **Ivek**, dob mu je procijenjena na godinu i pol, a težio je 18 kg. Tijekom dvotjednoga praćenja, ris je prelazio područje od 10,4 km².

Slika 9. Buđenje risa Iveka iz narkoze
(FOTO G. GUŽVICA)

Karta 6. Prvi podatci o kretanju risa lveka

U zaseoku Klarići, pokraj Drivenika 4. je siječnja 2007. ulovljen i četvrti ris. Naime, prethodnoga je dana mladunče risa usmrtilo 10 kokoši i viđeno je kako sjedi na kokošinjcu. Vlasnici kokošinjca uz pomoć lovaca više su ga puta pokušali uloviti i napokon su ga uspjeli zatvoriti u kokošinjac. Vještak Alojzije Frković napravio je uviđaj o počinjenoj šteti i dojavio informaciju o uhvaćenom risu Tomislavu Gomerčiču. On je risa, kojemu je oštećena obitelj dala ime Koko, obilježio ogrlicom za klasično telemetrijsko praćenje. Ris je bio iscrpljen, neishranjen i dehidriran, a težio je samo 5 kg. U dogovoru s lovcima Borisom Mikličem ris je premješten i oslobođen kod napuštene kuće Mošune (šumarija Novi Vinodolski). Ostavljen je u napuštenoj garaži zajedno sa zaklanim kokošima. Na žalost, zbog lošeg tjelesnoga stanja, ubrzo je uginuo.

Slika 10. Ris Koko u kokošinjcu (FOTO L. I. ŠVAGANOVIĆ)

Obilježavanje, telemetrijsko praćenje i genetička istraživanja medvjeda

Od 25. rujna 2003. medvjedi se u Hrvatskoj istražuju i satelitskim radioodašiljačima (GPS-GSM ogrlice). Do sada je praćeno sedam medvjeda; tri mužjaka – Mladen, Marko i Srećko, i četiri ženke – Ela, Gama, Iva i Una. Jedan mužjak ubijen je u krivolovu samo dva dana nakon obilježavanja. Ostalih šest praćeno je od 42 do 409 dana. Trenutno se prati samo medvjedica Una, koja je uhvaćena i obilježena 23. rujna 2005. godine zahvaljujući dojavu mještana sela Gornja Suvaja, blizu izvora Une. Za tri medvjeda, praćena i tijekom zime, zabilježeno je i vrijeme koje su proveli u brlogu; u prosjeku 81,3 dana. Prostori kretanja dvojice praćenih mužjaka iznosili su u prosjeku 366,6 km², a četiriju praćenih ženki 49 km².

Cjelokupno istraživano područje analizirano je u GIS-u. Svakom položaju medvjeda pridružen je podatak o udjelu vrsta staništa u tom polju. U prosjeku na položajima medvjeda poljoprivredne su površine bile zastupljene sa 2,7 posto, pašnjaci sa 6,2 posto, a šume sa 91,1 posto. Budući da je udio šuma na cijelom području oko 70 posto pokrovnosti tla, rezultati su pokazali da medvjedi aktivno biraju šumska staništa. Raspon nadmorskih visina na položajima medvjeda bio je 758 m. Gustoća cesta na položajima medvjeda bila je 0,90 km cesta po km², a to je znatno manje od prosječne gustoće cesta u ukupnom području (1,9 km/km²). Najočitije je bilo izbjegavanje ljudi. Gustoća ljudi na položajima medvjeda bila je samo 0,1 po km², uspoređeno sa 20 ljudi po km² u ukupnom medvjedem prostoru u Hrvatskoj.

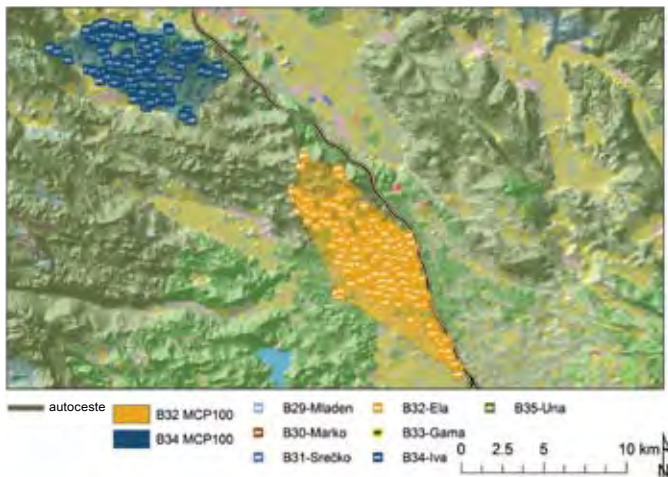
Ti rezultati jasno pokazuju da satelitska tehnologija daje nove uvide u biologiju medvjeda. Među ostalima pokazateljima ona dokazuje medvjedu selektivnost raspoloživih staništa, i to u pogledu biljnog pokrivača, a posebno prema antropogenim tvorbama i ljudima uopće.

Za muškog medvjeda Marka utvrđena su 34 prelaska autoceste Karlovac – Rijeka! Od ukupno 2759 linija koje spajaju po dvije uzastopne lokacije tog medvjeda, njih 34 sijeku autocestu. Glavnina prelazaka bila je preko tunela Sopač i Sleme, zeleni most Dedin prešao je dvaput, tunel Tuhobić jedanput, a dva prelaska (na sjever i natrag) kod Benkovca fužinskog možda su bila i preko ograde.

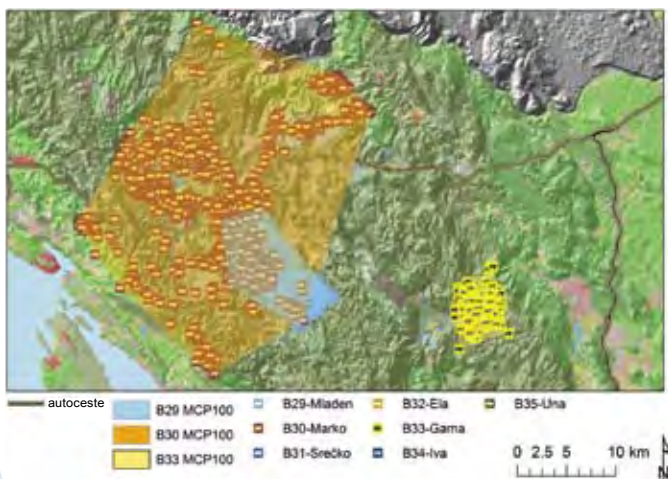
Medvjedica Una kretala se dijelom u Hrvatskoj, a dijelom u susjednoj Bosni i Hercegovini.

Slika 11. Uspavana medvjedica Una koju drže Enkhsaikhan Namtar (student iz Mongolije) i dr. sc. Lisette Waits (molekularna biologinja – genetičarka iz Idaha, SAD) (FOTO J. KUSAČ)

Karta 7. Područja kretanja medvjeda Srećka, Ele i Ive

Karta 8. Područja kretanja medvjeda Mladena, Marka i Game

Osim telemetrijskih provode se i genetička istraživanja medvjeda. Tako se od 2005. godine sustavno prikupljaju uzorci tkiva odstrjeljenih i na druge načine stradalih medvjeda kako bi se uspostavila banka genetičkoga materijala hrvatske medvjede populacija. Analize provodi mr. sc. Ivna Kocijan s Odjela za animalnu fiziologiju Biološkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Do sada je ekstrahirana DNA iz 63 uzoraka tkiva. Prikupljeno je i oko 500 uzoraka medvjedeg izmeta u sjevernom Gorskom kotaru, na Velebitu i Bjelolasi. Iz 350 uzoraka ekstrahirana je medvjeda DNA, koja je prisutna u neznatnoj količini. Na osnovi analize DNA moguće je pojedinačno prepoznavanje svih životinja od kojih potječu uzorci, što je izuzetno važno radi objektivnog procjenjivanja veličine populacije. Istodobno s genetičkim analizama provodi se kartiranje prikupljenih uzoraka. Iz karata se računa površina svake istraživane plohe, a to je potrebno pri statističkim postupcima za procjenu veličine medvjede populacije.

Analiza smrtnosti

Zahvaljujući izradi i distribuciji *Protokola za prikupljanje usmrćenih strogo zaštićenih vrsta (vuk, ris)*, sustavnije se prikupljaju podatci o usmrćenim vukovima. Tako je od 15. studenog 2005. do 31. prosinca 2006. zabilježeno smrtno stradanje 18 jedinaka vuka. Devet jedinaka sigurno je ili vjerojatno nastradalo u prometu, tri su odstrijeljene (jedna nezakonito i dvije u sklopu regularnog zakonitog odstrjela), a za njih šest uzrok smrti bio je nepouzdan ili se nije mogao utvrditi.

Lešine 14 jedinaka pronađene su i prevezene na Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, njih je 12 pregledano i patoanatomski obrađeno. Ostale usmrćene jedinke zbog zakašnjele dojave ili nezakonitosti pothvata nisu pronađene, ali o njihovu usmrćivanju svjedoče fotodokumentacija, tragovi na mjestu nesreće ili iskazi pouzdanih očevidaca. Smrtnost vukova vjerojatno je veća od evidentirane budući da ima informacija o postavljanju stupica na području Zadarske županije i otrovnih mamaca u nekim dijelovima Splitsko-dalmatinske i Šibensko-kninske županije.

Tablica 2. Vukovi usmrćeni krajem 2005. i tijekom 2006. godine

Datum nalaza	Mjesto	Uzrok uginuća	Oznaka	Spol	Dob
16. 11. 2005.	Zalesina	promet	WCRO72	M	1,8
24. 12. 2005.	Strmenodolac	nepoznat (ugrizi po tijelu)	WCRO73	M	2,5
5. 1. 2006.	Općina Glina	nezakoniti odstrjel	GG200501051200	M	
17. 1. 2006.	Turjaci	promet	WCRO74	Ž	1,8
2. 2. 2006.	Rosulja-Bilaj	promet?	DŠ020220061300		
6. 2. 2006.	Medviđa	nepoznat			
27. 2. 2006.	Krivodol-Berinovac	promet	WCRO75	Ž	2
3. 3. 2006.	Badanj, Drniš	promet?			
25. 4. 2006.	Metković 01	zatočeništvo (trovanje?)	WCRO76	M	2
15. 5. 2006.	Metković 02	zatočeništvo (trovanje?)	Metković 2	Ž	2
15. 5. 2006.	Metković 03	zatočeništvo (trovanje?)	Metković 3	M	2
12. 5. 2006.	Paklenica	nepoznat	WCRO77		
27. 5. 2006.	Pađene	promet	WCRO78		
6. 10. 2006.	Pervan Selo	promet	WCRO79	M	3,5
24. 10. 2006.	Cvrljivica	promet	WCRO80	Ž	
4. 11. 2006.	Gluha draga	zakoniti odstrjel	WCRO81	M	1
13. 11. 2006.	Lovište »Crna gora«	zakoniti odstrjel	WCRO82	Ž	0,8
27. 12. 2006.	Korenica	promet	WCRO83	M	2,5

Tablica 3. Odstrijeljeni medvjedi u 2006. godini

Odstrjel	Odobreno jedinka	Realizirano jedinka	Spol*	
Karlovačka županija	9	6	6 m	–
Primorsko-goranska županija	27	21	14 m	7 ž
Ličko-senjska županija	30	17	16 m	1 ž
Zadarska županija	4	2	2 m	–
Ukupno	70	46	38 m	8 ž
Dodatni odstrjel (Hrvatske šume)	5	3	–	3 ž
Ukupno	75	49	38 m	11 ž

Tablica 4. Medvjedi stradali na ostale načine u 2006. godini

Ostali uzroci	Odobreno jedinka	Realizirano jedinka	Spol*		
željeznički promet	–	9	2 m	5 ž	2 n
cestovni promet	–	14	5 m	7 ž	2 n
iscrpljenost	–	1	1 m	–	–
krivolov	–	1	–	–	1 n
interventni odstrjel	12	7	4 m	3 ž	
slučajni odstrjel (lov na divlje svinje)	–	1	–	–	1 n
otoci (Krk)	–	2	–	2 ž	–
ukupno	12	35	12 m	17 ž	6 n

* m – spol muški, ž – spol ženski, n – spol nepoznat

Osim navedenih službenih podataka, iz neslužbenih izvora doznalo se o smrtnosti još četiriju jedinka medvjeda. Tri su navodno nastradale u krivolovu, dvije na području Karlovačke i jedna na području Ličko-senjske županije, a jedna u prometu.

Slika 13. Medvjedi često stradavaju u prometu
(FOTO J. KUSAK)

Analiza šteta

Analiza brojnosti stoke i šteta od vuka i risa

Ministarstvo kulture – Uprava za zaštitu prirode zaprimila je 1428 zahtjeva za naknadu štete na stoci od strogo zaštićenih predatora, odnosno 1428 zapisnika o očevidu koji se odnose na štete počinjene u 2005. godini. Kako je u 32 slučaja riječ o ponovljenom očevidu, odnosno vještak je dva ili više puta izlazio na isto mjesto štete zbog pronalaska nestale stoke, ugibanja ranjene ili pojave novih dokaza, točan broj prijavljenih šteta u 2005. godini iznosio bi 1396. Uspoređujući taj podatak s brojem prijavljenih šteta u 2004. godini, uočava se smanjenje broja prijave za 1,7 posto. Ako se uzme u obzir i podatak da se u 2004. godini broj prijave u odnosu na 2003. povećao za samo 9 posto, proizlazi da postoji jedan manje-više ustaljen godišnji broj prijave, odnosno da su odstupanja iz godine u godinu veoma mala.

Gledajući po županijama, najveći broj odštetnih zahtjeva pristigao je, kao i prethodnih godina, iz Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije (ukupno 84 posto svih prijavljenih šteta), a najmanji iz Karlovačke i Primorsko-goranske županije. U usporedbi s 2004. godinom bilježi se proporcionalno smanjenje broja prijavljenih šteta u svim županijama, osim u šibensko-kninskoj gdje se broj prijave povećao za 10 posto. S novim povećanjem šibensko-kninska postala je županija s daleko najvećim brojem prijavljenih šteta, iz koje je 2005. godine pristigla polovica svih prijave (od toga 36 posto samo iz općine Unešić).

Tablica 5. Broj prijavljenih šteta na stoci u 2004. i 2005. godini

Županija/Godina	2004.	2005.
Dubrovačko-neretvanska županija	82	64
Karlovačka županija	8	3
Ličko-senjska županija	51	38
Primorsko-goranska županija	4	5
Splitsko-dalmatinska županija	535	488
Šibensko-kninska županija	621	685
Zadarska županija	119	113
UKUPNO	1420	1396

Kako je dužnost ovlaštenoga vještaka izaći na mjesto štete i obaviti očevid kada god oštećena stranka smatra da joj je štetu počinila zaštićena životinja, a u određenom broju slučajeva ustanovi se da je počinitelj nezaštićeni ili nepoznati predator, broj prijavljenih šteta na stoci ne podudara se s brojem šteta od vuka ili risa. Na temelju ukupnoga broja odštetnih zahtjeva u 2005. godini utvrđeno je da je vuk počinio štetu u 89 posto slučajeva, ris u 0,07 posto, medvjed ili čagalj u 0,14 posto i pas u 2 posto. U 8,7 posto slučajeva utvrđeno je da je riječ o nepoznatom počinitelju jer stanje lešine nije omogućilo identifikaciju znakova predatora; pronađeni znakovi nisu upućivali na usmrćenje od ijednog od poznatih predatora ili lešina uopće nije bila pronađena. U odnosu na 2004. godinu, u 2005. se uočava zamalo dvostruko povećanje broja slučajeva u kojima je utvrđeno da je štetu počinio pas, a rastu i štete od medvjeda i čaglja. Od svih šteta za koje se smatra da ih je počinio vuk, vještaci

su u 83 posto slučajeva naznačili da su sigurni u svoju procjenu, dok su u 17 posto slučajeva zaključili da je počinitelj štete samo vjerojatno bio vuk.

Tablica 6. Raspored prijavljenih šteta na stoci po procijenjenoj vrsti predatora u 2005. godini

Županija / Predator	Vuk	Ris	Medvjed	Čagalj	Pas	Nepoznat	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska županija	64	0	0	0	0	0	64
Karlovačka županija	2	0	0	0	0	1	3
Ličko-senjska županija	30	1	2	0	0	5	38
Primorsko-goranska županija	5	0	0	0	0	0	5
Splitsko-dalmatinska županija	464	0	0	0	2	22	488
Šibensko-kninska županija	571	0	0	2	25	87	685
Zadarska županija	106	0	0	0	1	6	113
UKUPNO	1242	1	2	2	28	121	1396

Od vuka je u 2005., kao i prethodnih godina, u najvećem broju stradala sitna stoka (ovce i koze) koja je činila 89,6 posto svih napadnutih domaćih životinja. Krupna stoka nastradala je u 5,3 posto slučajeva, a domaći psi u 5,1 posto. U usporedbi s prethodnom godinom, ukupan broj nastradalih životinja smanjio se za 126, odnosno za 4,8 posto. Tako se u određenoj mjeri smanjio broj nastradalih ovaca, koza, goveda i magaraca, no povećao se broj nastradalih pasa (za 14 posto) i konja. Daleko najveći broj pasa stradao je na području Splitsko-dalmatinske županije, a konja na području Dubrovačko-neretvanske. I jedni i drugi u većini slučajeva za vrijeme nastanka štete bili su bez nadzora i izvan odgovarajućih zaštitnih objekata.

U sljedećem broju biltena bit će predstavljeni i rezultati za 2006. godinu koji se još obrađuju.

Tablica 7. Raspored šteta od vuka po vrsti napadnute stoke u 2005. godini

Županija / Domaća životinja	Govedo	Konj	Koza	Magarac	Ovca	Pas	UKUPNO
Dubrovačko-neretvanska županija	13	10	29	3	62	5	122
Karlovačka županija	0	0	0	0	5	1	6
Ličko-senjska županija	0	1	18	0	93	0	112
Primorsko-goranska županija	0	0	0	0	17	1	18
Splitsko-dalmatinska županija	53	3	300	7	496	106	965
Šibensko-kninska županija	27	1	115	5	816	16	980
Zadarska županija	9	0	133	0	167	0	309
UKUPNO	102	15	595	15	1656	129	2512

Broj nastradalih ovaca i koza, kao najčešćih žrtava vučjih napada, može se na prvi pogled činiti visokim. Stoga je Državni zavod za zaštitu prirode od Hrvatskog stočarskog centra zatražio podatke o ukupnom broju ovaca i koza u Hrvatskoj kako bi izračunao udio nastradalih životinja u ukupnom broju i tako utvrdio koliki je stvaran utjecaj vuka. Iz podataka dobivenih od HSC-a izdvojeni su oni podatci koji se odnose na brojnost ovaca i koza na području rasprostranjenosti vuka, odnosno na kopnenim dijelovima sedam županija u kojima je vuk stalno ili povremeno prisutan. Rezultati analize pokazali su da je u 2005. godini od vuka ukupno stradalo 0,68 posto ovaca i 1,82 posto koza. U usporedbi s rezultatima dobivenim prethodne godine uočavaju se manje-više nepromijenjeni postotci. Naime u 2004. godini udio ovaca nastradalih od vuka iznosio je 0,51 posto, a koza 1,92 posto.

Tablica 8. Udio ovaca i koza nastradalih od vuka u ukupnom broju ovaca i koza na kopnenom dijelu pojedinih županija u 2005. godini

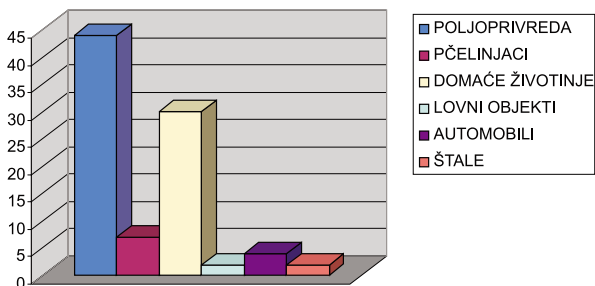
Vrsta stoke	Ovce		Koze	
	Ukupno reg. od HSC	Udio (%)	Ukupno reg. od HSC	Udio (%)
Županija/Brojnost stoke				
Dubrovačko-neretvanska županija	3147	1,97	1030	2,82
Karlovačka županija	12836	0,04	502	0,00
Ličko-senjska županija	45863	0,20	2589	0,70
Primorsko-goranska županija	5349	0,32	379	0,00
Splitsko-dalmatinska županija	32258	1,54	7728	3,88
Šibensko-kninska županija	68436	1,19	5851	1,97
Zadarska županija	76477	0,22	14659	0,91
UKUPNO	244366	0,68	32738	1,82

Slika 14. Od domaćih životinja ovce su najčešći plijen vuka (FOTO A. FRKOVIĆ)

Štete od medvjeda

Sustavno prikupljanje podataka o štetama koje prouzroči smeđi medvjed započelo je 2004. godine provedbom LIFE COEX projekta. Temeljem Akcijskog plana ovlaštenici prava lova dužni su do kraja siječnja mjerodavnom Ministarstvu na pripremljenom formularu dostaviti podatke o svim štetama koje je medvjed prouzročio na njihovu lovištu u prethodnoj godini. Prvi podatci prikupljeni su za 2004. kada su prijavljena 22 slučaja štete. Sustav je uhodan 2005. godine kada je prijavljeno ukupno 88 slučajeva, s procijenjenim iznosom štete od 178 678,00 kn. Medvjedi su tijekom 2005. prouzročili najviše štete na oranicama i u voćnjacima, dok su od domaćih životinja stradala tri pijetla, 126 kokoši, 12 ovaca, jedna koza, jedna krava, šest zečeva, 11 purica.

Slika 15. Prikaz medvjedih šteta u 2005. godini

Slika 16. U potrazi za hranom medvjed je posjetio košnice (FOTO J. TOMAIĆ)

Utjecaj velikih zvijeri na prirodni plijen

Državni zavod za zaštitu prirode u 2005. godini prikupio je od lovoovlaštenika podatke o broju i vrstama divljači na području rasprostranjenosti vuka i risa, o planiranom i realiziranom godišnjem odstrjelu divljači te o broju životinja nastradalih od vuka i risa. No budući da lovoovlaštenici nisu bili izravno obvezni Zavodu dostaviti tražene podatke, podatci prikupljeni tom prilikom pokrili su samo polovinu područja rasprostranjenosti vuka i risa. Osim toga, riječ je o podacima subjektivnog karaktera, odnosno o procjeni lišenoj znanstvene osnove, koja nije ni odražavala stvarno stanje broja divljači, nego samo naznaku trenda.

Slika 17. U Gorskom kotaru se vukovi i risovi prvenstveno hrane prirodnim plijenom (FOTO T. GOMERČIĆ)

Temeljem novoga Zakona o lovstvu lovoovlaštenici su dužni Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva dostavljati podatke iz lovno-gospodarskih osnova i programa uzgoja divljači te podatke o odstrjelu i trofejima divljači radi vođenja središnje lovne evidencije. Iz Uprave za lovstvo spomenutoga Ministarstva doznajemo da se upis podataka u središnju lovnu evidenciju privodi kraju. Tako se do proljeća 2007. očekuju podatci o broju i vrstama divljači na području rasprostranjenosti vuka i risa na osnovi kojih će se moći obavljati daljnje analize.

Lovoovlaštenici su također dužni u lovno-gospodarske osnove ugrađivati uvjete zaštite prirode izdane od strane Ministarstva kulture, a utvrđene na osnovi stručnih podloga Državnog zavoda za zaštitu prirode, te ih prilikom gospodarenja lovištima poštovati i ispunjavati. Tako su neke od obveza lovoovlaštenika obrađivanje stanja vuka i risa u lovištu kao strogo zaštićenih životinjskih svojta koje nisu divljač; bilježenje nalaza znakova njihove prisutnosti (tragovi u snijegu, usmrćena divljač); primjenjivanje uputa i odredaba planova upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima koje se odnose na gospodarenje lovištima i dr.

Akcija praćenja populacija velikih zvijeri po tragovima u snijegu

Akcija praćenja populacija velikih zvijeri po tragovima u snijegu jedna je metoda istraživanja stanja populacija i sastavni je dio nacionalnog sustava praćenja populacija vuka i risa. Utvrđivanje stvarnog stanja populacija prijeko je potrebno kako bi se budući propisi i odluke, uključujući i razmatranje mogućega zahvata u populacije tih strogo zaštićenih velikih zvijeri, donosili na osnovi što vjerodostojnijih podataka dobivenih kombinacijom različitih metoda istraživanja. Akciju je organizirao i koordinirao Državni zavod za zaštitu prirode u suradnji s Veterinarskim fakultetom. Budući da je pri izradi spomenutih Planova upravljanja, u kojoj su sudjelovali predstavnici svih interesnih skupina, dogovorena nužnost međusobne suradnje prilikom sakupljanja svih relevantnih podataka, pripremnim dogovorima o organizaciji akcije praćenja prisustvovali su predstavnici svih skupina s potrebnim znanjima koji svoju djelatnost obavljaju na terenu gdje ima velikih zvijeri: predstavnici brojnih lovačkih udruga i ovlaštenici prava lova, predstavnici Hrvatskih šuma i nadzornici u zaštićenim područjima (NP Risnjak, NP Plitvička jezera, NP Sjeverni Velebit, NP Paklenica i PP Velebit).

Slika 18. Dogovor o organizaciji akcije praćenja u Lici (FOTO S. DESNICA)

Slika 19. Dogovor o akciji praćenja u
Gorskom kotaru (FOTO S. DESNIČA)

Slika 20. Tragovi velikih zvijeri u snijegu (FOTO Đ. HUBER)

Tijekom listopada 2006. održana su dva sastanka – 18. listopada u Gospiću i 25. listopada u Crnom Lugu (NP Risnjak) – na kojima je prisutnima izložena metodologija rada te dogovorena operativna provedba akcije. Dogovoreno je da se prilikom prvoga snijega ove zime koordinirano obišu staništa (lovišta i zaštićena područja) u kojima žive velike zvijeri te zabilježe podatci o svakom pronađenom tragu: vrsta životinje, smjer kretanja, te najmanji broj životinja u grupaciji. Karte s ucrtanim podacima zatim će se proslijediti Državnom zavodu za zaštitu prirode na daljnju obradu i analizu. Nakon računalne obrade podatci bi se na zajedničkoj radionici interpretirali i donijela bi se procjena veličine populacije svake vrste na istraženom području.

Prvi snijeg, pogodan za ovakvu vrstu istraživanja, pao je sredinom prosinaca u višim planinskim predjelima, pa su 20., 21. i 22. prosinca tragači obilazili područja Gorskoga kotara i Velebita. U akciji su sudjelovali predstavnici lovačkih udruga „Tetrijev“ Gerovo, „Tetrijev“ Čabar i „Lagosta“, tvrtki Hrvatske šume d.o.o. i Bigrom d.o.o. te javnih ustanova NP Risnjak, NP Sjeverni Velebit i PP Velebit. Obišena su područja planinskih masiva Bjelolasice, Kapele i Risnjaka, predio Smrekova draga, i područje općine Čabar oko Prezida, Tršća i Gerova u Gorskom kotaru; te sjeverni i srednji dio planine Velebit koji se nalaze u sklopu nacionalnog parka, parka prirode i lovišta „Ramino korito“, „Lukovo Šugarje“, „Visočica“, „Sjeverni Velebit“ i „Srednji Velebit“. Neki tragači zbog lošijih vremenskih uvjeta koji onemogućuju integralno istraživanje, a u želji da dobiju potpunu sliku o kretanju vučjih čopora, i dalje izlaze na teren i bilježe podatke. Također se čeka da padne snijeg na području ličkog sredogorja i južnog Velebita kako bi i ostali tragači mogli krenuti u akciju. Određeni broj ispunjenih formulara i karata s ucrtanim lokacijama viđenja tragova pristigao je u ured Državnog zavoda za zaštitu prirode u Gospiću, no s obradom podataka će se početi tek kad pristigne sva dokumentacija.

Izvješće o stanju populacije vuka u Hrvatskoj u 2006. godini

I 2006. je godine Državni zavod za zaštitu prirode u suradnji s Veterinarskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu i lokalnim stručnjacima izradio godišnje izvješće o stanju populacije vuka u Hrvatskoj. Izrada takvog izvješća propisana je Planom upravljanja vukom u Hrvatskoj i na osnovi njega Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri procjenjuje postoji li mogućnost zahvata u populaciju i u tom slučaju predlaže regionalne odstrjelne kvote za tekuću godinu i ukupnu godišnju kvotu za sljedeću godinu. Ukupna godišnja kvota određuje se kao postotak procijenjene brojnosti populacije, a u nju osim regionalnih kvota ulaze i hitne intervencije, stradanja u prometu, nezakoniti odstrjel te ostala smrtnost. U izvješću su iznesene analize podataka o štetama vuka na stoci, procijenjena je brojnost populacije vuka na osnovi iskaza lokalnih stručnjaka, dani su podatci o smrtnosti vukova u razdoblju od 13. rujna 2005. do 13. rujna 2006., odnosno u razdoblju između dva izvješća te je ukratko opisana legislativa i stanje populacije vuka u susjednim državama s kojima Hrvatska dijeli tu populaciju (Bosna i Hercegovina i Slovenija).

Analize zapisnika o štetama na stoci pokazale su da se više od 90 posto svih šteta događa u Dalmaciji, i to uglavnom na području Šibensko-kninske i Splitsko-dalmatinske županije. Općine s najvećim zabilježenim brojem šteta u posljednjih su nekoliko godina Unešić i Kistanje u Šibensko-kninskoj te Prgomet u Splitsko-dalmatinskoj županiji.

Procjena brojnosti populacije vuka u Hrvatskoj, napravljena na osnovi iskaza lokalnih stručnjaka – ovlaštenih vještaka za procjenu šteta na stoci od zaštićenih vrsta životinja, znanstvenih suradnika i nadzornika u zaštićenim područjima – rezultirala je rasponom od najmanje 180 do najviše 240 jedinka, tj. prosječno njih 210, raspoređenih u 40 – 50 čopora. Ako se uzme u obzir da je određeni broj tih čopora graničan, odnosno da dio godine provode u Hrvatskoj, a dio izvan nje – u Sloveniji i Bosni i Hercegovini, s kojima Hrvatska dijeli dugačku granicu – korekcijom dobivene brojnosti dobiva se broj od prosječno 190 jedinka, što odgovara brojnosti procijenjenoj u 2005. godini.

Karta 10. Broj i veličina čopora vukova

Analiza smrtnosti vukova pokazala je da vuka najviše ugrožava gradnja prometnica, koje mu komaduju stanište i presijecaju putove kretanja, nezakonito ubijanje i nestašica prirodnoga plijena. Sudeći prema izjavama vještaka, stvaran broj usmrćenih vukova mogao bi biti i znatno veći.

Procijenjena brojnost populacije vuka u Bosni i Hercegovini iznosi oko 500 jedinka. Vuk je u Republici Srpskoj nezaštićena vrsta, a u Federaciji Bosne i Hercegovine lo-vostajem zaštićena vrsta temeljem novog Zakona o lovu od veljače 2006. Prijavljeni godišnji odstrjel za 2006. godinu iznosio je 292 jedinke, ali se smatra da je stvaran broj vjerojatno veći. Populacija je stabilna, a možda i u blagom porastu u pojedinim područjima (općine Kupres, Bihać, Glamoč, Grahovo, Šipovo, Bugojno). Slovenija svoju populaciju vuka procjenjuje na 60 – 100 jedinka. Neki pokazatelji upućuju na povećanje brojnosti, no vjerojatno je riječ samo o prostornom širenju (štete od vuka pojavile su se u primorskoj regiji i krimskom području koja nisu tradicionalna područja vuka). Vuk, ris i medvjed u djelokrugu su Ministarstva za okolje in prostor koje donosi godišnju odluku o zahvatu u populacije svih triju vrsta. U 2006. godini odstrjelna kvota za vuka iznosila je deset jedinka, a zahvat u populaciju risa nije bio dopušten.

Zahvati u populacije strogo zaštićenih vrsta

Zahvati u populaciju vuka

Kako je predviđeno Planom upravljanja, zahvati u populaciju vuka mogu se odobriti uz uvjet da se na taj način ne ugrozi stabilnost populacije i da se zahvat provodi selektivno. Mogućnost zahvata je predviđena na probno dvogodišnje razdoblje, prvenstveno da bi se smanjio animozitet, a time i nezakoniti odstrjel. U prvoj godini kada je odobren zahvat od četiri jedinke (dvije u Dalmaciji i po jedna u Gorskom kotaru i Lici), službeno nije realiziran nijedan. Ipak, ima naznaka da je u studenom 2005. na Kremenom brdu u lovištu „Trtar“ Šibensko-kninske županije odstrijeljena jedna jedinka, a u prosincu iste godine na području lovišta „Bjelolasica“ (predio Gomirje) dvije jedinke vuka. Odstrjel vjerojatno nije bio prijavljen zbog djelomičnog odstupanja od prava dodijeljenih Rješenjem. Bez obzira na neostvoreni odstrjel, do početka 2006. godine još je pet jedinka nastradalo na druge načine, uglavnom u prometu, pa je kvota popunjena, a jedinka iznad planirane kvote uzela se u obzir pri određivanju redovite godišnje kvote za 2006. godinu. Redovita godišnja kvota za 2006. određena je u siječnju 2006. kao 10 posto procijenjene brojnosti populacije budući da je Povjerenstvo na osnovi rezultata dugogodišnjeg praćenja populacije vuka i sadašnjeg stanja zaključilo da populacija može podnijeti toliku smrtnost (od prometa, odstrijela i ostalih uzroka koji su iz različitih razloga redoviti), a da joj pritom stabilnost ne bude narušena. Kako je u 2005. godini populacija vuka bila procijenjena na prosječno 190 jedinka, odlučeno je da će se u 2006. tolerirati smrtnost od 19 jedinka, odnosno kada se uzme u obzir i jedinka čija je smrtnost premašila kvotu za 2005. godinu, 18 jedinka. Na sastanku Povjerenstva 13. rujna 2006., sudjelovali su i predstavnici različitih interesnih skupina, i to ovlaštteni vještaci, predstavnici Primorsko-goranske županije, javnih ustanova nacionalnih parkova Sjeverni Velebit i Risnjak, Parka prirode Velebit, Hrvatskog stočarskog centra,

Slika 21. Populacija vuka u Hrvatskoj još je stabilna
(FOTO A. ŠTRBENAC)

AWAP-a – Udruge za zaštitu divljih životinja, Hrvatskoga lovačkog saveza, Udruge za zaštitu vukova Hrvatske, Univerze u Ljubljani i Lovачkoga saveza Herceg Bosne. Tom prilikom je predstavljeno već spomenuto izvješće o stanju populacije vuka u 2006. te je iznesen podatak o evidentiranoj smrtnosti još 11 jedinka vuka od početka 2006. godine. Ministarstvo kulture je stoga na prijedlog Povjerenstva za praćenje populacija velikih zvijeri odobrilo zahvat i u 2006. godini. Tako je rješenjem Ministarstva kulture od 14. rujna u razdoblju od 1. listopada do 31. prosinca 2006. dopušteno pojedinačnim lovom odstrijeliti sedam jedinka vuka koje nisu obilježene telemetrijskim ogrlicama – dvije na području Gorskog kotara, dvije na području Like i tri na području Dalmacije (dvije u Šibensko-kninskoj županiji i jedna na planini Biokovo). U Gorskome kotaru dopuštenje za obavljanje zahvata u populaciju dobili su Lovачki savez Primorsko-goranske županije, Hrvatske šume d.o.o. – Uprava šuma Delnice, FINVEST CORP d.d. iz Čabra i Lovачka udruga „Divokoza“ iz Broda na Kupi; u Lici Hrvatske šume d.o.o. – Uprava šuma Gospić, Ikam d.o.o. iz Gospića i Lovачko društvo „Bigrom“ iz Gospića; a u Dalmaciji Lovачko društvo „Prepelica“ iz Unešića, Lovачko društvo „Kamenjarka“ iz Drniša i Hrvatske šume d.o.o. – Uprava šuma Split.

Obrazloženo je da na području šibensko-kninske županije vuk počinja najveće štete na stoci, a na području Like i Gorskog kotara te planine Biokovo utječe na divljač, što izaziva animozitet lovaca, s posljedicom nezakonitog ubijanja vuka. Osim toga, na sastanku Povjerenstva u Gerovu, kada je održan i okrugli stol na kojem je sudjelovala šira javnost, lokalno stanovništvo istaknulo je probleme s vukom i tražilo da se odobri zahvat u populaciju. Stoga se spomenuti strogo kontrolirani zahvat u populaciju dopustio s namjerom da se smanje štete na stoci i animozitet javnosti prema vuku, a time i nezakoniti odstrjel. Odstrjel je dopušten jedino pojedinačnim lovom na području točno definiranih lovišta u Dalmaciji, Lici i Gorskome kotaru, u razdoblju od 1. listopada do 31. prosinca 2006. godine.

Prema službenim podatcima odstrjel je ostvaren jedino na području Gorskog kotara, gdje su odstrijeljene obje predviđene jedinke. Prvi legalni odstrjel dogodio se 4. studenog 2006. godine navečer u šumskom predjelu Gluhe drage, na području državnog lovišta „Bjelolasica“. Odstrjel je dočekom na visokoj čeki uz meku obavio lovnik šumarije Vrbovsko Slavko Medved. Radilo se o mladom mužjaku, okoćenom 2006. godine, koji je težio otprilike 17 kilograma. Odmah po obavljenom odstrjelu, u skladu s Rješenjem Ministarstva kulture, lovnik je obavijestio Alojzija Frkovića, vještaka za procjenu šteta na stoci na području Primorsko-goranske županije. Drugi odstrjel dogodio se u noći s 12. na 13. studenoga na području lovišta „Crna gora“. Lovac iz lovačkog društva „Tetrijeb“ iz Čabra Marjan Mihelić, također dočekom na visokoj čeki uz meku, odstrijelio je mladu vučicu, pripadnicu telemetrijski praćenog

Golem objekt kao što je autocesta, koja se proteže prirodnim staništima životinja i u mnogim je područjima veći antropogeni zahvat od svih prethodnih u povijesti zajedno, nužno ima negativne utjecaje na mnoge prirodne procese, pa tako i na populacije divljih životinja. Spomenute prometnice ne utječu samo na područja kojima neposredno prolaze nego je njihov utjecaj i znatno širi, a to se pogotovo odnosi na velike zvijeri kojima su za opstanak potrebne velike neprekinute površine staništa. Samo za jedan vučji čopor od četiri vuka u Dalmaciji je potrebno 150 km² staništa. Dvije dionice autoceste dugačke su ukupno 36,8 km, ali od unutrašnjosti odsijecaju preko 300 km² staništa na planinama Mosor, Mali Mosor, Omiška Dinara i Rogoznica. Spomenuta područja stalna su obitavališta vukova dok se medvjedi u njima povremeno pojavljuju. Mogući utjecaj planirane brze ceste Čaporice – Kamensko trenutačno nije poznat jer nemamo uvid u planove i moguće objekte koji bi osigurali njezinu propusnost, ali iz samog smještaja trasa vidljivo je da ona prolazi sredinom područja gusto obraštena degradirajućim stadijima šume hrasta medunca i bijeloga graba. Područje je veličine oko 700 km², a upravo je na mjestima kojima medvjedi s Dinare i Kamešnice povremeno dolaze na Mosor i Biokovo.

Iako je tijekom planiranja autoceste bilo predviđeno izgraditi dodatne prijelaze i prolaze da bi se osigurala propusnost autoceste za velike sisavce, naknadne iznenadne izmjene graditelja nagnale su nas na „rovovsku borbu“ za svaki metar prolaza. Konačni ishod još nije poznat, ali trenutačno prihvaćeni planovi obećavaju da će povezanost staništa na Mosoru i u zaleđu biti zadovoljavajuća.

Svi objekti od čvora Dugopolje pa do vijadukta Perići, na dionici Dugopolje – Bisko, male su ekološke važnosti jer su u razmjerno naseljeno području, bez šumskog pokrova i ispresijecani su prometnicama. Ipak, i tu su dva objekta koji bi mogli donekle poslužiti za prelaženje velikih životinja. To su tunel Zaranč i vijadukt Biakuše.

Slika 22. Vijadukt Biakuše, pogled na objekt sa sjeverne strane i prema Mosoru
(FOTO J. KUSAK)

U drugom dijelu dionice su tri objekta, vijadukti Perići i Bulati te najvažniji tunel Bisko. Ukupna širina svih prolaza je 2135 m, što čini 18,1 posto dionice. Ipak nisu svi objekti i prikladni jer prolazi 4x4 nisu upotrebljivi, a kroz veće (10x6) prolaze lokalne ceste. Većih objekata ima sedam, a oni su ukupne širine 2049 m (17,4 posto duljine dionice).

Ukupna dužina dionice Bisko – Šestanovac je 25 000 m. Cijelom svojoj dužinom trasa se proteže paralelno s masivom Mosora i Omiške Dinare, da bi se pri kraju približila i Biokovu. Trasa teče obraštenim podnožjem tih brda, koje ujedno i odvaja od zaleđa te paralelno s kanjonom rijeke Cetine, koju prije Šestanovca i premošćuje.

Karta 12. Smještaj u prostoru trase autoceste Bisko – Šestanovac

Masivi Mosora, Omiške Dinare i Biokova prije gradnje autoceste bili su dio jedin-stvenog staništa koje se proteže sve do granice s BiH, pa i dublje u unutrašnjost. Autocesta to područje ne bi smjela presjeći u dva izolirana dijela.

Na toj dionici izgrađena su čak tri posebna prijelaza – zelena mosta – za velike sisavce. To su: zeleni mostovi Rošča (150 m), Konjščica (150 m) i Vrankovića ograda (150 m).

Slika 23. Zeleni most Vrankovića ograda u izgradnji (FOTO J. KUSAK)

Ukupna ocjena propusnosti dionice veoma je dobra. Dionica ima osam objekata sa širinom prolaza većom od 80 m, a ukupna im je širina 2134 m (8,54 posto duljine dionice). Tome najviše pridonose dva tunela i tri zelena mosta. **Nepovoljno je da zadnjih 7800 m dionice nema pravih prolaza.** Teren je tu ravan, ali je obrašten gustom šumom („tristoljetna šuma“) čije je ekološko značenje slabo poznato.

Iako već ima zahtjeva da se planirani prijelazi smanje ili zatrpaju, znanost i struka će ustrajati na zadovoljavanju minimalnih uvjeta da se osigura propusnost autoceste. Rješavanju postojećih problema vezanih uz gradnju prometnica trebao bi pridonijeti novi *Pravilnik o prijelazima za divlje životinje*, koji je početkom siječnja 2007. donijelo Ministarstvo kulture. Tim su Pravilnikom propisane mjere zaštite te utvrđeni obveznici zaštite i način održavanja prijelaza za divlje životinje preko javnih cesta, drugih prometnica ili građevina koje prelaze preko poznatih migracijskih putova divljih životinja.

Smanjivanje šteta

Jedan su od većih „kamena spoticanja“ u zaštiti velikih zvijeri štete koje one u svojoj borbi za opstanak nanose ljudima. Unatoč tomu što mjerodavno Ministarstvo kulture isplaćuje odštetu stočarima koji su pretrpjeli štetu od strogo zaštićenih zvijeri (vuka i risa), a lovozakupnici podmiruju štete od medvjeda, većinom ipak ostaje prikriveno nezadovoljstvo, strah i animozitet. Kako bi pomirili „nepomirljivo“ i dodatno zaštitili sve sudionike, osim novčane odštete, stočarima se osigurao program donacije pastirskih pasa tornjaka i električnih ograda.

Slika 24. Tornjak, vjerni čuvar stada (FOTO A. ŠTRBENAC)

Donacije pasa tornjaka i električnih ograda

Program donacije tornjaka i električnih ograda stočarima koji imaju štete od vuka, intenzivno se provodio LIFE III projektom zaštite i upravljanja vukovima u Hrvatskoj. Projektnim prijedlogom bila je predviđena donacija 60 pasa tornjaka i 20 električnih ograda, no taj je broj znatno premašen. Donacijama su se svojim sredstvima pridružile Zadarska i Primorsko-goranska županija te Državni zavod za zaštitu prirode.

Slika 25. Donacija tornjaka u Gospiću (FOTO D. ŠARIĆ)

Nakon završetka projekta Državni zavod za zaštitu prirode nastavio je s donacijama u okviru svoje redovite djelatnosti. Tako su, uzimajući u obzir dotadašnje donacije, do kraja 2006. ukupno podijeljena 102 psa tornjaka i 46 električnih ograda stočarima na području Like, Gorskog kotara i Dalmacije.

Krajem veljače 2006. krovna svjetska kinološka organizacija FCI međunarodno je priznala tornjaka kao zasebnu pasminu hrvatskog i bosanskohercegovačkog podrijetla. U idućem desetogodišnjem razdoblju uzgajače čeka mukotrpan rad na daljnjem uzgoju i razvoju te pasmine temeljem kojega, ispune li se svi uvjeti, tornjak dobiva trajno potvrđen status međunarodno priznate pasmine.

Svrha donacije pasa tornjaka ima višestruko značenje. Tako se stočarima dodatno pomaže u zaštiti stada, a ujedno i upozorava na nužnost stalnog nadzora stoke u predjelima gdje žive predatori. Štiteći stado, vraćamo našu staru autohtonu pasminu psa tornjaka u njegovu radnu funkciju i u prostore gdje je stoljećima uzgajan i korišten, a ujedno pomažemo njegovu širenju i razvoju.

Električna ograda još je jedno pomoćno sredstvo u zaštiti stoke od predatora. Ovisno o vrsti stoke i o vrsti predatora odabire se odgovarajući model. Odabir dobrih sastavnih dijelova i njihovo pravilno postavljanje, a i održavanje, bitni su za uspješno funkcioniranje električnih ograda. Ako se njome ispravno služimo, pouzdano štiti stado od predatora.

Tornjaci

Od njihova ukupnoga broja na području Gorskog kotara i Like donirana su 43 štenca tornjaka. Tijekom 2006. donirana kujica u vlasništvu Mate Radoševića iz Klanca imala je leglo, pa je vlasnik u skladu s ugovorom o doniranju kuje prepustio jedno žensko štene. Zavod je štene donirao stočaru iz Severina na Kupi. Iz sredstava Zavo-

da donirana su još tri muška štenca. Donirani su stočari iz Udbine, Donjeg Pazarišta i Jezerana. Primopredaja je izvršena u regionalnom uredu u Gospiću.

U okviru svojih obveza regionalni koordinator obilazio je donirane stočare i nadzirao način držanja i uporabu doniranog psa. Odabrani stočari pokazali su se kao savjesni vlasnici i korisnici pasa. Djelovali su po dobivenim uputama o načinu držanja i korištenja pasa i pridržavali su se propisane zdravstvene zaštite. Na žalost, i ove su godine stradala dva donirana psa. Jedan je stradao od prometa, a drugi je nestao tjerajući predatora od stada. Tako se ukupan broj stradalih od početka donacije popeo na osam.

Interes za donacije pasa na području Gorskog kotara i Like i dalje je znatan. Osobito zbog činjenice da šteta kod doniranih stočara nije bilo, a znatno im je olakšan nadzor i vođenje stoke na pašu. Nadalje tornjak se pokazao izrazito socijaliziranim psom u kontaktu s ljudima, a primjereno ostrim u čuvanju. Važno je istaknuti da su stočari samoinicijativno počeli nabavljati pse.

Na području Dalmacije dosad je donirano ukupno 59 štenaca.

Godine 2006. na tom području nije doniran nijedan pas, no regionalni je koordinator u okviru svojih obveza obilazio donirane stočare i kontrolirao način držanja i uporabu doniranog psa. Početna nevjerica stočara u uspješnost pasa pobijena je činjenicom da nijedan od doniranih stočara nakon donacije nije imao štete. Stoga se interes za donacije povećao, posebice u Šibensko-kninskoj županiji koja trpi i najveće štete na stoci. Kao i u Lici, pojedini stočari počeli su samostalno otkupljivati pse.

Protekle godine stradalo je još sedam doniranih pasa, tako da se ukupan broj stradalih pasa popeo na 17. Tako velik gubitak uzrokovala su ponajprije trovanja (šest pasa), zatim promet, zmijski ugriz, bolest, a pet ih je izgubljeno (četiri su nestala, a za jednog se pretpostavlja da je ukraden). Unatoč činjenici da su trovanja prijavljena policijskim postajama i inspekciji, počinitelji nisu pronađeni.

Električne ograde

Od početka projekta na području Gorskog kotara i Like donirana je ukupno 41 električna ograda. Od toga je 18 nabavljeno sredstvima Primorsko-goranske županije. Zahvaljujući toj županiji u ožujku 2006. donirano je pet električnih ograda stočarima iz Begova Razdolja, Gomirja, Lukovdola, Vrbovskog i Prezida. U okviru svojih obveza regionalni koordinator je obilazio donirane stočare i nadzirao način

Slika 26. Električne ograde pridonose čuvanju stoke (FOTO A. ŠTRBENAC)

držanja i uporabu električnih ograda. Zahvaljujući djelotvornosti ograda, a na-
dasve izostanku šteta, stočari su sami počeli kupovati žicu i proširivati postojeće
električne ograde.

Na području Dalmacije u okviru projekta dodijeljene su četiri električne ograde
stočarima u Biteliću, Benkovcu i Kijevu. Donirani stočari zadovoljni su zaštitom koju
ona pruža stoci, a regionalni koordinatorski tim ih redovito obilazi. Loši terenski uvjeti za
postavljanje električnih ograda u Dalmaciji glavni su razlog što nema novih zahtje-
va, pa u 2006. nije bilo donacija na tom području.

Donacije električnih ograda za prevenciju šteta od medvjeda

U sklopu provođenja LIFE COEX projekta započela je donacija električnih ograda
za prevenciju šteta od medvjeda. Do sada su donirane i postavljene ukupno tri
električne ograde na području Gorskog kotara, dvije pčelarima koji su pretrpjeli na-
pad medvjeda i jedna stočaru koji uzgaja ovce na medvjedem staništu. Još je osam
ograda spremno za doniranje.

Donacije kontejnera za sprječavanje pristupa medvjeda otpadu

Navikavanje medvjeda na prehranu otpadom, a time i na čovjeka jedan je od pro-
blema očuvanja te velike zvijeri. Stoga se u okviru već spomenutog LIFE COEX pro-
jekta provodi akcija sprječavanja pristupa medvjeda otpadu. Cilj je akcije osvijestiti
stanovništvo, lokalnu upravu i komunalna poduzeća o važnosti ovoga problema za
zaštitu medvjeda i uspješan suživot medvjeda i čovjeka. Osim edukativnih akcija, u
sklopu projekta provodi se i sanacija kritičnih odlagališta otpada i donacija poseb-
no dizajniranih kontejnera i kanti za smeće iz kojih medvjedi ne mogu jesti otpatke.
Tijekom 2005. opažena su dva medvjedića koja su se hranila na odlagalištu otpada
Sović Laz u blizini Delnica, pa su se navikli na ljude. Budući da su to odlagalište i
inače često posjećivali medvjedi i druge divlje životinje, donirana je električna ogra-
da koja sprječava pristup životinja smeću. Posebno dizajnirani kontejner postavljen
je u blizini odlagališta. „Bear proof“ kante za otpad postavljene su i u nacionalnom

Slika 27. Postavljanje
kontejnera koji onemogućuju
pristup medvjedu u Sovića
Lazu (FOTO S. DESNICA)

parku Risnjak, park-šumi Golubinjak, parku prirode Velebit i nacionalnom parku Plitvička jezera. Kante će biti postavljene i uz autocestu budući da izloženi ostaci hrane privlače medvjede koji preskaču zaštitnu ogradu i stradavaju na cesti.

Edukacija i informiranje

Već tradicionalno rad na očuvanju velikih zvijeri uključuje niz aktivnosti čiji je cilj informiranje šire javnosti i edukacija o velikim zvijerima kao prirodnoj vrijednosti kojoj treba posvetiti posebnu pozornost. S tim u vezi tiskan je niz publikacija; održana su predavanja, javne prezentacije i Dani otvorenih vrata; a redovito se ažuriraju i web stranice posvećene velikim zvijerima.

Publikacije

Pri završetku „vučjeg“ LIFE III projekta izdan je i treći broj biltena u kojemu su po osnovnim aktivnostima projekta izneseni dobiveni rezultati i postignuti ciljevi.

Ministarstvo kulture i Državni zavod za zaštitu prirode u srpnju 2006. izdali su Crvenu knjigu sisavaca Hrvatske u kojoj su sustavno obrađeni postojeći podatci o fauni sisavaca i procijenjeno stanje ugroženosti svake pojedine vrste na temelju kriterija Svjetske udruge za zaštitu prirode (IUCN). Od ukupno sto i jedne vrste sisavaca, koje su zabilježene u Hrvatskoj, na Crvenom popisu nalazi se njih 41, među kojima su i sve tri velike zvijeri – vuk, ris i medvjed. Svrha je Crvene knjige usmjeriti pozornost državnih i znanstvenih ustanova, nevladinih udruga i šire javnosti na vrste koje se smatraju ugroženima te na konkretne mjere koje je potrebno poduzeti kako bi prestale biti ugrožene.

Krajem 2006. godine otisnuta su još dva plakata iz serije „Tko se boji vuka još“.

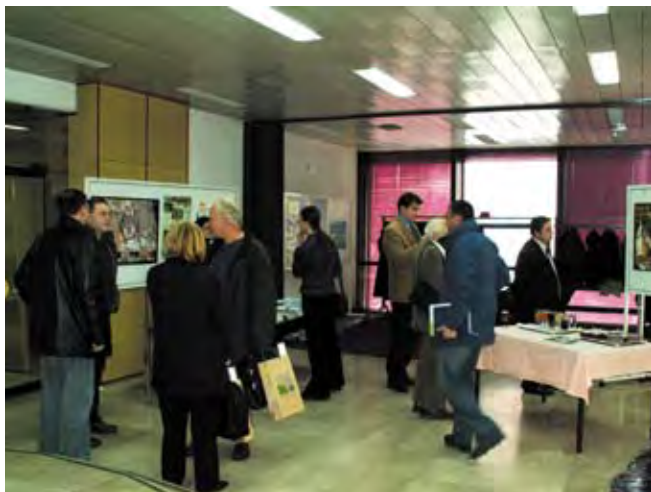
Izdano je i niz publikacija o medvjedu, pripremljenima u okviru LIFE COEX projekta. Tako su izrađeni letci o temi medvjeda i otpada te ekoturizma. Objavljene su i brošure o smeđem medvjedu, ovčarskim psima i električnim ogradama te posteru o medvjedu i prevenciji napada.

Slika 28. Nove publikacije o velikim zvijerima

Prezentacije, predavanja i Dani otvorenih vrata

Početak prosinca 2005. godine dovršen je LIFE III projekt zaštite i upravljanja vukom, i to u dijelu koji se odnosio na novčanu potporu Europske komisije. Na **završnoj prezentaciji rezultata projekta**, održanoj 24. studenog 2005. u Zagrebu, prisustvovali su brojni suradnici iz Hrvatske, Slovenije i Bosne i Hercegovine, ali i svi ostali zainteresirani za očuvanje vuka i prirode uopće. Osim podrobnog pregleda rezultata projekta po osnovnim aktivnostima, koje su iznijeli djelatnici projekta, Sanja Pilić, autorica slikovnice „Priča o vučiću Grgi“, predstavila je način nastanka slikovnice, a Šandor Horvath, autor dokumentarnih filmova o vuku u Hrvatskoj, prikazao je svoja dva petnaestominutna filma – „Prognađeni domaćin“ i „Vukovi i su-tra“. Završnica predstavljanja bila je ispunjena burnim emocijama, pljeskom, veseljem. Ana Štrbenac, voditeljica projekta, naglasila je kako je projektom uspostavljen sustav zaštite vukova u Hrvatskoj, u koji su uz ovlaštene ustanove uključene i sve ostale interesne skupine, te kako se zahvaljujući radu na projektu promijenio odnos ljudi prema vukovima što jasno pokazuje slučajevi dojavljivanja o pronađenim ozlijeđenim vukovima kako bi ih se spasilo. Oscar Benedict, prvi tajnik Izaslanstva Europske komisije u Zagrebu, izrazio je veliko zadovoljstvo postignutim rezultatima i naporima koji su uloženi u ovaj projekt te nadu da će se projektne aktivnosti nastaviti i dalje uz potporu Republike Hrvatske.

Slika 29. Okupljanje sudionika završne prezentacije vučjeg LIFE projekta (FOTO P. ŠTRBENAC)

Tijekom 2006. održano je niz predavanja o vukovima za različite skupine slušatelja; učenike osnovnih škola, nevladine udruge, lovce i javnost općenito.

Započelo je s prvim **predavanjem o vuku uživo preko weba**, održanim u prostoru Profil Megastore knjižare u Zagrebu 20. veljače 2006. pod naslovom „TKO SE BOJI VUKA JOŠ?“. Predavanje je organizirala udruga Terra s namjerom da javnosti predstavi novu tematsku cjelinu – vukove – na svojim web stranicama www.fauna.hr. Ana Štrbenac prisutnima je objasnila kakvi se problemi javljaju na relaciji čovjek – vuk te kako se pristupa njihovom rješavanju s ciljem dugoročnog očuvanja vuka, dok je doc. dr. sc. Josip Kusak iznio podatke o biologiji i stanju populacije vuka u Hrvatskoj te objasnio na koji se način vukovi istražuju. Unatoč kišnom vremenu, pojavio se zavidan broj posjetitelja koji su se po završetku izlaganja aktivno uključili u program postavljajući mnoga pitanja. Predavanje je također uživo pratilo putem web-stranica i 10-ak posjetitelja iz raznih krajeva Hrvatske koji su i sami imali priliku komunicirati s predavačima.

Slika 30. On-line predavanje o vuku (FOTO P. ŠTRBENAC)

Raznim događajima koje je organizirala nevladina udruga „Sunce“ u Splitu je od 19. do 24. travnja 2006. obilježen **Dan planeta Zemlje**. Državni zavod za zaštitu prirode se zajedno s Veterinarskim fakultetom u proslavu uključio s informativno-edukativnom izložbom o velikim zvijerima u Hrvatskoj pod naslovom „Dani otvorenih vrata“ te predavanjima o istoj temi za školsku djecu, članove udruge „Sunce“ i širu javnost. Osim toga, Zavod je s projekcijom dvaju dokumentarnih filmova o vuku u Hrvatskoj također sudjelovao u dijelu programa posvećenom dokumentarnim filmovima iz područja zaštite prirode. Od brojnih događaja valja istaknuti i predavanje doc. dr. sc. Josipa Kusaka o biologiji i istraživanju vukova u osnovnoj školi u Kaštel Gomilici, koje je unatoč školskim praznicima bilo jako dobro posjećeno i prihvaćeno od učenika, te središnju proslavu na rivi na sam Dan planeta Zemlje, 22. travnja, gdje je informativni štand Zavoda posterima vuka, medvjeda i risa zaokupljao pozornost prolaznika i stalno bio okružen znatiželjnicima.

Slika 31. Informativni štand Zavoda privukao je veliku pozornost građana (FOTO A. ŠTRBENAC)

Doc. dr. sc. Josip Kusak održao je predavanja i za studente Veleučilišta u Karlovcu – studija lovstva i zaštite prirode, studente Veterinarskog fakulteta, lovce i goste lovačke kuće Suho, učenike osnovne škole u Čabru, goste NP Risnjak te sudionike seminara u organizaciji Zelene akcije.

Slika 32. Josip Kusak drži predavanje u osnovnoj školi u Čabru ... (FOTO J. KUSAK)

Slika 33. ... i lovcima u lovačkoj kući Suho (FOTO J. KUSAK)

I ove godine Državni zavod za zaštitu prirode sudjelovao je na izložbi tradicijskih proizvoda *Jesen u Lici*. Izložba je održana 7. i 8. listopada 2006. u Gospiću, a organizirao ju je Centar za razvoj poduzetništva Ličko-senjske županije da bi promicao različite prehrambene, uporabne i ukrasne proizvode te kulturnu i prirodnu baštinu županije. Kako je Ličko-senjska županija područje iznimno visoke biološke raznolikosti i ekološke očuvanosti, pa u njoj prebivaju sve tri vrste velikih zvijeri, smatrali smo iznimno važnim posjetitelje upoznati s akcijama koje se provode za njihovo očuvanje te s načinima na koje se oni sami mogu uključiti u zaštitu. Stoga su posjetiteljima uz ostali edukativno-informativni materijal podijeljeni i popisi inspektora zaštite prirode i okoliša, popis lovnih inspektora te popis vještaka za procjenu štete na stoci od zaštićenih predatora s kontaktima.

U zagrebačkom parku Ribnjak 29. rujna 2006. neobičnom berbom započeo je festival knjige za djecu i mlade „PAZI, KNJIGA!“ u organizaciji Autorske kuće. Naime toga dana s grana drveća ljuljalo se mnoštvo šarenih slikovnica koje je „bralo“ oko 240 djevojčica i dječaka iz raznih dijelova Zagreba. Kako su slikovnice sve redom bile o životinjama, među njima se našla i „Priča o vučiću Grgi“, izdana u okviru LIFE III projekta. Autorica priče Sanja Pilić tom je prigodom djeci pročitala cijelu slikovnicu, a ona su se s velikim veseljem prihvatila oponašanja vučjeg zavijanja. Berba je začas bila gotova jer su djeca pokazala veliko zanimanje za slikovnice. A!

Slika 34. Jesen u Lici ... (FOTO J. JEREMIĆ)

Slika 35. Djeca u berbi slikovnica u zagrebačkom parku Ribnjak (FOTO S. LOVRENČIĆ)

Sudjelovanje na domaćim i međunarodnim skupovima

Zaštita velikih zvijeri i suživot s čovjekom bila je jedna od glavnih tema na **Prvom europskom kongresu o konzervacijskoj biologiji „Raznolikost za Europu“**, koji se održavao od 22. do 26. kolovoza 2006. u gradiću Egeru u Mađarskoj. U okviru te teme vrhunski europski i svjetski stručnjaci iznosili su svoja iskustva i upoznavali prisutne s različitim strategijama i pristupima u očuvanju velikih zvijeri. Među njima našli su se i hrvatski stručnjaci, prof. dr.sc. Đuro Huber, koji je iznio rezultate istraživanja o učestalosti korištenja zelenih mostova i ostalih struktura za smanjenje pogibije velikih zvijeri na autocestama u Hrvatskoj, te Aleksandra Majić-Skrbinšek koja je na primjerima izrade Plana upravljanja vukom i Plana gospodarenja smeđim medvjedom u Hrvatskoj usporedila dva različita načina uključivanja javnosti u donošenje odluka. Očuvanje velikih zvijeri u Hrvatskoj bilo je zastupljeno i jednim poster-skim priopćenjem „Konflikti na relaciji zvijeri – domaće životinje i načini njihova rješavanja: usporedba kroz pet mediteranskih zemalja“ koje su izradili djelatnici LIFE COEX projekta.

Slika 36. Predavanje o vukovima u Mađarskoj (FOTO S. DESNICA)

Slika 37. Velike zvijeri na Hrvatskom biološkom kongresu u Rovinju (FOTO P. RODIĆ)

U organizaciji *Hrvatskoga biološkog društva 1885* ove 2006. godine u Rovinju je održan deveti po redu **Hrvatski biološki kongres**, i to s međunarodnim sudjelovanjem. Jedan od pokrovitelja ovog događaja bio je i Državni zavod za zaštitu prirode. Slijedeći tradiciju prethodnih i na ovom je kongresu predstavljen presjek istraživanja i postignuća na području biologije, a posebno je naglašena zaštita prirode. U sklopu te tematike Ana Štrbenac je održala predavanje „Zaštita vuka uz prihvaćanje svih interesnih skupina: izrada Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj“. Osim toga predavanja, na kongresu su bili izloženi i brojni poster i istraživanju velikih zvijeri koje su pripremili stručnjaci s Veterinarskog fakulteta u Zagrebu.

Nevladina udruga Zelena akcija organizirala je **međunarodnu konferenciju nevladinih udruga s porječja rijeke Save**, održanu u Krapinskim Toplicama od 9. do 11. studenog. Kako je spomenuta konferencija organizirana u okviru regionalnog projekta „Jačanje sudjelovanja nevladinih udruga u provedbi Okvirne direktive o vodama u slijevu rijeke Save“, predstavnici nevladinih udruga upozorili su na nužnost svoga uključivanja u rad resornih državnih ministarstava, lokalne uprave i samouprave radi postizanja boljeg suživota na spomenutom prostoru. Iako na prvi pogled odstupa od glavne teme te konferencije, Sonja Desnica je održala predavanje „Proces nastanka Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj“ posve opravdano jer prikazuje odličan primjer uključivanja javnosti u donošenje odluka koje bi trebalo slijediti.

Od 2. do 6. listopada 2006. u gradu Karuizawa, u Japanu, održana je **17. međunarodna konferencija o istraživanju medvjeda i gospodarenju njihovim populacijama (IBA conference)**. Glavni cilj bila je razmjena znanja o biologiji, gospodarenju, zaštiti i očuvanju medvjeda između zapadnih i azijskih zemalja kako bi se što

uspješnije upravljalo njihovim populacijama na svjetskoj razini. Na konferenciji je kao predstavnik Hrvatske sudjelovao prof. dr. sc. Đuro Huber koji je drugoga dana konferencije bio jedan od voditelja Sekcije o stanišnim modelima te je i sam održao prezentaciju. Za održavanja Sekcije dvorana je bila dupkom puna, sa 348 sudionika iz 37 zemalja svijeta. Prof. dr. sc. Đuro Huber predstavio je prva iskustva s modernom satelitskom tehnologijom (GPS/GSM) telemetrijskog praćenja smeđih medvjeda u šumovitim planinskim staništima Hrvatske. Zaključak predavanja, temeljen na uzorku od sedam telemetrijski praćenih jedinka od rujna 2003. do ožujka 2006., bio je da medvjedi u Hrvatskoj preferiraju šumska staništa i da ako je ikako moguće izbjegavaju prisutnost ljudi.

Slika 38. Predavanje o medvjedu na kongresu u Japanu (FOTO D. ZLATANOVA)

Web stranice

Službene web stranice LIFE III projekta www.life-vuk.hr i dalje se dopunjavaju novim informacijama o tijeku provedbe Plana upravljanja vukom u Hrvatskoj te novim izvještajima i publikacijama koji se sa spomenutih stranica mogu i skinuti. Prosječno mjesečno stranicu posjećuje između 30 i 40 tisuća posjetitelja iz cijeloga svijeta. Sada je u procesu izrade i web stranica međunarodnoga projekta prekogranične suradnje između Slovenije i Hrvatske u upravljanju, zaštiti i istraživanju populacije dinarskog risa – DinaRis. Stranica www.dinaris.org još nije potpuno uređena, no na njoj se mogu naći mnoge korisne informacije, pogotovo one vezane uz tijek istraživanja i praćenja populacije risa. Osnovni podatci o biologiji, rasprostranjenosti, ugroženosti te programima zaštite risa i medvjeda također se mogu naći i na web stranicama Državnog zavoda za zaštitu prirode www.dzpz.hr. Na stranici www.life-coex.net nalaze se informacije o provedbi ovog projekta.

U srpnju 2006. Europska komisija je na svojim službenim web stranicama proglasila LIFE III projekt zaštite i upravljanja vukom LIFE projektom mjeseca. Navodi se kako je ovaj projekt ispunio zadane ciljeve te bio proveden potpuno u skladu sa standardima i politikom Europske unije.

Slika 39. Službena stranica Državnog zavoda za zaštitu prirode...

... i LIFE COEX projekta

Suradnja s interesnim skupinama

Sastanci povjerenstava

Povjerenstvo za praćenje populacija velikih zvijeri pri Ministarstvu kulture u 2006. godini održalo je šest redovitih sastanaka. Tri sastanka održana su u prostorijama Ministarstva kulture u Zagrebu, dok su na ostala tri članove Povjerenstva ugostili

Slika 40. Sastanak Povjerenstva u Gerovu (FOTO J. KUSAK)

Lovački savez Primorsko-goranske županije u Gerovu, Lovačko društvo „Kamenjarka“ Senj u Senjskoj Dragi te Lovačko društvo „Generalski Stol“ u Generalskom Stolu. Na taj način željela se uspostaviti izravna komunikacija s lokalnim stanovništvom kako bi se ljude upoznalo s djelokrugom i načinom rada Povjerenstva, ali i kako bi Povjerenstvo saslušalo probleme lokalne zajednice i raspravilo o mogućim načinima njihova rješavanja. Stoga su sastanci bili koncipirani u dva dijela – jutarnji redoviti sastanak Povjerenstva na kojemu nije bilo predviđeno sudjelovanje lokalnog stanovništva, ali mu je svatko zainteresiran mogao prisustvovati, te popodnevni okrugli stol o određenoj temi koji je bio posebno pripremljen i predviđen isključivo za dijalog s lokalnom zajednicom. Tako se u Gerovu na okruglom stolu raspravljalo o stanju dijela populacije vuka na Čabarskom području budući da su predsjednik LD „Tetrijeb“ iz Gerova Branko Kovač i gradonačelnik

Grada Čabra Marijan Filipović uputili dopise Ministarstvu kulture sa zamolbom za hitnom intervencijom zbog povećanog broja vukova na spomenutom području. Na okruglom stolu doc. dr. sc. Josip Kusak prisutne je upoznao s biologijom vuka te s tijekom i rezultatima telemetrijskih istraživanja, a Ana Štrbenac kratko im je objasnila na koji način i u koje vrijeme se temeljem Plana upravljanja vukom određuju odstrjelne kvote. Pošto su prisutni iznijeli probleme s kojima se susreću u lovištima i naseljima, obećano im je da će se prilikom određivanja zahvata u populaciju vuka, u rujnu 2006., uzeti u obzir njihova mišljenja.

Tema okrugloga stola u Senjskoj Dragi bila je provedba akcijskog plana gospodarenja medvjedom s posebnim osvrtom na područje Ličko-senjske županije. Prof. dr. sc. Đuro Huber predstavio je **Plan gospodarenja smeđim medvjedom u Hrvatskoj**,

Slika 41. Okrugli stol o vuku u Gerovu (FOTO J. KUSAK)

Magda Sindičić dala je pregled smrtnosti medvjeda u 2005. i 2006. godini, dok je Davor Zec, načelnik odjela gospodarenja lovištima u Upravi za lovstvo MPŠVG-a, iznio podatke o ostvarenom odstrjelu u 2006. godini. Kao glavni problem, uz štete od medvjeda na košnjama i usmrćivanje telemetrijski obilježenih jedinka, na sastanku je iznesena nemogućnost ispunjenja dopuštene godišnje odstrjelne kvote, što bi moglo rezultirati njezinim smanjenjem u idućim godinama. U raspravi o razlozima takvoga stanja, koja je uslijedila, postavilo se pitanje znaju li svi lovoovlaštenici svoja prava i obveze i prijavljuju li se sav ostvareni odstrjel. Djelatnici Uprave za lovstvo pozvali su lovoovlaštenike da ako to još nisu učinili prijave sav ostvareni odstrjel u prošloj godini, objašnjavajući im da neće biti kažnjeni zbog kašnjenja prijave. Što se spomenutih šteta tiče, Magda Sindičić

Slika 42. Sastanak Povjerenstva u Senjskoj Dragi (FOTO J. KUSAK)

prisutne je upoznala s programom donacija električnih ograda za zaštitu pčelinjaka od medvjeda koji provodi LIFE COEX projekt.

U Generalskom Stolu okrugli stol vodio se o temi vuka u Karlovačkoj županiji, s posebnim osvrtom na područje Generalskog Stola. Naime, u 2006. godini u toj su se općini pojavile štete na kućnim psima kojih prijašnjih godina nije bilo jer je na tom području prisutnost vuka bila samo povremena. Pojava šteta izazvala je veliko negodovanje među stanovnicima i mnoge napise u medijima te se pojavila potreba za izravnim dijalogom između ovlaštenih ustanova i lokalne zajednice kako bi se ljudi

upoznali sa svojim pravima i obvezama, i kako bi im se pojasnile osnovne činjenice o biologiji vuka radi razbijanja mogućih zabluda i predrasuda. Stoga je održano predavanje o biologiji, istraživanju i stanju populacije vuka u Hrvatskoj, prezentiran Plan upravljanja vukom u Hrvatskoj, objašnjen postupak prijavljivanja šteta na domaćim životinjama te opisani odgovarajući načini čuvanja stoke. U suradnji s Općinom i Veterinarskom stanicom dogovorena su predavanja za djecu školskog uzrasta i za sve zainteresirane mještane u veljači 2007. godine.

Slika 43. Okrugli stol o vuku u Generalskom Stolu (FOTO J. JEREMIĆ)

Interesne skupine su sudjelovale i na već spomenutom proširenom sastanku Povjerenstva za praćenje populacija velikih zvijeri na kojem se raspravljalo o zahvatu u populaciju vuka i risa.

U 2006. godini održana su i tri redovita sastanka Povjerenstva za provedu Plana gospodarenja smeđim medvjedom. Na sastancima se raspravljalo o godišnjem akcijskom planu za medvjeda.

Ostali sastanci

Osim spomenutih okruglih stolova u sklopu sastanaka Povjerenstva za praćenje populacija velikih zvijeri na kojima su prisustvovali predstavnici lokalne zajednice, uglavnom lovci, i osim sastanaka na kojima se razrađivala strategija akcije praćenja populacija velikih zvijeri po tragovima u snijegu, održan je i niz neformalnih sas-

tanaka između lovaca i regionalnog koordinatora za Gorski kotar i Liku Dragana Šarića. Na sastancima su lovci iznosili podatke o utjecaju zaštićenih predatora (vuka i risa) na divljač te svoje zahtjeve za ostvarenjem prava zahvata u njihove populacije. Raspravljalo se o potraživanjima glede visine odstrjelne kvote za Liku i glede područja na kojima bi željeli da odstrjel bude dopušten, a regionalni koordinador upoznao ih je s njihovim pravima i obvezama ako im odstrjel bude odobren.

DinaRis

Suradnja sa susjedima

Osim redovite komunikacije između ministarstava, znanstvenika i lovaca, u 2006. godini postavljeni su temelji za konkretnu suradnju Hrvatske i Slovenije. To se ponajprije odnosi na prekogranični projekt zaštite risa, pod nazivom „Prekogranična suradnja u upravljanju, zaštiti i istraživanju populacije dinarskog risa“. Projekt je prihvaćen za financiranje iz programa INTERREG IIIA, a u provedbi sudjeluju s hrvatske strane Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Državni zavod za zaštitu prirode, JU NP Risnjak, Hrvatske šume – Uprava šuma Delnice, a sa slovenske Društvo za ohranjanje, raziskovanje i trajnostni razvoj Dinaridov – Dinaricum, Biotehnološka fakulteta – Univerza v Ljubljani, Zavod za gozdove Republike Slovenije, Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Zavod Symbiosis, Lovska zveza Slovenije. Projekt je u listopadu 2006. godine već započeo u Sloveniji, a u veljači 2007. bi trebao započeti i u Hrvatskoj. Mnogim aktivnostima u sklopu projekta nastojat će se prikupiti relevantna biološka i sociološka znanja, razviti metode zajedničkog praćenja populacije dinarskog risa te utemeljiti suradnja na najvišoj znanstvenoj razini i razini upravljanja. Sve to trebalo bi rezultirati pripremom Zajedničke strategije upravljanja populacijom dinarskog risa, prvim dokumentom takve vrste sklopljenim između Hrvatske i Slovenije, kao jednim od najvažnijih ciljeva projekta. U 17 mjeseci, koliko je predviđeno za trajanje projekta, radit će se na *informiranju i prosvjeđivanju javnosti* kako bi se ljude osposobilo za sudjelovanje u donošenju odluka i na taj način omogućio bolji suživot između risa i lokalnog stanovništva; na *zajedničkom upravljanju populacijom risa* budući da akcije poduzete u jednoj zemlji izravno utječu na stanje populacije u drugoj zemlji; na *istraživanju stavova javnosti i stupnja znanja o risu* čiji rezultati bi omogućili pravilno donošenje odluka o upravljanju populacijom risa u Sloveniji i Hrvatskoj, ali i pomogli u osmišljavanju odgovarajuće edukacijske kampanje; na *razvoju zajedničke informacijske infrastrukture za praćenje znakova prisutnosti risa* izradom posebnog softverskog paketa pomoću kojega bi svi zainteresirani mogli unositi podatke o uočenim znakovima prisutnosti risa u bazu podataka te pregledavati sve sakupljene podatke pomoću kartografskog GIS sučelja; na *istraživanju kvalitete staništa i dinamike populacije* izradom GIS modela staništa, izradom modela dinamike populacije uz analizu viabilnosti populacije, analizom prehrane i prikupljanjem podataka o populaciji plijena risa, analizom kompeticije za hranu između risa i ostalih vrsta; te na *genetičkim istraživanjima* izradom genske baze tkiva populacije dinarskog risa i analizom neinvazivnih genetičkih uzoraka.

Krajem prosinca 2006. počeli su i dogovori o početku aktivnije bilateralne suradnje na upravljanju i gospodarenju velikim zvjericima između Slovenije i Hrvatske. U tom smislu 1. i 2. veljače održat će se u Zagrebu prvi zajednički sastanak na kojemu će sudjelovati predstavnici ministarstava, zavoda i fakulteta. Cilj sastanka je upoznavanje s postojećim aktivnostima na upravljanju i gospodarenju velikim zvjericima te dogovor o usklađivanju tih aktivnosti, posebice u istraživanju i određivanju zahvata u populacije velikih zvijeri.

Turizam i velike zvijeri

Promicanje turizma koji se temelji na prisutnosti velikih zvijeri, aktivnost je na kojoj se sve intenzivnije radi posljednjih godina. Kao što je već poznato, predviđena je uspostava edukativno-informativnog Centra za sve tri velike zvijeri u području njihove rasprostranjenosti. Centar bi se trebao uspostaviti u Gorskom kotaru, području velike biološke raznolikosti koje se u potpunosti nalazi u preliminarnoj Nacionalnoj ekološkoj mreži Hrvatske i najvrjednije je stanište velikih zvijeri u Hrvatskoj. U početku je Općina Mrkopalj ponudila u najam već postojeći objekt koji bi zahtijevao preuređenje, ali se od te zamisli odustalo. Zavod se potom obratio Primorsko-goranskoj županiji, kojoj je službeno predstavio projektni prijedlog. Predloženo je da se za potrebe Centra izgradi poseban objekt. Centar bi bio izgrađen kao tipična goranska kuća, na principu energetske učinkovitosti i na način prijateljski okolišu. Sadržavao bi stalne postavne izložbe o tri velike zvijeri (vuku, risu i medvjedu) koje žive na području Gorskog kotara, prostor za predavanja, suvenirnicu i uredske prostorije za djelatnike Centra i Zavoda. Tako bi se u Centru organizirala javna predavanja, edukacija te omogućilo posjete i istraživanja. U suradnji sa Županijom i Turističkom zajednicom osmislili bi se turistički obilasci, uredile poučne staze, a lokalno stanovništvo bi se uključilo u prezentaciju i prodaju autohtonih prehrambenih proizvoda kao i izradu suvenira sa znakom velikih zvijeri.

Usporedo s uspostavom Centra, u sklopu LIFE COEX projekta počele su aktivnosti promicanja medvjedu prijateljskih proizvoda. Medvjed je veliko prirodno bogatstvo naše zemlje, no njegov način prehrane i života često ga dovodi u sukob s poljoprivrednom proizvodnjom. Primjenom prikladnih mjera za suzbijanje šteta moguće je razvijati proizvodnju koja rezultira gospodarskim dobitkom, a ne šteti medvjedima. Tako nastali proizvodi mogu se poslužiti likom medvjeda kao svojim zaštitnim

Slika 44. Oznaka medvjedu prijateljskih proizvoda

Slika 45. Prvi proizvod s medvjedom oznakom u Gorskom kotaru (FOTO Đ. HUBER)

znakom i postati prepoznatljivi na tržištu. Na tržištu se nudi veliki broj proizvoda nastalih ekološkom proizvodnjom. Potrošači su sve zahtjevniji, a odluku o kupovini uvjetuju mnogi čimbenici. Put do kupaca proizvodu omogućuje prvenstveno kvaliteta, ali jednako tako i jedinstven način raspoznavanja i marketinga. LIFE COEX projekt nudi vizualno označavanje proizvoda kao „medvjedu prijateljske“ i pomoć

pri njihovu plasmanu na tržište. Svi zainteresirani koji zadovoljavaju predviđene uvjete mogu bez naknade na uporabu dobiti „medvjedu etiketu“. Takav proizvod mora potjecati iz područja gdje su medvjedi prisutni, ispunjavati sve zakonske preduvjete za plasman na tržište, proizvodni proces ne smije djelovati štetno na okoliš i ne smije ugrožavati stanište, ograničavati kretanje ili uzrokovati smrtnost medvjeda. Za sve daljnje kontakte zainteresirani se mogu obratiti Veterinarskom fakultetu.

Ostale aktivnosti

Divlje životinje u zatočeništvu

Divlje životinje pripadaju divljini, prirodi, a ne našim domovima. Niti jedan oblik udomaćivanja ne može ispuniti mentalne i fiziološke potrebe divlje životinje. Velika je zabluda da se izuzećem iz prirode vučjih mladunaca ili mladunčadi drugih divljih vrsta i njihovim zbrinjavanjem u „kućnim“ uvjetima pomaže u spašavanju ugrožene vrste. Takvi postupci zapravo štete prirodi. Priroda ima svoje cikluse i zakonitosti, a među njima je i prirodna selekcija. Našom intervencijom samo stvaramo nove probleme. Naime, divlje životinje imaju specifične prehrambene navike i potrebe koje ljudi ne mogu reproducirati u gradskom ili seoskom domaćinstvu. Promijenjen i neprikladan način njihova držanja dovodi do stresa, gubitka straha od ljudi i niza sličnih „simptoma“ po kojima su one zauvijek izgubljene za prirodu. Takve postupke treba spriječiti, ali i prosvjeđivati ljude kako se ubuduće takvi slučajevi ne bi ponavljali. Potrebno je zadržati i zaštititi sve vrste u njihovu izvornom obliku, u njihovim staništima. Stoga je neprihvatljivo da se dopuštaju takva „zbrinjavanja“ divljih životinja i njihove mladunčadi, bez obzira na daljnji tijek njihova preživljavanja.

Slika 46. Vukovi nisu kućni ljubimci (FOTO M. CUKROV)

Jednom iz prirode izuzeta divlja životinja za prirodu je izgubljena i kao takva više nije prirodno bogatstvo. Pretvara se u jadan prikaz zatočene prirode. Želimo li mi takvu „prirodu“?

Tijekom 2005. godine Upravi za zaštitu prirode Ministarstva kulture dojavljeno je neovlašteno držanje 15 jedinka vuka, 3 jedinke tigra i 3 jedinke smeđeg medvjeda u tada neregistriranom skloništu za pse u Marinčićima kraj Rijeke, kojim je upravljalo Društvo prijatelja životinja ZOO ECO. Inspekcija za zaštitu prirode izvršila je nadzor na temelju kojega je Ministarstvo izdalo rješenje kojim je organizirano oduzimanje životinja. Četiri jedinke vuka transportirane su u Prihvatni centar u Rušćici, četiri jedinke vuka u ZOO vrt u Osijeku dok su preostale životinje uza svu potrebnu izveznu dokumentaciju premještene u Italiju – Fondazione Bioparco u Rimu.

Žalostan, ali ogledni primjer nalazimo u zatočeništvu triju vukova u Metkoviću. Građanin Metkovića držao je u dvorištu svoje kuće, u žicom ograđenom prostoru, tri vuka izuzeta kao mladunčad iz prirode. Unatoč brizi, redovitoj prehrani i veterinarskom nadzoru, vlasnik nije mogao zadovoljiti sve uvjete i potrebe divljih životinja. Inspekcija za zaštitu prirode obavila je nadzor tijekom studenoga 2005., a budući da nije bilo odgovarajućeg smještaja i rješenja, Ministarstvo je izdalo rješenje o dozvoljenom privremenom držanju triju jedinka do konačnog zbrinjavanja. U ožujku 2006. jedan od vukova je uginuo. Posumnjalo se da je uginuo od zarazne bolesti štenećaka budući da je u neposrednoj blizini bilo oboljelih pasa. Krajem svibnja 2006. uginula su i preostala dva vuka u kojih su utvrđeni simptomi trovanja.

Početkom srpnja 2006. mještanin Siverića u šetnji Prominom naišao je iznad planinarskog doma na izglednjelo vučje mladunče koje je ponio kući. Smjestio ga je u žičanu ogradu u svom dvorištu i brinuo se o njemu. O svom nalazu i postupku obavijestio je Inspekciju za zaštitu prirode. Doc. dr. sc. Josip Kusak obišao je mladunče i ustanovio da je riječ o štenetu vuka starom 4 – 5 mjeseci, teškom oko 15 kilograma, s mliječnim zubima, kojemu je u toj fazi odrastanja potrebno prikladno udomljavanje. Početkom listopada vučić je otpremljen u AWAP – Udrugu za zaštitu divljih životinja gdje su mu djelatnici osigurali odgovarajuću brigu i izoliran smještaj uz minimalan kontakt s ljudima.

Zadnji upozoravajući slučaj tijekom 2006. dogodio se u utočištu za medvjede u Kuterevu. Neprikladno ponašanje prilikom snimanja i uznemirivanje medvjeda u kavezu izazvalo ga je da napadne čovjeka. Medvjed je zbog toga ubijen.

To u nas nisu jedini slučajevi takve vrste. Jesu li to primjeri koje trebamo slijediti ili su dovoljno upozoravajući da se više ne ponove?

Posljednjega dana svibnja 2006. u *Centru za zbrinjavanje zaplijenjenih i ozlijeđenih zaštićenih životinja* održao se stručni skup prigodom završetka projekta „Osiguravanje odgovarajućih uvjeta za rad Centra“ koji je tijekom 2004./05. godine provela Uprava za zaštitu prirode Ministarstva kulture u suradnji s Udrugom za zaštitu divljih životinja (AWAP) i Veleposlanstvom Kraljevine Nizozemske u Hrvatskoj. To je pozitivan primjer kako nevladina udruga svojim stručnim radom pomaže u odgovarajućem zbrinjavanju zaštićenih životinja, s mogućnošću njihova povratka u prirodu.

Informiranje i edukacija prvi su koraci u podizanju svijesti javnosti o problematici držanja zaštićenih životinja u zatočeništvu Ministarstva kulture u suradnji s AWAP-om. U tom smislu Veleposlanstvo Kraljevine Nizozemske pružilo je potporu provedbi projekta „Problematika držanja divljih životinja u zatočeništvu i njihova izuzimanja iz prirode“ u 2007., kojim je predviđeno održavanje nekoliko radionica povezanih s tom temom, izrada edukativnih brošura, letaka i postera te održavanje edukativne kampanje i konferencije za novinare.

Planovi za 2007. godinu

Osim već spomenutog bilateralnog skupa o prekograničnom upravljanju i gospodarenju velikim zvijerima, projekta zaštite risa i problematike držanja divljih životinja u zatočeništvu, u 2007. se predviđa i revizija postojećih planova upravljanja vukom i risom u Hrvatskoj. Planirano je održavanje zajedničkog sastanka svih interesnih skupina na kojemu bi se raspravljalo je li postojeći model zaštite djelotvoran i treba li ga i dalje provoditi ili predložiti neka druga rješenja. U godini 2007. napokon bi se trebao uspostaviti Centar za velike zvijeri. I, na posljetku, nastavljaju se sve aktivnosti koje su pokrenute i provode se svake godine kao dio upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima u Hrvatskoj.

Za više informacija izdvajamo kontakte bitnih ustanova:

Ministarstvo kulture

Uprava za zaštitu prirode
Runjaninova 2, 10000 Zagreb
Tel: 01/4866 102
Faks: 01/4866 100

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva

Uprava za lovstvo
Ul. grada Vukovara 78 , 10000 Zagreb
Tel: 01/6106 068
Faks: 01/6109 203

Državni zavod za zaštitu prirode

Odjel za divlje i udomaćene svojte i staništa

Ured Zagreb

Savska c. 41/23, p.p. 50, 10144 Zagreb
Tel: 01/4866 192
Faks: 01/4866 171
E-mail: uredzagreb@life-vuk.hr

Ured Gospić

Ul. Frane Biničkog 4
53000 Gospić
Tel./faks: 053/560 524
E-mail: uredgospic@life-vuk.hr

Ured Šibenik

S. Radića 28
22000 Šibenik
Tel./faks: 022/335 563
E-mail: uredsibenik@life-vuk.hr

Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zavod za biologiju
Heinzelova 55, 10000 Zagreb
Tel: 01/2390 111
Faks: 01/2441 390

INSPEKTORI ZAŠTITE PRIRODE MINISTARSTVA KULTURE U REPUBLICI HRVATSKOJ

UPRAVA ZA ZAŠTITU PRIRODE

Odjel za inspeksijske i pravne poslove zaštite prirode

Ured u Zagrebu: Savska cesta 41/XX		FAKS: 01 4866 100	
1.	Katica Bezuh	načelnica	<i>tel:</i> 01 4866 137 <i>mob:</i> 098 406 974
2.	Vladimir Lindić	viši inspektor	<i>tel:</i> 01 4866 139 <i>mob:</i> 098 406 311
3.	Branko Hromatko	viši inspektor	<i>tel:</i> 01 4866 138 <i>mob:</i> 098 406 975
4.	Juraj Posarić	viši inspektor	<i>tel:</i> 01 4866 135 <i>mob:</i> 098 406 976
5.	mr. sc. Marijana Cukrov	inspektorica	<i>tel:</i> 01 4866 136 <i>mob:</i> 098 407 052
Ured u Rijeci: Konzervatorski odjel Užarska ulica 26/3		FAKS: 051 212 198	
1.	mr. sc. Ivanka Jelenić	viša inspektorica	<i>tel:</i> 051 311 302 <i>mob:</i> 098 406 313
Ured u Zadru: Konzervatorski odjel Ilije Smiljanića 3		FAKS: 023 224 067	
1.	Damir Mitrović	inspektor	<i>tel:</i> 023 211 125 <i>mob:</i> 098 406 979
Ured u Šibeniku: MZOPUG S. Radića 28		FAKS: 022 219 163	
1.	Davor Cukrov	viši inspektor	<i>tel:</i> 022 215 800 <i>mob:</i> 098 406 982
Ured u Varaždinu: Konzervatorski odjel Gundulićeva 2		FAKS: 042 213 659	
1.	Hrvoje Stunković	viši inspektor	<i>tel:</i> 042 201 857 <i>mob:</i> 098 406 984
Ured u Đakovu: Matije Gupca 13 (PP 2)		FAKS/TEL: 031 821 851	
1.	mr. sc. Željko Vuković	viši inspektor	<i>mob:</i> 098 406 314

LOVNI INSPEKTORI MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODNOGA GOSPODARSTVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

UPRAVA ZA LOVSTVO

Odjel lovne inspekcije, Ulica grada Vukovara 78 , Zagreb

FAKS: 01 6109 140

1.	Ivica Francetić	načelnik	<i>tel:</i> 01 6106 642
2.	Domagoj Križaj	viši državni lovni inspektor	<i>tel:</i> 01 6109 453
3.	Tvrtko Kolarić	viši državni lovni inspektor	<i>tel:</i> 01 6106 696
4.	Mato Lukšić	državni lovni inspektor	<i>tel:</i> 01 6106 696

Područna jedinica Zagreb

Ispostava Sisak

1.	Miljenko Kolarić	šumarsko-lovni inspektor	<i>mob:</i> 098 642 917
----	------------------	--------------------------	-------------------------

Ispostava Karlovac

1.	Marijan Bohaček	šumarsko-lovni inspektor	<i>mob:</i> 098 1763 026
----	-----------------	--------------------------	--------------------------

Područna jedinica Rijeka

Ispostava Delnice

1.	Slavica Delač	voditeljica PJ za lovstvo lovno-šumarska inspektorica	<i>mob:</i> 091 5065 666
----	---------------	--	--------------------------

Ispostava Rijeka

1.	Arinka Pavić	voditeljica PJ za šumarstvo viša šumarsko-lovna inspektorica	<i>mob:</i> 091 5390 789
----	--------------	---	--------------------------

Ispostava Gospić

1.	Boško Stapar	šumarsko-lovni inspektor	<i>mob:</i> 091 5850 639
----	--------------	--------------------------	--------------------------

Ispostava Pazin

1.	Mudrovčić Emil	lovno-šumarski inspektor	<i>mob:</i> 091 9354 116
----	----------------	--------------------------	--------------------------

Područna jedinica Split

Ispostava Split

1.	Diana Jurić	viša šumarsko-lovna inspektorica	<i>mob:</i> 099 2169 855; <i>mob:</i> 091 2528 742
----	-------------	----------------------------------	---

INTERVENTNI TIM MINISTARSTVA POLJOPRIVREDE, ŠUMARSTVA I VODNOGA GOSPODARSTVA ZA PROVEDBU PLANA GOSPODARENJA SMEĐIM MEDVJEDOM U REPUBLICI HRVATSKOJ

R.BR.	IME I PREZIME	MJESTO STANOVANJA	TELEFON	FAKS
1.	Davor Zec	Zagreb	tel: 01 6109 460	01 6109 140
2.	Zrinko Jakšić	Zagreb	tel: 01 6106 644	01 6109 140
3.	Želimir Štahan	Zagreb	tel: 01 4866 109	01 4866 100
4.	prof. dr. sc. Đuro Huber	Zagreb	tel: 01 2390 141 mob: 098 256 506	01 2441 390
5.	doc. dr. sc. Josip Kusak	Zagreb	tel: 01 2390 142 mob: 091 2212 133	01 2441 390
6.	mr. sc. Dario Majnarić	Delnice	tel: 051 812 222 mob: 098 447 946	051 812 912
7.	Tomica Užarević	Korenica	tel: 053 776 060 mob: 098 446 511	053 776 520
8.	Slavko Medved	Vrbovsko	tel: 051 875 202 mob: 098 440 790	051 875 569
9.	Igor Hak	Gračac	tel: 023 773 071 mob: 098 446 665	023 773 077
10.	Josip Tomaić	Krasno	tel: 053 851 600 mob: 098 9070 495	053 851 600

INTERVENTNI TIM MINISTARSTVA KULTURE ZA PROVEDBU PLANOVA UPRAVLJANJA VUKOM I RISOM U REPUBLICI HRVATSKOJ

Sastoji se od svih članova interventnog tima za provedbu *Plana gospodarenja smeđim medvjedom*, a proširen je ovim članovima:

11.	Andrea Štefan	Zagreb	tel: 01 4866 124	01 4866 100
12.	Marko Trošić	Zagreb	tel: 01 4866 120	01 4866 100
13.	Ana Štrbenac	Zagreb	tel: 01 4866 187 mob: 091 5428 868	01 4866 171
14.	Damir Bosiljevac	Omiš	tel: 021 490 226 mob: 091 5133 263	021 490 226
15.	Zoran Bračulj	Split	tel: 021 539 814 mob: 099 6060 663	021 539 814
16.	Boris Šabić	Makarska	tel: 021 612 008 mob: 098 445 665	021 612 008
17.	Ivica Šupe	Šibenik	tel: 022 213 928 mob: 091 5052 267	022 213 929

OVLAŠTENI VJEŠTACI MINISTARSTVA KULTURE ZA PROCJENU ŠTETA OD STROGO ZAŠTIĆENIH VRSTA ŽIVOTINJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

R.BR.	IME I PREZIME	MJESTO STANOVANJA	TELEFON	ŽUPANIJA	FAKS
1.	Alojzije Frković	Rijeka	051 546 236 <i>mob:</i> 091 5178 869	Primorsko-goranska	051 546 130
2.	Blaženka Kulić	Rijeka	051 644 139 <i>mob:</i> 099 6770 298	Primorsko-goranska Istarska	
3.	Željko Dasović	Brinje	053 700 688 <i>mob:</i> 098 414 355	Ličko-senjska	053 700 725
4.	Berislav Šimunić	Senj	053 881 418 <i>mob:</i> 098 1882 833	Ličko-senjska	053 884 864
5.	Dragan Milković	Gospić	053 679 026 <i>mob:</i> 098 439 187	Ličko-senjska	053 679 075
6.	Igor Hak	Gračac	023 775 070 <i>mob:</i> 098 446 665	Ličko-senjska	023 773 077
7.	Ana Grgas	Benkovac	023 681 997 <i>mob:</i> 098 9362 726	Zadarska	023 681 110
8.	Marko Ljubičić	Knin	022 661 402 <i>mob:</i> 091 466 8901	Šibensko-kninska	022 660 235
9.	Ivica Šupe	Šibenik	022 334 333 <i>mob:</i> 091 5052 267	Šibensko-kninska	022 331 441
10.	Zoran Bračulj	Split	021 539 814 <i>mob:</i> 099 6060 663	Splitsko-dalmatinska	021 539 814
11.	Stipe Kokić	Sinj	021 824 901 <i>mob:</i> 098 423 159	Splitsko-dalmatinska	
12.	Damir Bosiljevac	Omiš	021 863 239 <i>mob:</i> 091 5133 263	Splitsko-dalmatinska	021 862 553 021 862 140
13.	Boris Šabić	Makarska	021 612 008 <i>mob:</i> 098 445 665	Splitsko-dalmatinska	021 612 008
14.	Anita Petković	Dubrovnik	020 331 139 <i>mob:</i> 098 9271 007	Dubrovačko-neretvanska	020 351 054
15.	Dražen Matičić	Karlovac	<i>mob:</i> 098 439 413	Karlovačka	047 613 438
16.	Ivan Pavličić	Drežnik Grad	047 784 009 <i>mob:</i> 098 446 813	Karlovačka	047 784 009
17.	Darko Abramović	Sisak	044 559 151 <i>mob:</i> 098 440 917	Sisačko-moslavačka	044 559 115

Planovi za 2007. godinu

Osim već spomenutog bilateralnog skupa o prekograničnom upravljanju i gospodarenju velikim zvijerima, projekta zaštite risa i problematike držanja divljih životinja u zatočeništvu, u 2007. se predviđa i revizija postojećih planova upravljanja vukom i risom u Hrvatskoj. Planirano je održavanje zajedničkog sastanka svih interesnih skupina na kojemu bi se raspravljalo je li postojeći model zaštite djelotvoran i treba li ga i dalje provoditi ili predložiti neka druga rješenja. U godini 2007. napokon bi se trebao uspostaviti Centar za velike zvijeri. I, na posljertku, nastavljaju se sve aktivnosti koje su pokrenute i provode se svake godine kao dio upravljanja i gospodarenja velikim zvijerima u Hrvatskoj.

Za više informacija izdvajamo kontakte bitnih ustanova:

Ministarstvo kulture

Uprava za zaštitu prirode
Runjaninova 2, 10000 Zagreb
Tel: 01/4866 102
Faks: 01/4866 100

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodnoga gospodarstva

Uprava za lovstvo
Ul. grada Vukovara 78 , 10000 Zagreb
Tel: 01/6106 068
Faks: 01/6109 203

Državni zavod za zaštitu prirode

Odjel za divlje i udomaćene svojte i staništa

Ured Zagreb

Savska c. 41/23, p.p. 50, 10144 Zagreb
Tel: 01/4866 192
Faks: 01/4866 171
E-mail: uredzagreb@life-vuk.hr

Ured Gospić

Ul. Frane Biničkog 4
53000 Gospić
Tel./faks: 053/560 524
E-mail: uredgospic@life-vuk.hr

Ured Šibenik

S. Radića 28
22000 Šibenik
Tel./faks: 022/335 563
E-mail: uredsibenik@life-vuk.hr

Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zavod za biologiju
Heinzelova 55, 10000 Zagreb
Tel: 01/2390 111
Faks: 01/2441 390